

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS

EDGARAS GAUČYS
(BAUDŽIAMOJI TEISĖ IR KRIMINOLOGIJA)

PRIVATUS KALTINIMAS BAUDŽIAMAJAME PROCESU

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas - Doc. dr. Linas Belevičius

Vilnius, 2014

TURINYS

TURINYS	2
ĮVADAS	3
SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	7
1. PRIVATAUS KALTINIMO BYLŲ PROCESO SAMPRATA	8
2. PRIVATAUS KALTINIMO BYLŲ PROCESO YPATUMAI.....	21
2.1. Kaltinimo teisė privataus kaltinimo bylose.....	21
2.2. Privataus kaltintojo skundas	32
2.3. Taikinamasis posėdis	36
2.4. Skundo perdavimas nagrinėti ir teisminis nagrinėjimas (pasirengimas bylos nagrinėjimui ir bylos nagrinėjimas teisme)	40
3. PRIVATAUS KALTINIMO BYLŲ PROCESO PROBLEMINIAI ASPEKTAI.....	47
3.1. Ikteisminio tyrimo reikalingumas privataus kaltinimo bylų procese	47
3.2. Perėjimas iš privataus kaltinimo į valstybinį kaltinimą	51
3.3. Kasacijos perspektyvos privataus kaltinimo bylų procese	62
IŠVADOS	68
LITERATŪROS SĄRAŠAS	70
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS	86
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	87
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	88
PRIEDAI	89
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ.....	96

IVADAS

Tiriamoji problema. Lietuvos Respublikos Konstitucija nustato bendrąjį baudžiamojo proceso modelį, susidedantį iš ikiteisminio tyrimo, baudžiamųjų bylų nagrinėjimo teisme ir valstybinio kaltinimo palaikymo baudžiamosiose bylose. Paprastai nusikalstamų veikų tyrimą ir asmens kaltinimą nusikalstamos veikos padarymu valstybė įgyvendina per savo įgaliotus asmenis – prokurorą ir ikiteisminio tyrimo pareigūnus. Tačiau bendrasis baudžiamojo proceso konstitucinis modelis nėra vienintelis ir neužkerta kelio įstatymu įtvirtinti ir kitas, konstituciškai pagrįstas, baudžiamojo proceso rūšis¹. Viena iš specifinių baudžiamojo proceso rūšių – privataus kaltinimo bylų procesas, reglamentuotas Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – LR BPK) XXX skyriuje².

Privataus kaltinimo bylų procesas tai – tradicinis baudžiamojo proceso institutas, turintis šimtameses tradicijas, žinomas tiek Lietuvos, tiek ir daugelio kitų Europos valstybių teisinėse sistemose³. Dabar galiojančiame LR BPK įtvirtintas privataus kaltinimo bylų procesas Lietuvos teisinėje sistemoje turi galias tradicijas, nes buvo numatytas anksčiau galiojusiam baudžiamojo proceso kodekse bei tarpukario Lietuvos baudžiamojo proceso įstatymuose⁴.

Dėl privataus kaltinimo bylų proceso du kartus buvo kreiptasi į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą (toliau – LRKT) su klausimu, ar privatų kaltinimą reglamentuojančios baudžiamojo proceso įstatymo normos atitinka Lietuvos Respublikos Konstituciją. LRKT nutarimuose nurodė, kad privatų kaltinimą reglamentuojančios nuostatos neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Tačiau ir šiomis dienomis tarp teisės praktikų, mokslininkų nenutyla diskusijos dėl įvairių privataus kaltinimo probleminių aspektų. Atkreiptinas dėmesys, kad dabartinis privataus kaltinimo bylų proceso reguliavimas nustatytas Lietuvoje daugiau nei prieš dešimtmetį, bet išsamių mokslinių tyrimų privataus kaltinimo bylų proceso problematika, nėra gausu. Todėl, manytina, kad tikslinga atlikti mokslinį tyrimą ir išsiaiškinti ar LR BPK nustatytas privataus kaltinimo bylų proceso reglamentavimas yra optimalus, siekiant baudžiamojo proceso tikslų.

Baigiamojo darbo aktualumas ir mokslinis naujumas. 2010 m. – 2013 m. privataus kaltinimo bylos Lietuvos Respublikos teismuose sudarė apie 6 procentus visų nagrinėtų baudžiamųjų bylų (Priedas Nr. 1). Teisės mokslininkai ir praktikai dažnai diskutuoja dėl privataus kaltinimo probleminių aspektų, tačiau išsamių mokslinių tyrimų, kurie padėtų pašalinti esamas reglamentavimo problemas, kylančias teisminėje praktikoje – juridinio asmens

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254.

² Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

³ Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J. *Specifinės baudžiamojo proceso rūšys*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidyba, 2011, p. 120.

⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254.

negalėjimas dalyvauti procese, nukentėjusiojo (privataus kaltintojo) po mirties procesinių teisių perėjimo, ikiteisminio tyrimo reikalingumo ir kt., su kuriomis susiduriama teismo procese, taikant LR BPK nuostatas, atlikta fragmentiškai.

Šio magistrinio darbo mokslinis naujumas yra susijęs su tuo, kad darbe kompleksiskai išanalizuota privataus kaltinimo bylų proceso samprata, ypatumai bei probleminiai aspektai, išryškėjantys teisiniame reglamentavime ir praktikoje. Siekiant išryškinti probleminius aspektus, padaryta 2013 metų Vilniaus miesto apylinkės teismo privataus kaltinimo tvarka išnagrinėtų baudžiamųjų bylų analizė.

Tiriamos problemos ištyrimo lygis. Lietuvos Respublikos mokslininkų darbuose privataus kaltinimo bylų proceso problematika buvo narinėjama fragmentiškai: kelis straipsnius apie privataus kaltinimo bylų proceso ypatumus buvo paskelbęs J. Tomaševičius⁵, nukentėjusiojo teisės realizavimą privataus kaltinimo bylose analizavo S. Juzukonis disertaciniame darbe „Nukentėjusiojo teisių apsauga baudžiamajame procese“⁶. Išskirtini autorių R. Ažubalytės⁷, G. Godos⁸, E. Matuizienės⁹, R. Jurkos¹⁰, R. Drakšo¹¹ moksliniai straipsniai bei G. Godos¹² monografija, kuriuose vienu ar kitu probleminiu aspektu paliečiamas privataus kaltinimo bylų procesas. Pirmą kartą disertaciniu lygmeniu privataus kaltinimo bylų proceso institutas išnagrinėtas E. Matuizienės disertacijoje „Privataus kaltinimo bylų procesas kaip dispozityvumo forma“. Didelį dėmesį privataus kaltinimo baudžiamajame procese teorinei problematikai skyrė autorių kolektyvas R. Ažubalytė, R. Jurgaitis ir J. Zajančkauskienė vadovėlyje „Specifinės baudžiamojo proceso rūšys“¹³, taip pat G. Goda ir kiti autoriai vadovėlyje „Baudžiamojo proceso teisė“¹⁴.

---

⁵ Tomaševičius, J. Priešpriešinis pareiškimas privataus kaltinimo bylose. *Socialistinė teisė*. Vilnius: LKP CK leidyklos spaustuvė, 1985, Nr. 3, p. 8-11.; Tomaševičius, J. Privataus kaltinimo bylų nagrinėjimas draugiškame teisme. *Socialistinė teisė*. Vilnius: LKP CK leidyklos spaustuvė, 1986, Nr. 1, p. 46-48.

⁶ Juzukonis, S. *Nukentėjusiojo teisių apsauga baudžiamajame procese*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002.

⁷ Ažubalytė, R. Nukentėjusiojo nuo nusikalstamos veikos asmens teisė kreiptis į teismą kaip teisminės gynybos realizavimo baudžiamajame procese prielaida. *Jurisprudencija*. 2010, 4(122): 221-244.;

⁸ Goda, G. Oficialumo principas ir jo išimties Lietuvos baudžiamajame procese. *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai, rinkinys*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 369-394.

⁹ Matuizienė, E. Dispozityvumo samprata baudžiamajame procese. *Socialinių mokslų studijos*. 2009, 4 (4): 301-311.; Matuizienė, E. Kai kurie privataus kaltinimo teisės įgyvendinimo aspektai. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*. 2013 (10): 86-108.

¹⁰ Jurka, R. Imuniteto įveikimas privataus kaltinimo bylų procese: esama būklė ir perspektyvos. *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014, p. 243-257.

¹¹ Drakšas, R. Dėl kasacinio proceso galimybės privataus kaltinimo procese. *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014, p. 259-271.

¹² Goda, G. *Vertybiniai prioritetai baudžiamajame procese*. Vilnius: VĮ Registrų centras. 2014, p. 188-199.

¹³ Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančkauskienė, J., *supra* note 3, p. 119-184.

¹⁴ Goda, G. *et al. Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 590-597.

Baigiamojo darbo reikšmė. Magistro darbo tyrimas nagrinėja privataus kaltinimo bylų proceso sampratą, ypatumus bei probleminius aspektus. Pateikiama esamos teisinės literatūros bei išsami teismų praktikos analizė, kuo remiantis padaromos išvados bei pasiūlymai (Priedas Nr. 8), kaip išspręsti problemines privataus kaltinimo bylų proceso sritis. Magistranto nuomone, magistro baigiamajame darbe atlikto mokslinio tyrimo rezultatai gali būti panaudoti:

1. Lietuvos teisės mokslo doktrinai plėtoti vienoje iš specifinių baudžiamojo proceso rūšių – privataus kaltinimo bylų procese, nes tiriamame darbe pateikta privataus kaltinimo bylų samprata, detaliai išanalizuoti privataus kaltinimo bylų proceso ypatumai ir probleminiai aspektai;
2. tobulinti privataus kaltinimo bylų procesą reglamentuojantį baudžiamojo proceso įstatymą, pateikti išvadas ir pasiūlymus, sprendžiant problemines privataus kaltinimo bylų proceso sritis;
3. teisės praktikų, mokslininkų ir studentų, nagrinėjančių atitinkamas teorines ir praktines baudžiamosios proceso teisės problemas privataus kaltinimo bylose.

Tyrimo tikslas ir tyrimo uždaviniai. Magistro darbo tikslas – kompleksiškai išanalizuoti privataus kaltinimo bylų proceso institutą baudžiamajame procese, pateikiant privataus kaltinimo sampratą, išnagrinėjant privataus kaltinimo bylų proceso ypatumus bei probleminius privataus kaltinimo bylų proceso aspektus, pateikiant siūlymus ir problemų sprendimo būdus. Iš šio tikslo kyla pagrindiniai tyrimo uždaviniai:

1. atskleisti privataus kaltinimo bylų proceso sampratą ir ypatumus;
2. nustatyti atvejus, kada privataus kaltinimo bylų procese reikalingas ikiteisminis tyrimas;
3. išanalizuoti kaip teismų praktikoje vertinami visuomeninės reikšmės bei asmens dėl svarbių priežasčių negalinčio ginti savo teisėtų interesų požymiai, kai privataus kaltinimo bylų procesas pereina į valstybinio kaltinimo procesą;
4. išanalizuoti kasacijos perspektyvas privataus kaltinimo bylų procese;
5. išanalizuoti 2013 metų Vilniaus miesto apylinkės teismo privataus kaltinimo tvarka nagrinėtas baudžiamąsias bylas.

Tyrimo metodika. Siekiant išnagrinėti tiriamojo darbo problematiką, naudoti įvairūs teoriniai ir empiriniai mokslinio tyrimo metodai.

Pagrindinis tyrimo metu naudotas empirinis metodas – *bylų ir dokumentų analizės metodas*. Taikant šį metodą, pagrindiniai informacijos šaltiniai magistro baigiamajame darbe yra Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių teisės aktai, tarptautiniai dokumentai, teismų sprendimai ir nutartys. Remiantis empiriniu *bylų ir dokumentų analizės metodu* bei sudarytais

anketiniai klausimai (Priedas Nr. 7), magistro baigiamajame darbe buvo išanalizuotos 2013 metų Vilniaus miesto apylinkės teisme privataus kaltinimo bylų proceso tvarka nagrinėtos bylos.

Loginis tyrimo metodas bei sisteminės analizės tyrimo metodas naudojamas siekiant atskleisti privataus kaltinimo bylų proceso sampratą, ypatumus bei problemines sritis.

Lyginamasis metodas naudojamas nagrinėjant atskirų teisės mokslininkų nuomones, Lietuvos Respublikos, tarptautinių ir užsienio valstybių norminius teisės aktus reglamentuojančius privataus kaltinimo bylų procesą.

Lingvistinis ir teologinis metodas naudojamas atskleidžiant pažodinę teisės aktų reikšmę bei netikslių lingvistinių formuluočių turinį, atsižvelgiant į teisės normos tikslus bei vietą teisės normų sistemoje.

Tyrimo struktūra. Magistrinį darbą sudaro įvadas, trys dėstomosios dalys – tiriamosios dalys, išvados, literatūros sąrašas, anotacija, santrauka bei priedai.

Pirmoje darbo dalyje autorius nagrinėja privataus kaltinimo bylų proceso sampratą. Privataus kaltinimo bylų proceso samprata nagrinėjama nuo jai būdingų požymių, analizuojant užsienio valstybių ir Lietuvos teisės moksle egzistuojančias sampratas bei teisės aktuose įtvirtintą privataus kaltinimo proceso reglamentavimą.

Antroje darbo dalyje nagrinėjami privataus kaltinimo bylų proceso ypatumai. Šioje magistrinio darbo dalyje nagrinėjama: privataus kaltintojo kaltinimo teisė privataus kaltinimo bylų procese, privataus kaltintojo skundai keliami reikalavimai, privalomas privataus kaltinimo bylų proceso etapas – taikinamasis posėdis bei pasirengimas nagrinėti privataus kaltintojo skundą ir teisminis nagrinėjimas.

Trečioje darbo dalyje tiriami probleminiai privataus kaltinimo bylų proceso aspektai: ikiteisminio tyrimo reikalingumas privataus kaltinimo bylų procese, perėjimas iš privataus kaltinimo į valstybinį kaltinimą bei kasacijos perspektyvos privataus kaltinimo procese.

Ginamasis teiginys.

1. Esamas privataus kaltinimo bylų proceso teisinis reglamentavimas ir galiojančių teisės normų taikymas teismų praktikoje nėra tinkamas ir pilnai pakankamas užtikrinant nukentėjusiojo teises bei teisėtus interesus.

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

LAT – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

LRKT – Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

LR BPK – Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas

1. PRIVATAUS KALTINIMO BYLŲ PROCESO SAMPRATA

Baudžiamasis procesas daugelyje valstybių vyksta pagal bendrąjį baudžiamojo proceso modelį, t.y. nusikalstamos veikos tyrimą ir asmens kaltinimą nusikalstamos veikos padarymu įgyvendina valstybė per savo įgaliotus asmenis – ikiteisminius tyrimo pareigūnus ir prokurorą¹⁵. LRKT viename iš savo nutarimų taip pat pažymėjo, kad „Konstitucijoje yra įtvirtinti ikiteisminio tyrimo, baudžiamųjų bylų nagrinėjimo teisme ir valstybinio kaltinimo palaikymo baudžiamosiose bylose institutai. Šie konstituciniai institutai suponuoja tokį bendrąjį baudžiamojo proceso konstitucinį modelį: ikiteisminis tyrimas ir baudžiamosios bylos nagrinėjimas teisme yra skirtingi baudžiamojo proceso etapai; per ikiteisminį tyrimą yra renkama ir vertinama informacija, reikalinga tam, kad būtų galima nuspręsti, ar turi būti tęsiamas ikiteisminis tyrimas ir ar jį pabaigus baudžiamoji byla turi būti perduodama teismui, taip pat tam, kad būtų galima baudžiamąją bylą nagrinėti teisme ir ją teisingai išspręsti; valstybinis kaltinimas yra palaikomas nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme“¹⁶.

Pritartina nuomonei, kad esant dideliam ir įvairiam nusikalstamumui, skirtingoms nusikalstamų veikų padarymo aplinkybėms, nevienodam nusikalstamas veikas padariusių asmenų statusui, taikant vien bendrąjį baudžiamojo proceso modelį veiksmingai kontroliuoti nusikalstamumo būtų neįmanoma¹⁷. Todėl tiek Lietuvoje, tiek daugelyje kitų užsienio valstybių be tradicinės baudžiamojo proceso formos, pagal kurią nagrinėjama daugelis baudžiamųjų bylų, įstatymu nustatomos ir kitos, modifikuotos, specifinės baudžiamojo proceso rūšys¹⁸. Tai patvirtina ir LRKT konstatuodamas, kad „bendrojo baudžiamojo proceso modelio konstitucinis įtvirtinimas savaime nepanaikina galimybės baudžiamojo proceso santykius reguliuoti ir taip, kad tam tikrais atvejais (atsižvelgiant į nusikalstamų veikų pobūdį, pavojingumą (sunkumą), mastą, kitus požymius, kitas turinčias reikšmės aplinkybes) ikiteisminis tyrimas nebūtų atliekamas ir (arba) valstybinis kaltinimas teisme nebūtų palaikomas. Taigi Konstitucija neužkerta kelio įstatymu įtvirtinti ir tokias baudžiamojo proceso rūšis, kurios daugiau ar mažiau skiriasi nuo bendrojo baudžiamojo proceso konstitucinio modelio. Tačiau tokios baudžiamojo proceso rūšys traktuotinos kaip bendrojo baudžiamojo proceso konstitucinio modelio išimtys; jų nustatymas turi būti konstituciškai pagrįstas“¹⁹.

Asmens teisė į teisminę gynybą suponuoja kiekvieno asmens, manančio kad jo teisės pažeistos dėl nusikalstamos veikos, teisę ginti savo teises teisme ir valstybės pareigą užtikrinti

¹⁵ Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *supra* note 3, p. 13.

¹⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254.

¹⁷ Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *op. cit.*, p. 17.

¹⁸ Goda, G. Baudžiamojo proceso forma: optimalių procesinių taisyklių paieškos galimybės ir ribos. *Teisė*. 2007, 65: 50-63.

¹⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254.

veiksmingą šios asmens teisės įgyvendinimą²⁰. Nukentėjusiojo teisė kreiptis į teismą, siekiant apginti savo interesus, įtvirtinta Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 2 straipsnio 3 dalyje²¹, Žmogaus Teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, iš dalies pakeistos Protokolais Nr. 11 ir Nr. 14, 13 straipsnyje²², Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnio 1 ir 2 dalyse²³ ir LR BPK 44 straipsnio 10 dalyje, kurioje nustatyta: „Kiekvienas asmuo, pripažintas nukentėjusiuoju, turi teisę reikalauti, kad būtų nustatytas ir teisingai nubaustas nusikalstamą veiką padaręs asmuo, gauti dėl nusikalstamos veikos padarytos žalos atlyginimą, o įstatymų numatytais atvejais – ir kompensaciją iš Nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų asmenų fondo, taip pat įstatymo nustatyta tvarka nemokamai gauti valstybės garantuojamą teisinę pagalbą“²⁴. Ši nuostata įgyvendinama dviem būdais: nusikalstamos veikos auka savo teisę į teisminę gynybą gali realizuoti vienu atveju kreipdamasi į ikiteisminio tyrimo subjektus, kurie įvertinę įstatyme nurodytas aplinkybes, pradeda ir atlieka tyrimą, ir jei yra pagrindas, perduodą bylą teismui (LR BPK 166, 167 straipsniai), arba privataus kaltinimo bylų proceso tvarka kreipdamasi tiesiogiai į teismą (LR BPK 407, 408 straipsniai)²⁵. Pastaruoju atveju pradedamas privataus kaltinimo bylų procesas pagal LR BPK XXX skyriuje nustatytą tvarką.

Privataus kaltinimo sistema viduramžiais buvo įprasta visose Europos valstybėse, nes baudžiamojo proceso inicijavimas priklausė nuo privataus asmens²⁶. Tačiau vystantis baudžiamojo proceso viešajam pradui atitinkamai buvo siaurinama ir privati iniciatyva, bet baudžiamojo proceso esmė liko – kaltinimas skirstomas į viešą ir privatų²⁷.

Lietuvos privataus kaltinimo bylų proceso ištakas galime rasti viename pirmųjų rašytinių teisės šaltinių Lietuvoje, 1468 metų Kazimiero teisyne, kuriame daugiausiai buvo išdėstytos baudžiamosios teisės ir proceso normos²⁸. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Pirmasis Statutas (1529 metų), įsigaliojęs 1529 m. rugsėjo 29 d. ir galiojęs (II redakcija – 1566 m., III – 1588 m.) iki XIX a. vidurio numatė, kad „kaltininko persekiojimas prasidėdavo tik dėl nukentėjusiojo ar artimiausių jo giminaičių skundo. Nukentėjusysis pats turėjo surinkti ir pateikti teismui įrodymus, palaikyti kaltinimą teisme. Iš esmės nukentėjusysis lemdavo bylos baigtį ir

²⁰ Jurka, R.; Ažubalytė, R.; Gušauskienė, M.; Panomariovas, A. *Baudžiamojo proceso principai*. Vilnius: Eurigmas, 2009, p. 34.

²¹ Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 77-3288.

²² Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista Protokolais Nr. 11 ir Nr. 14. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 156-7390.

²³ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 33-1014.

²⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

²⁵ Ažubalytė, R. *supra* note 7, p. 227.

²⁶ Perrodet, A. *European criminal procedures*. United Kingdom: Cambridge university press, 2005, p. 415.

²⁷ Juzukonis, S., *supra* note 6, p. 92.

²⁸ Plačiau žr.: Andriulis, V., *et al. Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 83-93.; Machovenko, J. *Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės teisės šaltiniai*. Vilnius: Justitia, 2000, p. 50-51; Juzukonis, S., *supra* note 6, p. 12-13.

kaltininko likimą, nes nukentėjęs asmuo, be kitų teisių turėjo ir teisę susitarti su kaltininku dėl žalos atlyginimo, galėjo susitaikyti su kaltininku ir jam dovanoti.²⁹

Taigi privataus kaltinimo bylų procesas turi šimtames tradicijas ir yra žinomas daugelyje šalių³⁰, tačiau šio instituto teisinis reguliavimas, teisės, suteikiamos asmeniui, kuriam nusikalstama veika yra padaryta žala, įvairiose valstybės gana skirtingos³¹.

Vokietijoje privataus kaltinimo bylų procesas (vok. *Privatklage*) suprantamas, kaip nukentėjusiojo ar jo įgalioto atstovo teisė pateikti skundą dėl padarytos nusikalstamos veikos ir įgyti privataus kaltintojo statusą, taip ribojant valstybės kaltinimo monopolį. Pagal Vokietijos įstatymus privataus kaltinimo bylų procesas gali būti pradedamas tik dėl tam tikrų, mažareikšmių nusikaltimų, o taip pat už nesąžiningos konkurencijos bei intelektinės nuosavybės apsaugos nusikaltimus. Kaltinamasis, savo ruožtu, gali pareikšti priešpriešinį skundą privačiam kaltintojui. Tačiau prieš pateikiant oficialų skundą teismui, taikintojas (vok. *Schiedsmann*) organizuoja privalomą taikinimosi procedūrą, dėl šios priežasties daugiau nei pusę privataus kaltinimo bylų baigiasi taikiu susitarimu. Taip pat, privataus kaltinimo bylų procesas Vokietijoje yra mažai naudojamas dėl patiriamų finansinių išlaidų.³²

Anglijoje ir Velse kaltinimo teisė priklauso kiekvienam piliečiui, bet paprastai privataus kaltinimo bylas iškelia asmenys nukentėję nuo nusikalstamų veikų. Tačiau ir nukentėjusieji šia teise naudojami retai, nes 1986 metais įkūrus baudžiamojo persekiojimo tarnybą (angl. *Crown prosecution service*) buvo įvesti įvairūs apribojimai nukentėjusiesiems siekiantiems inicijuoti privataus kaltinimo bylų procesą. Literatūroje nurodoma, kad nors privataus kaltinimo bylų procesas Anglijoje ir Velse teoriškai svarbus, tačiau praktikoje turi nedidelę reikšmę.³³ Kai kurie Anglijos baudžiamojo proceso teisės mokslininkai teigia, kad privatus kaltinimas yra archajiškas institutas, jo pamatinės taisyklės neužtikrina tinkamo teisingumo įgyvendinimo, todėl manoma, kad galima puikiai išgyventi ir be šio instituto³⁴.

Pagal Prancūzijos baudžiamojo proceso įstatymus nukentėjusiajam garantuojamos gana plačios teisės. Pastarasis gali reikalauti, kad jam būtų leista dalyvauti apklausiant kaltinamąjį, taip pat gali pateikti civilinį ieškinį baudžiamojoje byloje. Privataus kaltinimo bylų procese tyrimas pradedamas tik esant nukentėjusiojo skundai. Nukentėjusysis paduodamas skundą

²⁹ Baranskaitė, A. *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 25.

³⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254.

³¹ Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *supra* note 3, p. 120, 121.

³² Perrodet, A., *supra* note 26, p. 319, 452, 453.

³³ *Ibid.*, p. 451, 452.; The Crown prosecution service [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-09-24]. <<http://www.cps.gov.uk/about/>>; Leigh, L. H. Private Prosecutions and Diversionary Justice. *The Criminal Law Review*. 2007, 4:189-296.

³⁴ Buxton, R. The Private Prosecutor as a Minister of Justice. *The Criminal Law Review*. 2006, 6:427-433.

privalo susimokėti mokesťį, kuris gražinamas tik tuo atveju, jei nukentėjusysis laimi privataus kaltinimo bylą.³⁵

Austrijoje, Belgijoje, Suomijoje, Italijoje, Portugalijoje, Ispanijoje ir kai kuriose kitose valstybėse vienaip ar kitaip garantuojama nukentėjusiojo teisė būti išklaustam procese, leidžiama nusikalstamų veikų aukoms pateikti civilinį ieškinį. Tai laikomai integralia baudžiamojo proceso dalimi ir auka turi teisių kompleksą.³⁶ Yra ir tokių valstybių, kurios visiškai atsisakė privataus kaltinimo instituto viena iš jų Latvija, kuri nuo 2011 m. sausio 1 d. Latvijos baudžiamojo proceso kodekse panaikino 58 skyrių reglamentavusį privataus kaltinimo bylų procesą³⁷.

Apibendrintai galime teigti, kad daugelyje Europos valstybių nukentėjusysis turi teisę kreiptis tiesiai į teismą ir pradėti privataus kaltinimo bylų procesą, tačiau teisinis reglamentavimas įvairiose užsienio šalyse yra skirtingas.

Kaip buvo minėta, Lietuvoje privataus kaltinimo bylų procesas turi galias tradicijas. 1961 metų Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Baudžiamojo proceso kodekse (galiojusiame nuo 1961 m. liepos 1 d. iki 2003 m. gegužės 1 d.) baudžiamosios bylos dėl nusikalstamų veikų tokių, kaip smūgių sudavimas ir žiaurus kankinimas, įžeidimas, išžaginimas bei autoriaus ir išradėjo teisių pažeidimas³⁸, buvo keliamos tik dėl nukentėjusiojo skundo. Kaltinimo teisė, nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme, priklausė nukentėjusiajam, o ikiteisminis tyrimas šio tipo baudžiamosiose bylose nebuvo atliekamas. Privataus kaltinimo bylų procesas galėjo būti nutraukiamas jei nukentėjusysis ir kaltinamasis susitaikydavo iki teismo išėjimo į pasitarimo kambarį priimti nuosprendžio.³⁹ 2003 metais įsigaliojusiame naujajame LR BPK privataus kaltinimo bylų proceso teisinis reglamentavimas buvo gerokai išplėstas, pasikeitė nusikalstamų veikų sąrašas, dėl kurių nukentėjusysis (jo teisėtas atstovas) turi teisę inicijuoti privataus kaltinimo bylų procesą. Lietuvos Tarybos Socialistinės Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas nukentėjusiam suteikė teisę inicijuoti privataus kaltinimo bylų procesą tik dėl keturių nusikalstamų veikų, o galiojančiame LR BPK privataus kaltinimo bylų procesas gali būti pradedamas net dėl vienuolikos nusikalstamų veikų, išvardintų LR BPK 407 straipsnyje⁴⁰.

³⁵ Goda, G. *Užsienio šalių baudžiamojo proceso pagrindai*. Vilnius: Saulužė, 1997, p. 31.

³⁶ Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *supra* note 3, p. 120, 121.

³⁷ Latvijos baudžiamojo proceso įstatymas. *Kriminālprocesa likums* [interaktyvus]. 2005-10-01 [žiūrėta 2014-09-22]. <<http://likumi.lv/doc.php?id=107820>>.

³⁸ Lietuvos Tarybų Socialistinės Baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*. 1961, Nr. 18-147.

³⁹ Lietuvos Tarybų Socialistinės Baudžiamojo proceso kodeksas. *Vyriausybės žinios*. 1961, Nr. 18-148

⁴⁰ Privataus kaltinimo bylų procesas gali būti pradedamas dėl nusikalstamų veikų, numatytų Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 139 straipsnio 1 dalyje, 140 straipsnio 1 dalyje, 148, 152, 154, 155, 165, 168 straipsniuose, 187 straipsnio 1 ir 3 dalyse, 188, 313 straipsniuose, esant nukentėjusiojo skundai ar jo teisėto atstovo pareiškimui.

Pasikeitus privataus kaltinimo reglamentavimui, du kartus buvo kreiptasi į LRKT⁴¹, kuris nutarimuose nurodė, kad privataus kaltinimo bylų proceso teisinis reglamentavimas neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Tačiau diskusijos tarp teisės praktikų ir mokslininkų dėl privataus kaltinimo instituto probleminių aspektų nenutyla iki šių dienų.

Privataus kaltinimo teisė, kurią įstatymo nustatytais atvejais įgyja nukentėjęs nuo nusikalstamos veikos asmuo, ir jos įgyvendinimas literatūroje autorių traktuojama trejopai⁴².

Pirmiausiai privataus kaltinimo teisė nagrinėjama **kaip nukentėjusiojo nuo nusikalstamos veikos asmens teisės į teisminę gynybą išraiška**⁴³. Teisminės gynybos prieinamumo ir universalumo principas įtvirtintas Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 2 straipsnio 3 dalyje⁴⁴, Žmogaus Teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, iš dalies pakeistos Protokolais Nr. 11 ir Nr. 14, 13 straipsnyje⁴⁵, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnio 1 ir 2 dalyse⁴⁶ ir LR BPK 44 straipsnio 3, 4, 5, 10 dalyse. Šio principo esmė – kiekvienas asmuo, manantis, kad jo teisės yra pažeistos, gali kreiptis į teismą⁴⁷: „Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalies nuostata, kad asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą, reiškia, jog Lietuvoje, kaip teisinėje valstybėje, kiekvienam turi būti užtikrinta galimybė savo teises ginti teisme tiek nuo kitų asmuo, tiek nuo neteisėtų valstybės institucijų ar pareigūnų veiksmų“⁴⁸. Kaip pažymėjo LRKT: „asmens teisių ir laisvių teismo garantija – tai procesinio pobūdžio garantija, esminis asmens teisių ir laisvių konstitucinio instituto elementas, būtina teisingumo įgyvendinimo sąlyga, neatskiriamas konstitucinio teisinės valstybės principo turinio elementas“⁴⁹. Asmens teisė kreiptis į teismą taip pat neatsiejama ir nuo asmens teisės į tinkamą teisinį procesą. Įstatymų leidėjas, reguliuodamas santykius, susijusius su bylos nagrinėjimu teisme, t.y. teismo proceso santykius, turi pareigą nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad būtų užtikrintas efektyvus asmens pažeistų teisių ir laisvių gynimas teisme⁵⁰. LRKT yra konstatavęs ir tai, kad teisė kreiptis į teismą yra absoliuti, ši konstitucinė asmens teisė

⁴¹ Plačiau žr.: Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 15 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 68-2514.

⁴² Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *supra* note 3, p. 123.

⁴³ Ažubalytė, R. *supra* note 7, p. 221-244.

⁴⁴ Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. *Valstybės žinios*. 2002-08-02, Nr. 77-3288.

⁴⁵ Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista Protokolais Nr. 11 ir Nr. 14. *Valstybės žinios*. 2011-12-22, Nr. 156-7390.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 33-1014.

⁴⁷ Jurka, R.; Ažubalytė, R.; Gušauskienė, M.; Panomariovas, A., *supra* note 20, p. 30.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. rugpjūčio 17 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 129-4634.

⁴⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 181-6708.

⁵⁰ Abramavičius, A. Teisė į teisminę gynybą Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. *Jurisprudencija*. 2009, 3 (117): 26.

negali būti dirbtinai suvaržoma, taip pat negali būti pagrįstai pasunkinamas jos įgyvendinimas. Priešingu atveju konstitucinė asmens teisė kreiptis į teismą būtų deklaratyvi⁵¹.

Nors baudžiamasis procesas daugelyje valstybių vyksta pagal bendrąjį baudžiamojo proceso modelį, t.y. nusikalstamos veikos tyrimą ir asmens kaltinimą nusikalstamos veikos padarymu įgyvendina valstybė per savo įgaliotus asmenis, tačiau įstatymų leidėjas turi gana plačią diskreciją: „jis gali numatyti pagrindus, kuriems esant pradedamas nusikalstamos veikos tyrimas, subjektus (institucijas), pradedančius nusikalstamos veikos tyrimą, ir pan. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pabrėžtina, kad reguliuodamas baudžiamojo proceso santykius įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į nusikalstamų veikų pobūdį, pavojingumą (sunkumą), mastą, kitus požymius, kitas turinčias reikšmės aplinkybes, gali įtvirtinti tokį teisinį reguliavimą, kad pagrindu pradėti tam tikros nusikalstamos veikos tyrimą gali būti tik paties nukentėjusio asmens (ar jo atstovo) kreipimasis (prašymas, pareiškimas, skundas ar kt.) dėl nusikalstamos veikos. Tačiau nustatydamas tokį teisinį reguliavimą įstatymų leidėjas neturi sudaryti teisinių priedaidų paneigti iš Konstitucijos, inter alia teisinės valstybės principo, kylančios valstybės priedermės saugoti kiekvieną asmenį ir visą visuomenę nuo nusikalstamų kėsinių, dirbtinai suvaržyti ar nepagrįstai pasunkinti konstitucinės asmens teisės ginti savo teises teisme įgyvendinimo“⁵². Taigi įstatymų leidėjas gali nustatyti, kad tam tikrose baudžiamosiose bylose valstybinis kaltinimas nepalaikomas, nes kaltinimą palaiko privatus asmuo arba įgaliotas jo atstovas pateikęs teismui skundą ar pareiškimą ir įgijęs privataus kaltintojo statusą.

Asmuo nukentėjęs nuo nusikalstamos veikos, siekiantis apginti savo pažeistus interesus, pagal LR BPK teisę į teisminę gynybą gali realizuoti dviem atvejais. Vienu atveju, nukentėjusysis (ar jo įgaliotas atstovas) gali kreiptis į valstybės įgaliotas institucijas dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo (LR BPK 166,167 straipsniai). Kitu atveju, nukentėjusysis (ar jo įgaliotas atstovas) dėl LR BPK 407 straipsnyje nurodytų nusikalstamų veikų, gali kreiptis tiesiai į teismą dėl privataus kaltinimo bylų proceso inicijavimo. Pastaruoju atveju, ikiteisminis tyrimas baudžiamojoje byloje nėra atliekamas, o kaltinimą teisme palaiko pats nukentėjusysis (LR BPK 407, 408 straipsniai). Konstituciškai toks diferencijavimas yra pagrįstas, nes vienu atveju įstatymų leidėjas gali įstatymu nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad už tam tikras nusikalstamas veikas asmuo baudžiamojon atsakomybėn yra traukiamas tik tada, kai yra nukentėjusio asmens (ar jo atstovo) kreipimasis (prašymas, pareiškimas, skundas ar kt.) dėl nusikalstamos veikos, bet ikiteisminis tyrimas tokioje byloje yra atliekamas, o prokuroras valstybinį kaltinimą teisme

---

⁵¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254.

⁵² *Ibid.*

palaiko⁵³, kitu atveju gali nustatyti, kad už tam tikras nusikalstamas veikas asmuo baudžiamojon atsakomybėn yra traukiamas tik tada, kai yra nukentėjusio asmens (ar jo atstovo) kreipimasis (prašymas, pareiškimas, skundas ar kt.) dėl nusikalstamos veikos, ir kad ikiteisminis tyrimas tokiose bylose nėra atliekamas, o prokuroras valstybinio kaltinimo teisme nepalaiko⁵⁴. Galime teigti, kad įstatymų leidėjas turi pareigą nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad asmuo, manantis, nukentėjęs nuo nusikalstamos veikos galėtų ginti savo teises bei laisves teisme.

Antra, privataus kaltinimo bylų procesas gali būti suprantamas **kaip privataus kaltinimo funkcija, t. y. tam tikra kaltinimo funkcijos atmaina (rūšis)**⁵⁵. Kaltinimo funkcija teisės literatūroje suprantama gana skirtingai⁵⁶, tačiau paprastai tariant kaltinimo funkcija tai – veikla, kuria palaikomas kaltinimas teisme. Šios funkcijos tikslas – užtikrinti, kad asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką, būtų tinkamai pritaikytas įstatymas, t.y. jam būtų paskirta jo padarytą nusikalstamą veiką ir kaltę atitinkanti bausmė ar kitaip išspręstas jo atsakomybės klausimas.⁵⁷ Kaltinimo funkciją viešo kaltinimo bylose palaiko valstybinis kaltintojas – prokuroras, bei nukentėjusysis ir jo atstovas. Privataus kaltinimo bylų procese kaltinimo funkciją palaiko pats nukentėjusysis arba jo teisėtas atstovas – privatus kaltintojas. Sąvoka „privatus kaltintojas“ pabrėžia, kad nukentėjusysis padavęs skundą ar jo teisėtas atstovas padavęs pareiškimą privataus kaltinimo bylų procese vykdo kaltinimo funkciją savo vardu, kurią valstybinio kaltinimo bylose prokuroras vykdo valstybės vardu. Privačiam kaltintojui, baudžiamojo proceso įstatymu, kaltinimo funkcijai atlikti iš esmės suteikiamos analogiškos teisės, kaip ir prokurorui palaikančiam valstybinį kaltinimą. Pažymėtina, kad privačiam kaltintojui taip pat suteikiamos ir visos teisės, kurios numatytos ir nukentėjusiajam ar jo teisėtam atstovui.⁵⁸

Taigi nukentėjusiojo nuo nusikalstamų veikų, kurios gali būti nagrinėjamos privataus kaltinimo bylų proceso tvarka, asmens procesinė veikla – skundo, kuriame formuojamas kaltinimas ir jį pagrindžiantys duomenys, surašymas ir pateikimas teismui bei jo procesiniai veiksmai teisme leidžia teigti, kad pagrindiniai kaltinimo funkcijos elementai yra būdingi šiai veiklai. Privataus kaltinimo bylų procese nukentėjusiojo ar jo teisėto atstovo vykdomą kaltinimo funkciją pabrėžia ir LRKT, nurodydamas, kad „Privataus kaltinimo bylų procesas – tai toks

⁵³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 15 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 65-2514.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254.

⁵⁵ Juzukonis, S., *supra* note 6, p. 92-98.

⁵⁶ Pavyzdžiui žr.: Ažubalytė, R. *Diskrecinis baudžiamasis persekiojimas: teoriniai pagrindai, taikymo problemos ir perspektyvos Lietuvoje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Lietuvos Teisės universitetas, 2002, p. 82-89.

⁵⁷ Ancelis, P. *Funkcijų suderinamumas veiksmingame ir sąžiningame baudžiamajame persekiojime*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012, p. 27.

⁵⁸ Goda, G., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras*. I tomas. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2003, p. 71, 72.

procesas, kai dėl tam tikrų nusikalstamų veikų asmenį kaltina ne valstybės institucija (pareigūnas), o pats nukentėjusysis (ar jo atstovas).⁵⁹

Tai, kad privatus kaltinimas yra kaltinimo funkcijos rūšis (atmaina), patvirtina ir mokslinėje literatūroje pasiūlyta materialinė ir procesinė privataus kaltinimo bylų proceso samprata: „privatus kaltinimas (materialine prasme), tai nukentėjusiojo tvirtinimas ikiteisminio tyrimo institucijoms, prokurorui, teismui apie padarytą nusikalstamą veiką, dėl kurios, valstybė baudžiamąjį persekiojimą perduoda nukentėjusiojo nuožiūrai; (procesine prasme) – tai speciali baudžiamąjo proceso veikla, kai privačiam kaltintojui leidžiama pareikšti savo valią dėl baudžiamąjo persekiojimo pradžios, palaikyti kaltinimą teisme ar atsisakyti nuo kaltinimo“⁶⁰.

Privataus kaltinimo bylų procese, kaltinimo funkcija perduodama privačiam asmeniui dėl kelių priežasčių. Pirma, dėl tam tikrų nusikalstamų veikų, kurių pagrindu gali būti pradedamas privataus kaltinimo bylų procesas, tik pats nukentėjusysis turi teisę spręsti, ar padaryta veika pažeidė jo interesus taip stipriai, kad verta kreiptis į teismą ir pradėti baudžiamąjį procesą. Antra, dažnai apskritai neįmanoma įvertinti tam tikrus veiksmus kaip pažeidžiančius nukentėjusiojo teises ir interesus. Tokios nusikalstamos veikos, kaip įžeidimas ar šmeižtas, dažniausiai susijusios su asmeniniais nukentėjusiojo interesais, nes vienas asmuo tam tikrus kito asmens veiksmus gali laikyti kaip įžeidžiančius, žeminančius jo garbę ar orumą, o kitas asmuo tokius pats veiksmus nelaikys įžeidžiančiais ar pan. Atsižvelgiant į tai, paties nukentėjusiojo nuožiūrai paliekama spręsti, ar dėl padarytos moralinės, fizinės arba turtinės žalos reikia inicijuoti baudžiamąjį procesą ir tokiu būdu apginti savo interesus baudžiamosiomis priemonėmis.⁶¹

Privataus kaltinimo kaip savarankiško kaltinimo rūšies skyrimą, apibendrinus įvairius kriterijus, Lietuvos baudžiamąjo proceso teisės literatūroje, nurodomos šios materialinės ir procesinės priežastys. Materialinės priežastys būtų: nedidelis šių nusikalstamų veikų visuomeninio pavojingumo laipsnis, lyginant su nusikalstamomis veikomis, persekiojamomis viešo kaltinimo tvarka; ypatinga nusikalstamų veikų, kurios pažeidžia arba varžo asmens privačius interesus, prigimtis. Procesinės priežastys būtų: didelė nukentėjusiojo nuomonės (pozicijos) ir parodymų reikšmė tinkamam bylos išnagrinėjimui, nusikalstamos veikos padarymo nustatymui (konstatavimui); įrodymų pateikimas be ikiteisminio tyrimo atlikimo; nusikalstamų veikų latentškumas.⁶²

Kaip anksčiau buvo minėta, konkrečioje valstybėje privataus kaltinimo bylų procesas bei jo teisinis reguliavimas yra skirtingas. Privataus kaltinimo samprata priklauso nuo valstybės

⁵⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254.

⁶⁰ Juzukonis, S., *supra* note 6, p. 95.

⁶¹ Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *supra* note 3, p. 129 p.; Goda, G., *et al. Lietuvos Respublikos baudžiamąjo proceso kodekso komentaras*. II tomas. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2003, p. 457.

⁶² Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *op. cit.*, p. 130.

teisinės sistemos, jos istorinės raidos, pagrindinių valstybės konstitucinės struktūros principų ir kitų aplinkybių. Atsižvelgiant į tai, galima kalbėti apie tam tikras privataus kaltinimo formas (rūšis)⁶³. Dar prieš 100 metų privatus kaltinimas pagal tai, kiek privatus asmuo dalyvauja įgyvendinant kaltinimo funkciją, buvo skirstomas į pagrindinį (absoliutų) kaltinimą, pakeičiantį (subsidiarinį) kaltinimą bei papildomą kaltinimą. Pagrindinis (absoliutus) kaltinimas, tai tokia kaltinimo forma, kai kaltinimo teisė priklauso privačiam asmeniui. Pakeičiantis (subsidiarinis) kaltinimas pasireiškia tuo, kad privatus kaltintojas gali kaltinti, kai prokuroras (viešasis kaltintojas) atsisako palaikyti kaltinimą. Papildomą kaltinimą palaiko privatus kaltintojas kartu su viešuoju kaltintoju, papildydamas viešąjį kaltinimą.⁶⁴

Pritartina autoriams, kad kaltinimo skirstymas į pagrindinį kaltinimą, pakeičiantį (subsidiarinį) kaltinimą, bei papildomą kaltinimą, yra klasikinis, iki šiol nepraradęs aktualumo, todėl nors ir modifikuotas yra paplitęs daugelyje užsienio valstybių. Taip pat pritartina, kad LR BPK 44 straipsnio 10 punkte įtvirtinus kiekvieno asmens, nukentėjusio nuo nusikalstamos veikos, teisę reikalauti nustatyti ir teisingai nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį, Lietuvoje formuojasi panaši praktika, nes:

- atskirai numatytas privataus kaltinimo bylų procesas, kuriame absoliuti kaltinimo teisė priklauso nukentėjusiajam ar jo atstovui, t.y. pagrindinis (absoliutus) kaltinimas. LR BPK 407 straipsnyje nustatyta, kad privataus kaltinimo bylų procesas pradedamas dėl nusikalstamų veikų, numatytų Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 139 straipsnio 1 dalyje (Nesunkus sveikatos sutrikdymas dėl neatsargumo), 140 straipsnio 1 dalyje (Fizinio skausmo sukėlimas ar nežymus sveikatos sutrikdymas), 148 straipsnyje (Žmogaus veiksmų laisvės varžymas), 152 straipsnyje (Seksualinis priekabiavimas), 154 straipsnyje (Šmeižimas), 155 straipsnyje (Įžeidimas), 165 straipsnyje (Neteisėto asmens būsto neliečiamumo pažeidimas), 168 straipsnyje (Neteisėtas informacijos apie asmens privatą gyvenimą atskleidimas ar panaudojimas), 187 straipsnyje 1 ir 3 dalyse (Turto sunaikinimas ar sugadinimas), 188 straipsnyje (Turto sunaikinimas ar sugadinimas dėl neatsargumo), 313 straipsnyje (Mirusiojo atminimo paniekimas).
- LR BPK 167 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad ikiteisminis tyrimas dėl nusikalstamų veikų, numatytų Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 145 straipsnyje (Grasinimas nužudyti ar sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą arba žmogaus terorizavimas), 149 straipsnio 1 dalyje (Išžaginimas), 150 straipsnio 1 dalyje (Seksualinis prievartavimas), 151 straipsnio 1 dalyje (Privertimas lytiškai

⁶³ Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *supra* note 3, p. 130.

⁶⁴ Фойницкий, И. Я. *Курс уголовного судопроизводства*. СПб. 1896, Т. 2, p. 26-27; Juzukonis, S., *supra* note 6, p. 93.; Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *op. cit.*, p. 131.

santykiuoti), 178 straipsnio 1 ir 4 dalyse (Vagystė), 179 straipsnio 1 ir 3 dalyse (Neteisėtas naudojimas energija ir ryšių paslaugomis), 182 straipsnio 1 ir 3 dalyse (Sukčiavimas), 183 straipsnio 1 ir 3 dalyse (Turto pasisavinimas), 184 straipsnio 1 ir 3 dalyse (Turto išvaistymas), 186 straipsnyje (Turtinės žalos padarymas apgaule), 294 straipsnio 1 dalyje (Savavaldžiavimas), pradedamas tik tuo atveju, kai yra nukentėjusiojo skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas (privačiai – viešas kaltinimas). Toks reguliavimas atitiktų papildomo (viešojo kaltintojo padėjėjo) kaltinimo esmę, nes esminis momentas tai, kad nukentėjusiojo skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas yra reikalingas tik pradėti baudžiamąjį procesą, o kaltinimo teisė priklauso viešajam kaltintojui (prokurorui). Papildomo kaltinimo institutą galima būtų palyginti su pakeičiančio (subsidiarinio) kaltinimo institutu, kada viešo kaltinimo byloje kaltinimą palaiko privatus kaltintojas, kai kaltinimo atsisako prokuroras.⁶⁵

Trečia, privatus kaltinimas baudžiamajame procese gali būti suprantamas, **kaip dispozityvumo principo išraiškos forma baudžiamajame procese**⁶⁶, kuriame vyrauja imperatyvusis reguliavimo metodas⁶⁷.

Dispozityvumo principas užtikrina proceso teisėje egzistavimą tokių normų, kurios suteikia ir garantuoja dalyvaujantiems byloje asmenims demokratišką galimybę savo nuožiūra disponuoti savo teisėmis⁶⁸. Atkreiptinas dėmesys, kad „dispozityvumas baudžiamajame procese veikia lokaliai ir tik įstatymo leidžiamose ribose“⁶⁹. Dispozityvumas ribojamas imperatyvių nuostatų, kurios sudaro baudžiamojo procesinio reguliavimo pamatą⁷⁰. Disponavimo laisvės ribos priklauso nuo įstatyme įtvirtintų apribojimų ir imperatyvių poveikių priemonių, kai to reikalauja valstybės saugumo, visuomeninės tvarkos, asmenų teisių ir interesų apsauga, taip pat nuo suderinamumo su kitų proceso dalyvių teisėmis⁷¹. Dispozityvumas pasireiškia kaip išimtinis principas tam tikrose baudžiamojo proceso institutuose, nagrinėjamu atveju, privataus kaltinimo bylų procese, kuriame jis turi tokią pat reikšmę kaip ir oficialumas viešo kaltinimo byloje⁷².

Literatūroje nurodoma, kad siaurąja prasme dispozityvumą sudaro turiningasis ir funkcinis elementai. Dispozityvumas suteikia laisvę (teisę) disponuoti: ginčo objektu (arba

⁶⁵ Juzukonis, S., *supra* note 6, p. 93, 95.; Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *supra* note 3, p. 131, 132.

⁶⁶ Matuzienė, E., *Socialinių mokslų studijos*, *supra* note 9, p. 301-311.

⁶⁷ Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *op. cit.*, p. 131, 132.

⁶⁸ Плешанов, А. Г. *Диспозитивное начало в сфере гражданской юрисдикции: проблемы теории и практики* [Pleshonov, A. G. *Dispositive Origin in the Field of Civil Jurisdiction: Problems in Theory and Practice*], Москва, 2002, p. 73–76; Matuzienė, E., *op. cit.*, p. 302.

⁶⁹ Дикарев, И. С. *Диспозитивность в уголовном процессе* [Dikarev, I. S. *Dispositiveness in Criminal Procedure*]. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Волгоград, 2005, (Citauta iš: Matuzienė, E., *op. cit.*, p. 302.).

⁷⁰ Matuzienė, E., *op. cit.*, p. 302.

⁷¹ Петрова, Н. Е. *Частное и субсидиарное обвинение* [Petrova, N. E. *Private and Subsidiary Prosecution*]. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Самара, 2004, p. 48.; Matuzienė, E., *op. cit.*, p. 303.

⁷² Matuzienė, E., *op. cit.*, p. 302.

materialinėmis teisėmis), (materialusis arba turiningasis dispozityvumo aspektas) ir procesinėmis priemonėmis (procesinis arba funkcinis dispozityvumo aspektas)⁷³. Baudžiamojo proceso teisės moksle disponavimas baudžiamojo proceso dalyku siejamas su turėjimu įgaliojimų veiki proceso pradžia, tolesnę eigą ir pabaigą. Būtent galimybė disponuoti baudžiamojo proceso dalyku – kaltinimu – sudaro materialųjį dispozityvumą.

Baudžiamajame procese materialus dispozityvumas pagrįdė pasireiškia privataus kaltinimo bylų procese, kadangi nukentėjusiajam priklauso teisė disponuoti kaltinimu, o taip pat jam priklauso ir teisė atsisakyti kaltinimo bei susitaikyti.⁷⁴ „Privatus asmuo, skirtingai nuo pareigūno, nėra saistomas pareigos vykdyti nusikalstamų veikų baudžiamąjį persekiojimą, todėl jo įgalinimai kaltinamosios veiklos įgyvendinimo sferoje turi būti konstruojami kaip teisė, kuria jis gali disponuoti savo nuožiūra. Tai nulemia, kad privataus kaltintojo statusas suteikia daugiau laisvo apsisprendimo galimybių nei pareigūno statusas. Pirmiausia, tai pasireiškia tuo, kad sprendimą įstoti į procesą kaltintojo vaidmenyje privatus asmuo priima išimtinai dispozityviu pagrindu. Neleistinas imperatyvus kaltintojo statuso suteikimas kokiam nors privačiam asmeniui, net jeigu jis ir nukentėjo nuo nusikalstamos veikos. Iš to seka ir privataus kaltintojo teisė bet kuriuo proceso metu atsisakyti kaltinimo. Privataus kaltintojo teisinio statuso dispozityvumu pagrįstas ir privataus baudžiamojo persekiojimo dalumas“⁷⁵. Valstybiniam kaltintojui (prokurorui) įstatymas nustato pareigą persekioti už visas jam žinomas teisei priešingas veikas ir kaltinti visus nusikalstamos veikos bendrininkus. Privatus kaltintojas, priešingai nei valstybinis kaltintojas (prokuroras), iš nusikalstamos veikos viseto gali išskirti tik tą kaltinimo dalį, kurią jis nori palaikyti ir persekioti tik dėl tos kaltinimo dalies.⁷⁶ Tai patvirtina ir LRKT, kuris yra nurodęs, kad „*visais* atvejais, kai baudžiamoji atsakomybė pagal įstatymus kyla nukentėjusio asmens (ar jo atstovo) kreipimosi (prašymo, pareiškimo, skundo ar kt.) dėl nusikalstamos veikos pagrindu, ikiteisminio tyrimo pradėjimas ir (arba) baudžiamosios atsakomybės atsiradimas yra sietini su tuo, kaip atitinkamą nusikalstamą veiką ar ja padarytą žalą vertina asmuo, kurio teisės bei teisėti interesai buvo pažeisti; akivaizdu, kad esama ir tokio vertinimo subjektyvumo momento“⁷⁷. Tuo tarpu „prokurorų, kaip valstybės pareigūnų, įgaliojimai teisės aktuose negali būti apibūdinami kaip jų subjektinė teisė, kurią jie gali įgyvendinti savo nuožiūra, t. y. tokia teisė, kuria jie gali pasinaudoti arba nepasinaudoti. Tokie įgaliojimai – tai ir pareigos, kurias prokurorai [...] ne tik gali, bet ir privalo įgyvendinti, jeigu yra įstatymuose nustatytos sąlygos“⁷⁸.

⁷³ Driukas, A.; Valančius, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. I tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, p. 325.

⁷⁴ Matuzienė, E., *Socialinių mokslų studijos*, supra note 9, p. 307, 308.

⁷⁵ Петрова, H. E., supra note 67, p. 48 (Cituota iš: Matuzienė, E., op. cit., p. 305, 306.).

⁷⁶ Matuzienė, E., op. cit., p. 306.

⁷⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 15 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 65-2514.

⁷⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254.

Taigi privatus kaltintojas, įgyvendinamas įstatymų jam suteiktus įgaliojimus, atsižvelgdamas į savo privatų interesą bei remdamasis dispozityvumo principu, turi didesnę sprendimų priėmimo laisvę negu valstybinis kaltintojas⁷⁹.

Atskiriant privataus kaltintojo procesines funkcijas privataus kaltinimo bylų procese nuo nukentėjusiojo viešojo ar privačiai viešo kaltinimo bylose, pažymėtina, kad toks asmuo, neatsižvelgiant į proceso prigimtį, disponuoja kitu dispozityvumo elementu⁸⁰ - teise laisvai disponuoti procesinėmis teisėmis, kas apibudina dispozityvumo funkcinių vaidmenį bylos procese⁸¹.

Procesinio dispozityvumo veikimas baudžiamajame procese siejamas su procesinių teisių, kurių įgyvendinimas nesusijęs su disponavimu baudžiamąjame proceso dalyku, tačiau turi didelės įtakos baudžiamosios bylos eigai, suteikimu baudžiamąjame proceso dalyviams ir kitiems suinteresuotiems asmenims jų asmeniniams interesams ginti⁸². Procesinis dispozityvumas baudžiamajame procese nelaikytinas neatsiejama materialinio dispozityvumo tąsa. Literatūroje nurodoma, kad skirtingų materialinio ir procesinio dispozityvumo ištakų, dispozityvių teisių požymių bei dispozityvumo subjektų analizė leidžia teigti, jog procesinis ir materialinis dispozityvumas gali būti visiškai skirtingos kategorijos. Pavyzdžiui, privačiai viešo kaltinimo bylose asmuo nukentėjęs nuo nusikalstamos veikos (nukentėjusysis) nėra materialaus dispozityvumo subjektas, kadangi jis neturi galimybės disponuoti baudžiamąjame proceso dalyku – kaltinimu⁸³, tačiau yra procesinio dispozityvumo subjektas, nes disponuoja teise inicijuoti baudžiamąjį procesą⁸⁴. Privataus kaltinimo bylų procese privatus kaltintojas (nukentėjusysis ar jo teisėtas atstovas) disponuoja abiem dispozityvumo elementais, tiek materialiuoju dispozityvumu – teise disponuoti privačiu kaltinimu, tiek procesiniu dispozityvumu – teise laisvai disponuoti visomis įstatymo suteiktomis procesinėmis teisėmis.

LRKT nagrinėdamas privataus kaltinimo bylų procesą reglamentuojančių normų atitikimą Lietuvos Respublikos Konstitucijai, nutarime nurodė pagrindinius LR BPK įtvirtinto privataus kaltinimo bylų proceso instituto ypatumus, palyginti su kitais LR BPK nustatytais bylų procesais, t. y. su bendroju baudžiamąjame proceso modeliu, kai yra atliekamas ikiteisminis tyrimas ir teismo procese valstybinį kaltinimą palaiko prokuroras, taip pat su įvairiomis specifinėmis baudžiamąjame proceso rūšimis: „1) baudžiamasis procesas dėl nusikalstamų veikų, numatytų atitinkamuose BK straipsniuose, išvardytuose BPK, pradedamas tik tuo atveju, kai yra nukentėjusiojo skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas; 2) nukentėjusiojo skundas ar jo teisėto

⁷⁹ Matuzienė, E., *Socialinių mokslų studijos, supra note 9*, p. 306.

⁸⁰ Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *supra note 3*, p. 134.

⁸¹ Matuzienė, E., *op. cit.*, 9, p. 310.

⁸² Дикарев, И. С., *supra note 65*, p. 49. (Cituota iš: Matuzienė, E., *op. cit.*, p. 310.).

⁸³ Matuzienė, E., *op. cit.*, p. 311.

⁸⁴ Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *op. cit.*, p. 134.

atstovo pareiškimas, pagal kurį pradedamas privatus kaltinimo bylų procesas, paduodamas teismui; 3) yra nustatyti konkretūs reikalavimai skundo (pareiškimo), pagal kurį pradedamas privatus kaltinimo bylų procesas, turiniui; 4) šiame bylų procese nėra atliekamas ikiteisminis tyrimas; 5) privatus kaltinimo bylų procese nukentėjusysis (jo teisėtas atstovas) teisme pats palaiko kaltinimą kaip privatus kaltintojas; 6) šiame bylų procese yra ypatingas etapas – taikinamasis posėdis: nukentėjusysis (jo teisėtas atstovas) ir asmuo, kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką, iki teisiamojo posėdžio vykstančiame taikinamajame teismo posėdyje gali susitaikyti, ir jiems susitaikius procesas dėl skundo nutraukiamas⁸⁵. Atsižvelgiant į paminėta, toliau bus nagrinėjami LRKT išvardyti privatus kaltinimo bylų proceso ypatumai.

Apibendrinant aptartą skyrių, galime pritarti autoriams, kurių pateikiama šio instituto samprata apimą visus anksčiau paminėtus privatus kaltinimo aspektus: „Privatus kaltinimo bylų procesas – tai specifinis teisinis konfliktų sprendimo būdas, kai tam tikro konflikto kriminalizavimą ir asmens patraukimą baudžiamojon atsakomybėn lemia ne valstybės institucijų, bet nukentėjusiojo valia kreiptis į kompetentingas valstybės institucijas, kad būtų pradėtas baudžiamasis procesas, ir kai, iki pat asmens, kaltinimo padarius nusikalstamą veiką, pripažinimo kaltu arba nekaltu, konflikto šalys turi galimybę susitaikyti ir šitaip sudaryti teisinės prielaidas nutraukti pradėtą baudžiamąjį procesą“⁸⁶.

---

⁸⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254.

⁸⁶ Ažubalytė R.; Jurka R.; Šalčius M.; Zajančauskienė J. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014, p. 21.

2. PRIVATAUS KALTINIMO BYLŲ PROCESO YPATUMAI

2.1. Kaltinimo teisė privataus kaltinimo byloje

LR BPK 408 straipsnyje nustatyta, kad privataus kaltinimo byloje nukentėjusysis paduoda skundą ir palaiko kaltinimą teisme, taip įgydamas privataus kaltintojo statusą. Tačiau galima tokia situacija, kai nukentėjusysis dėl nepilnametystės, fizinių ar psichinių trūkumų negali pasinaudoti visomis nukentėjusiojo teisėmis, tada paduoti pareiškimą ir palaikyti kaltinimą teisme gali jo teisėtas atstovas. Jeigu privataus kaltinimo bylų procesas pradėdamas dėl nukentėjusiojo teisėto atstovo pareiškimo, toks atstovas teisme įgyja privataus kaltintojo statusą ir kaltinimą teisme palaiko vienas arba kartu su nukentėjusiuoju.⁸⁷ Nukentėjusiojo ar jo teisėto atstovo atliekama kaltinimo funkciją pabrėžia ir teismai: „Privataus kaltinimo bylų procesas pasižymi tuo, kad jame nedalyvauja valstybinis kaltintojas, o kaltinimą palaiko privatus kaltintojas“⁸⁸. Taigi privataus kaltinimo bylų procese privatus kaltintojas, t. y. nukentėjusysis ar jo teisėtas atstovas, atlieka kaltinimo funkciją, kurią tradiciškai įprastame baudžiamajame procese atlieka valstybinis kaltintojas⁸⁹.

Pagal LR BPK 34 straipsnio 1 dalį privatus kaltintojas apibudinamas, kaip „nukentėjusysis arba jo teisėtas atstovas, palaikantis kaltinimą Baudžiamojo proceso kodekse numatytose privataus kaltinimo byloje“⁹⁰. Kaip anksčiau buvo minėta, privatus kaltinimas siejamas ir su nukentėjusiojo teise į teisminę gynybą, ir su tam tikra kaltinimo funkcijos forma (rūšimi). Privataus kaltintojo statusas baudžiamajame procese, taip pat kaip ir privatus kaltinimas, tiesiogiai siejamas su nukentėjusiojo ir tuo pat metu kaltintojo procesiniu vaidmeniu⁹¹.

Literatūroje privataus kaltintojo statusas pirmiausia aiškinamas per nukentėjusiojo statusą⁹². LR BPK 28 straipsnio 1 dalyje nustatyti nukentėjusiojo statuso įgijimo faktinis ir juridinis pagrindai, t.y. fizinio asmens patirta fizinė, turtinė ar moralinė žala ir kompetentingo pareigūno surašytas procesinis dokumentas – nutarimas arba nutartis⁹³. Konstatuoti vien faktinį pagrindą nepakanka, norint fizinį asmenį pripažinti nukentėjusiuoju, juridinis pagrindas yra privalomas⁹⁴. Dėl nukentėjusiojo ir privataus kaltintojo teisių bei pareigų beveik vienodos

⁸⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

⁸⁸ Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1S-535-290/2014); Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. rugsėjo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1S-1380-348/2013); Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. rugpjūčio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1S-432-574/2012).

⁸⁹ Jurka, R.; Randakevičienė, I.; Juzukonis, S. *Baudžiamojo proceso dalyviai*. Vilnius: Industrus: 2009, p. 58.

⁹⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

⁹¹ Jurka, R.; Randakevičienė, I.; Juzukonis, S., *op. cit.*, p. 57.

⁹² Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *supra* note 3, p. 137.

⁹³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

⁹⁴ Ancelis, P. *Baudžiamojo proceso ikiteisminis etapas*. Vilnius: Saulelė, 2006, p. 96.

apimties ginčų nekyla, išskyrus išlygas, kurios atsiranda dėl kaltinimo palaikymo, tačiau dėl statuso įgijimo atsiranda neaiškumų⁹⁵.

Ikiteisminio tyrimo metu pareiškėjas, kuris turi teisę kreiptis ir gauti pranešimą dėl pradėto tyrimo arba teisę skusti atsisakymą pradėti tyrimą, tampa nukentėjusiuoju ir įgyja LR BPK 28 straipsnyje numatytas teises ir pareigas nuo fizinio asmens pripažinimo nukentėjusiuoju. Tuo tarpu privataus kaltintojo (nukentėjusiojo ar jo teisėto atstovo) statuso įgijimo momentas LR BPK nėra tiksliai reglamentuotas. LR BPK 408 straipsnyje nurodyta, kad privataus kaltinimo bylų procese nukentėjusysis su skundu kreipiasi į teismą, kituose LR BPK straipsniuose jau kalbama apie skundą ar pareiškimą padavusį asmenį. Tačiau teisėjas vadovaujantis LR BPK 412¹ straipsnio 1 dalimi gali atsisakyti pradėti privataus kaltinimo bylų procesą dėl akivaizdžiai neteisingų skunde ar pareiškinge pateiktų faktų arba jeigu yra aiškios LR BPK 3 straipsnio 1 dalyje nurodytos aplinkybės, tokiu atveju asmuo padavęs skundą neįgis privataus kaltintojo statuso.⁹⁶ Taigi vienu atveju, asmuo pripažįstamas nukentėjusiuoju, kai jau atliekamas tyrimas, kitu atveju, įstatymas numato teisę paduoti asmeniui skundą, kuris iš karto laikomas nukentėjusiuoju, nors pagal baudžiamojo proceso įstatymą jis tokiu nėra pripažintas⁹⁷. Ši teisinio reguliavimo problema aiškinama kaip privataus kaltintojo statuso įgijimas plačiuoju ir siauruoju požiūriu. Plačiuoju požiūriu, asmuo privataus kaltintojo statusą įgyja nuo skundo ar pareiškimo į teismą padavimo dienos, t. y. nuo asmens kreipimosi į teismą, siekiant apginti pažeistą interesą. Siauruoju požiūriu, privataus kaltintojo statusą asmuo įgyja nuo to momento, kuomet remiantis LR BPK 413 straipsniu, taikinamojo posėdžio metu teisme nukentėjusysis ar jo teisėtas atstovas ir nusikalstamos veikos padarymų kaltinimas asmuo nesusitaiko, o teisėjas priima nutartį nukentėjusiojo skundą perduoti nagrinėti teisiamajame posėdyje. Pritartina autoriams, kurie nurodo, kad privačiu kaltintoju asmuo tampa, kai atsiranda faktinis (duomenys, jog asmeniui nusikalstama veika padaryta žala; nukentėjusiojo ar jo teisėto atstovo kreipimasis su skundu ar pareiškingu į teismą dėl privataus kaltinimo proceso pradėjimo) bei juridinis pagrindas (teisėjo nutartis nukentėjusiojo skundą ar jo teisėto atstovo pareiškimą perduoti nagrinėti teisiamajame posėdyje)⁹⁸. Tai patvirtina ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT) nurodydamas: ”Pagal Baudžiamojo proceso kodekso 28 straipsnio 1 dalį asmuo pripažįstamas nukentėjusiuoju ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro nutarimu ar teismo nutartimi ir nuo sprendimo priėmimo turi šio straipsnio 2 dalyje numatytas teises. Privataus kaltinimo byloje

⁹⁵ Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *supra* note 3, p. 138.

⁹⁶ *Ibid.*, p. 138, 139.

⁹⁷ Ancelis, P., *supra* note 94, p. 96.

⁹⁸ Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *op. cit.*, p. 139.; Jurka, R.; Randakevičienė, I.; Juzukonis, S., *supra* note 89, p. 62.

tokia nutartis gali būti priimta nukentėjusiojo skundą perduodant nagrinėti teisiame posėdyje⁹⁹.

Pažymėtina, kad privataus kaltinimo bylų proceso tvarka į teismą gali kreiptis ir privataus kaltintojo statusą gali įgyti tik fizinis asmuo, nes tiek literatūroje, tiek teismų praktikoje dažniausiai nurodoma, kad „LR BPK 28 straipsnio pagrindu nukentėjusiuoju baudžiamojoje byloje yra pripažįstamas fizinis asmuo <...>. Ši nuostata reiškia, kad nukentėjęs nuo nusikalstamos veikos juridinis asmuo baudžiamojo proceso teisės prasme nelaikytinas nukentėjusiuoju, taigi ir neturi teisės paduoti skundo (pareiškimo) dėl nusikalstamų veikų, numatytų LR BPK 407 str.“¹⁰⁰. Literatūroje nurodoma, kad šią teisinio reguliavimo problemą galima išspręsti nukentėjusiuoju pripažįstant ne tik fizinį asmenį, bet ir juridinį asmenį¹⁰¹, tokia praktika, remiantis baudžiamojo proceso įstatymais, taikoma daugelyje Europos valstybių (Vokietija, Belgija, Graikija, Lenkija). Atkreiptinas dėmesys, kad nuo 2013 m. rugpjūčio 5 d. yra pateiktas įstatymo projektas dėl LR BPK 28 straipsnio pakeitimo, nukentėjusiuoju pripažįstant ir juridinį asmenį.¹⁰² Tačiau, manytina, kad išliktų juridinio asmens atstovavimo problema, nes specialia norma būtų ribojamas juridinio asmens teisėto atstovo dalyvavimas, privataus kaltinimo bylą nagrinėjant teisme. Tai patvirtina ir teismai, nes LR BPK 408 straipsnio 2 dalies normoje „nustatyta, kad jeigu nukentėjusysis dėl nepilnametystės, fizinių ar psichinių trūkumų negali pasinaudoti visomis nukentėjusiojo teisėmis, paduoti pareiškimą ir palaikyti kaltinimą teisme gali jo teisėtas atstovas. Tuo tarpu juridinis asmuo, šiuo konkrečiu atveju AB „Liandvars“, neturi galimybės ir teisės kreiptis į teismą su privataus kaltinimo skundu, nes negali būti pripažintas nukentėjusiuoju baudžiamojoje byloje, o šio juridinio asmens direktorius – teisėtu nukentėjusiojo atstovu“¹⁰³. Pagal kai kurių užsienio valstybių baudžiamojo proceso įstatymus, juridinis asmuo turi teisę ginti savo pažeistas teises ir teisėtus interesus privataus kaltinimo bylų proceso tvarka, pavyzdžiui, Vokietijos Federacijos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 374 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad juridinis asmuo per teisėtą atstovą gali ginti savo pažeistas teises privataus kaltinimo bylų proceso tvarka¹⁰⁴. Manytina, kad suteikiant juridiniam asmeniui, nukentėjusiajam nuo nusikalstamos veikos patenkančios į privataus kaltinimo bylų kategoriją, teisę kreiptis tiesiai į teismą dėl privataus kaltinimo bylos iškėlimo būtų pagrįsta ir teisinga, nes tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys dėl padarytos nusikalstamos veikos patiria žalą bei pažeidžiamos jų teisės ir

⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. balandžio 14 d. konsultacija Nr. B3-362. *Teismų praktika*. 2005, Nr. 24.

¹⁰⁰ Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. birželio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1S-397-303/2011).

¹⁰¹ Juzukonis, S., *supra* note 6, p. 22, 95.; Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *supra* note 3, p. 138.

¹⁰² Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 28 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas [interaktyvus]. 2013-08-05 [žiūrėta 2014-11-23]. <<http://www.infolex.lt/ta/282592>>.

¹⁰³ Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. balandžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1S-193-312/2012).

¹⁰⁴ Vokietijos Federacijos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2014-11-15]. <<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.

teisėti interesai. Tačiau fizinio asmens galimybės ginti pažeistas teises baudžiamojo proceso metu yra didesnės negu juridinio asmens. Atkreiptinas dėmesys, kad remiantis LR BPK 407 straipsnyje nurodytomis nusikalstamomis veikomis juridinis asmuo gali nukentėti nuo dviejų, t. y. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 187 straipsnio 1 ir 3 dalyje (Turto sunaikinimas ar sugadinimas) bei 188 straipsnyje (Turto sunaikinimas ar sugadinimas dėl neatsargumo) nurodytų nusikalstamų veikų. Priklausomai nuo nusikalstamos veikos aplinkybių, šios veikos gali sukelti pakankamai sunkius padarinius juridinio asmens veiklai, todėl siekiant Lietuvoje išspręsti, juridinio asmens negalėjimo apginti savo pažeistas teises ir teisėtus interesus privataus kaltinimo bylų proceso tvarka, problemą būtina papildyti ne tik LR BPK 28 straipsnį (nukentėjusiuoju pripažįstant ne tik fizinį asmenį, bet ir juridinį asmenį), bet ir LR BPK 408 straipsnyje numatyti juridinio asmens teisėto atstovo galimybę dalyvauti privataus kaltinimo bylų procese.

Nuo to momento, kai nukentėjusysis (ar jo teisėtas atstovas) tampa privačiu kaltintoju, jis kartu įgyja ir LR BPK 34 straipsnio 2 ir 3 dalyse numatytas privataus kaltintojo teises: palaikyti kaltinimą, teikti įrodymus ir dalyvauti juos tiriant, dalyvauti baigiamosiose kalbose, teikti pasiūlymus dėl teisiama jame posėdyje ištirtų įrodymų vertinimo, baudžiamųjų įstatymų taikymo, bausmės rūšies ir dydžio, nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo bei dalyvauti apeliaciniame procese¹⁰⁵. Atsižvelgiant į tai, kad privataus kaltintojo teisės iš esmės sutampa su nukentėjusiojo teisėmis, privatus kaltintojas naudojasi ir daugeliu LR BPK 28 straipsnio 2 dalyje ir kituose straipsniuose nurodytų nukentėjusiojo teisių: teikti įrodymus, pateikti prašymus, pareikšti nušalinimus, susipažinti su byla, dalyvauti bylą nagrinėjant teisme, apskųsti teismo veiksmus, teismo nuosprendį ar nutartį, pasakyti baigiamąją kalbą, prašyti atlyginti patirtas išlaidas dėl dalyvavimo baudžiamajame procese, turėti atstovą, pareikšti civilinį ieškinį bei kitomis teisėmis¹⁰⁶. Visos šios teisės padeda įgyvendinti pažeistų teisių gynybos bei kaltinimo funkciją privataus kaltinimo bylų proceso metu¹⁰⁷.

Privataus kaltinimo bylų procese privatus kaltintojas be baudžiamojo proceso įstatyme numatytų teisių turi ir tam tikras pareigas, kurios taip pat iš esmės sutampa su nukentėjusiojo pareigomis. Privatus kaltintojas, kaip proceso dalyvis privalo duoti parodymus, atvykti kviečiamas dalyvauti procese ir laikytis nustatytos procesinės tvarkos. Vykdydamas kaltinimo funkciją, privatus kaltintojas turi pareigą tinkamai surašyti skundą bei tinkamai palaikyti kaltinimą. Taip pat, jeigu privatus kaltintojas nusikalstama veika patyrė turtinės ar neturtinės žalos bei pareiškia civilinį ieškinį baudžiamojoje byloje, pastarajam kyla ir civilinio ieškovo pareigos, susijusios su civilinio ieškinio įrodinėjimu.¹⁰⁸

---

¹⁰⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

¹⁰⁶ *Ibid.*

¹⁰⁷ Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *supra* note 3, p. 140.

¹⁰⁸ *Ibid.*, p. 141.

Taigi privataus kaltintojo tiek teisės, tiek pareigos iš esmės sutampa su nukentėjusiojo teisėmis ir pareigomis, tačiau privataus kaltintojo statusui, palyginti su nukentėjusiojo statusu, būdingi ir skirtumai. Privatus kaltintojas skirtingai nei nukentėjusysis yra tik teismo nagrinėjimo stadijos dalyvis, nes privačiame kaltinime ikiteisminis tyrimas neatliekamas, taip pat jis turi pareigą palaikyti kaltinimą skirtingai nei nukentėjusysis viešojo kaltinimo bylose.¹⁰⁹

Atsižvelgiant į paminėta, kyla klausimas, ar asmeniui nukentėjusiajam nuo nusikalstamos veikos, kreipiantis tiesiai į teismą privataus kaltinimo bylų proceso tvarka, baudžiamojo proceso įstatymų suteikiamos procesinės teisės ir pareigos yra realiai įgyvendinamos, siekiant tinkamai palaikyti kaltinimą ir apginti savo pažeistas teises bei interesus baudžiamojo proceso metu.

Nukentėjusiojo pareiškiamas kaltinimas privataus kaltinimo bylų proceso tvarka - tai iškilusio konflikto sureguliuavimo būdas, kuriuo siekiama apginti ir atkurti savo pažeistas teises ir teisėtus interesus. Todėl nukentėjusiojo asmens veikloje privataus kaltinimo bylų procese išskiriamos dvi pagrindinės funkcijos: kaltinimo ir savo teisių ir teisėtų, pažeistų nusikalstama veika, apsaugos funkcijos.¹¹⁰ Norint nukentėjusiajam tinkamai įgyvendinti anksčiau nurodytas funkcijas, paminėtina, kad turi būti apsaugotos ne tik nusikalstama veika pažeidžiamos materialinio ar nematerialinio pobūdžio teisės, bet ir procesinės nukentėjusiojo (privataus kaltintojo) teisės, kuriomis remiantis pastarasis dalyvauja baudžiamajame procese¹¹¹.

Privačiam kaltintojui (nukentėjusiajam ar jo atstovui) atliekančiam kaltintojo funkciją, teisė į tinkamą teisminę gynybą dažnai apsunkina jo ribotos galimybės rinkti ir teikti įrodymus, teisinių žinių trūkumas. Privataus kaltintojo gebėjimas apginti pažeistus interesus tiesiogiai priklauso nuo gebėjimo įgyvendinti kaltinimo funkciją, t. y. tinkamai suformuluoti kaltinimą bei jį pagrįsti įrodymais.¹¹² Baudžiamosiose bylose, kuriose atliekamas ikiteisminis tyrimas reikšmingus duomenis bylos tyrimui ir nagrinėjimui renka ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras, ikiteisminio tyrimo teisėjas atlikdami veiksmus, numatytus LR BPK XIV skyriuje; taikydami LR BPK XII skyriuje numatytas procesines prievartos priemones bei išreikalaudami daiktus ir dokumentus¹¹³. Taigi akivaizdu, kad baudžiamosiose bylose, kuriose atliekamas ikiteisminis tyrimas, įstatymų suteikiamos galimybės rinkti ir pateikti teismui įrodymus, kuriais vėliau grindžiamas kaltinimas yra didesnės palyginus su nukentėjusiojo (privataus kaltintojo) galimybėmis. Pažymėtina, kad net specialius įgalinimus turintis valstybės atstovas – prokuroras – ne visais atvejais būna pajėgus pagrįsti kaltinimą ir pasiekti kaltininko nubaudo,

¹⁰⁹ Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančkauskienė, J., *supra* note 3, p. 140; Jurka, R.; Randakevičienė, I.; Juzukonis, S., *supra* note 89, p. 58, 59.

¹¹⁰ Matuizienė, E., *Visuomenės saugumas ir viešojo tvarka*, *supra* note 9, p. 99.

¹¹¹ Juzukonis, S., *supra* note 6, p. 63.

¹¹² Matuizienė, E. *op. cit.*, p. 86-108.

¹¹³ Ažubalytė R.; Jurka R.; Šalčius M.; Zajančkauskienė J., *supra* note 86, p. 110.

todėl privataus kaltinimo bylų procese asmeniui neturinčiam specialių teisių ar įgalinimų, teisinių žinių, palaikyti kaltinimą, rinkti ir pateikti įrodymus gali tapti sunkia našta arba net neįgyvendinama teise¹¹⁴. Todėl asmuo nukentėjęs nuo nusikalstamos veikos gali pasinaudoti viena iš procesinių garantijų – teisinės pagalbos (atstovavimo pagal įgaliojimą) institutu. Atkreiptinas dėmesys, kad nukentėjusiojo galimybę pasinaudoti šiuo institutu dažnai nurodo ir teismai: „Kadangi privataus kaltinimo byloje kaltintojo vaidmuo tenka nukentėjusiam, [...] siūlytina pasinaudoti kvalifikuoto teisininko – advokato paslaugomis“¹¹⁵.

Teisinės pagalbos (atstovavimo pagal įgaliojimą) institutas tai yra viena iš priemonių, padedančių įgyvendinti asmens teisę į teisminę gynybą bei užtikrinti teisminės gynybos prieinamumą¹¹⁶. Privataus kaltinimo bylų procese šis institutas įgyja didelę reikšmę, nes nukentėjusysis (privatus kaltintojas) pats įgyvendina kaltinimo funkciją, todėl pritartina nuomonei, kad teisės į teisminę gynybą privataus kaltinimo bylose veiksmingumas gali būti užtikrinamas tik siejant jos realizavimą su veiksminga teisine pagalba. Nukentėjusysis (privatus kaltintojas) gali pasinaudoti atstovavimo pagal įgaliojimą instituto galimybėmis arba kreipiantis dėl valstybės garantuojamos teisinės pagalbos suteikimo.¹¹⁷ Pažymėtina, kad atlikto tyrimo metu gautais duomenimis, nustatyta, kad nukentėjusysis (ar jo teisėtas atstovas) privataus kaltinimo bylų procese pakankamai dažnai naudojasi teisinės pagalbos institutu, t. y. apie 70 procentų privataus kaltinimo tvarka nagrinėtų bylų, nukentėjusiojo teises ir pareigas tinkamai įgyvendinti padeda advokatas ar advokato padėjėjas.

Literatūroje jau buvo iškelta valstybės garantuojamos teisinės pagalbos suteikimo problema privataus kaltinimo bylų procese¹¹⁸. Pagal Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo 12 straipsnio 2 punktą teisę gauti antrinę teisinę pagalbą, neatsižvelgiant į asmens turtinę padėtį, nukentėjusieji dėl nusikaltimų atsiradusios žalos atlyginimo bylose, įskaitant atvejus, kai žalos atlyginimo klausimas yra sprendžiamas baudžiamojoje byloje. Teisė gauti antrinę teisinę pagalbą suteikiama tik tuo atveju, kai yra kompetentingo pareigūno surašytas procesinis dokumentas, kuriuo asmuo pripažįstamas nukentėjusiuoju.¹¹⁹ Kaip jau buvo minėta, asmuo privataus kaltintojo statusą įgyja, kai teismas priimą nutartį nukentėjusiojo skundą ar jo teisėto atstovo pareiškimą perduoti nagrinėti teisiamajame posėdyje. Taigi atsiranda tokia teisinė situacija, kad asmuo realiai negali pasinaudoti antrine valstybės garantuojama teisine pagalba, nes remiantis LR BPK 412 straipsnio

¹¹⁴ Matuizienė, E., *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*, supra note 9, p. 86-108.

¹¹⁵ Kauno miesto apylinkės teismo 2014 m. balandžio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-1593-530/2014).

¹¹⁶ Montvydienė, I. *Valstybės garantuojama teisinė pagalba civilinėse bylose*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010, p. 189.

¹¹⁷ Ažubalytė, R., supra note 7, p. 221-244.

¹¹⁸ Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., supra note 3, p. 152.

¹¹⁹ Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2013, Nr. 54-2675.

3 dalimi, keliamų reikalavimų neatitinkantis skundas ar pareiškimas atiduodamas jį padavusiam asmeniui. Vis dėlto, įstatymo raidės teismai laikosi ne visada: „baudžiamojoje byloje taip pat yra pateikta pažyma dėl antrinės teisinės pagalbos išlaidų teikiant valstybės garantuojamą antrinę teisinę pagalbą nukentėjusiajai S. R., kurioje nurodyta, kad valstybės patirtos išlaidos už antrinės pagalbos teikimą iki 2013-09-30 sudaro 666,8 Lt, t. y. už skundo parengimą – 320 Lt ir už advokato atstovavimą pirmos instancijos teisme – 346,8 Lt. Iš baudžiamosios bylos medžiagos matyti, kad buvo ruoštas skundas, paskirtasis advokatas Jonas Zenevičius dalyvavo teismo posėdžiuose pirmos instancijos teisme. Esant šioms aplinkybėms yra pagrindas minėtas išlaidas pripažinti proceso išlaidomis ir jas priteisti iš nuteistojo [...]“¹²⁰. Pritartina nuomonei, kad asmenims, kurie dėl sunkios turtinės padėties negali pasinaudoti teisinėmis, valstybės garantuojamos teisinės pagalba turi būti suteikta tada, kada ji reikalinga, taip pat ir iki teisinio proceso¹²¹.

Neatsižvelgiant į įstatymų reglamentavimo problemas dėl valstybės garantuojamos teisinės pagalbos suteikimo, teisinė pagalba, vertinama kaip viena iš teisinių priemonių, įgalinančių privatų kaltintoją įgyvendinti savo teisinį statusą, t. y. tinkamai vykdyti savo procesines teises ir pareigas, ypatingai įrodinėjimo procese, ir veiksmingai ginti savo teises¹²².

LRKT normų, reglamentuojančių advokato teisę gauti informaciją, konstitucingumo kontekste nurodė, kad „[...] įstatymų leidėjui kyla pareiga nustatyti tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį asmeniui teisme ginant savo pažeistas teises ir teisėtus interesus būtų sudarytos prielaidos pasinaudoti advokato teikiama teisine pagalba, inter alia numatyti tokias advokatų teises, kad jie galėtų vykdyti savo profesinę veiklą ir teikti veiksmingą teisinę pagalbą. Pažymėtina, kad advokatų teisių numatymas nėra savitiksliis, – jas numatyti būtina tam, kad advokatai galėtų veiksmingai vykdyti savo profesinę veiklą ir, panaudoję visas teisėtas gynybos priemones, padėtų užtikrinti asmens teisės į teisminę gynybą, inter alia teisės kreiptis į teismą, įgyvendinimą; [...] įstatymų leidėjas privalo nustatyti inter alia tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį advokatas galėtų gauti valstybės ir savivaldybių institucijų turimą šiai asmens teisei įgyvendinti būtiną informaciją“¹²³. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 44 straipsnio 1 ir 2 dalyse numatyta advokato teisė gauti informaciją, rinkti įvairius duomenis susijusius su teikiamomis teisinėmis paslaugomis¹²⁴. Tačiau praktiniame advokatų darbe kartais susiduriama su tuo, kad asmenys ar įvairios valstybės institucijos atsisako pateikti tam tikrus duomenis ar informaciją. Ši situacija susiklosto dėl to, kad advokatams įstatymu suteikiama teisė nėra užtikrinama kito teisinio

¹²⁰ Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gegužės 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1A-317-582-2014).

¹²¹ Montvydienė, I., *supra* note 116, p. 50-59.; Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *op. cit.*, p. 153.

¹²² Matuizienė, E., *Visuomenės saugumas ir viešojo tvarka*, *supra* note 9, p. 86-108.

¹²³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. birželio 9 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 156-7405.

¹²⁴ Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 50-1632.

santykio subjekto pareiga, t. y. nors advokatas turi teisę gauti tam tikrą informaciją ar duomenis, tačiau nė vienas informacijos ar duomenų turėtojas neprivalo advokatui jų pateikti. Tokiu atveju susiduriama su asmens teisės į teisminę gynybą veiksmingo įgyvendinimo problema. Vis dėlto, manytina, kad LRKT nurodytos nuostatos, bei įstatymuose įtvirtintos įgalioto atstovo (advokato) teisės gauti informaciją, privataus kaltinimo bylų procesui yra svarbios, siekiant užtikrinti tiek nukentėjusiojo teisių, tiek pareigų tinkamo įgyvendinimo realumą.

Taigi vienas iš nukentėjusiojo (privataus kaltintojo) teisių ir pareigų privataus kaltinimo bylų procese užtikrinimo garantų yra teisinė pagalba. Atsižvelgiant į tai, kad privatus kaltintojas turi ribotas galimybes teikti įrodymus, itin svarbus vaidmuo įrodinėjimo procese, o taip pat užtikrinant nukentėjusiojo (privataus kaltintojo) veiksmingą savo funkcijų privataus kaltinimo procese įgyvendinimą, tenka teismui (apie teismo vaidmenį privataus kaltinimo bylų procese plačiau žr. 2.4 poskyryje) ¹²⁵.

Taip pat, atkreiptinas dėmesys, į kelis probleminius aspektus, kurie susiję su kaltinimo teise privataus kaltinimo bylų procese.

Pirma, literatūroje jau buvo iškeltas klausimas, kaip turėtų elgtis teismas tuo atveju, kai nukentėjusysis, kuris yra ar gali tapti privačiu kaltintoju, miršta ¹²⁶. Atlikto tyrimo metu gautais duomenis, privataus kaltinimo bylų procese, retai pasitaiko atvejų, kad procesas būtų nutrauktas dėl nukentėjusiojo (privataus kaltintojo) mirties (Priedas Nr. 6). LR BPK normos tokios teisinės situacijos nereguliuoja. Todėl manytina, kad nors nukentėjusiojo (privataus kaltintojo) mirtis pasitaiko retai, tačiau tam tikros teisinės situacijos įstatyminio reglamentavimo nebuvimas, laikytinas baudžiamojo proceso įstatymo spraga. Atkreiptinas dėmesys, kad yra nemažai užsienio valstybių, kurių baudžiamojo proceso įstatymai numato, kaip turi sprendžiamas šis klausimas. Pavyzdžiui, Vokietijos Federacijos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 393 straipsnis numato, kad nukentėjusiajam (privačiam kaltintojui) mirus privataus kaltinimo bylų procesas turi būti nutraukiamas. Tačiau įstatymas suteikia teisę tam tikriems, įstatyme nurodytiems asmenims, tęsti pradėtą nukentėjusiojo privataus kaltinimo procesą. Pastariesiems asmenims yra nustatytas dviejų mėnesių terminas, per kurį jie privalo informuoti teismą dėl kaltinimo palaikymo privataus kaltinimo byloje. ¹²⁷ Rusijos Federacijos Baudžiamojo proceso kodekso 318 straipsnio 2 dalyje, nustatyta, kad privataus kaltinimo byloje mirus nukentėjusiajam (privačiam kaltintojui), byla turi būti iškeliamą pagal artimiausio giminaičio skundą. Tuo atveju, kai artimas giminaitis nepradeda proceso, dėl padarytos nusikalstamos veikos teisę pradėti

---

¹²⁵Matuizienė, E., *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*, supra note 9, p. 86-108.

¹²⁶Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., supra note 3, p. 141.

¹²⁷Vokietijos Federacijos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2014-11-15]. <<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.

baudžiamąjį procesą turi valstybinis kaltintojas.¹²⁸ Juodkalnijos Baudžiamojo proceso kodekso 54 straipsnis taip pat nurodo, kad per tris mėnesius nuo nukentėjusiojo (privataus kaltintojo) mirties sutuoktinis, sugyventinis, vaikai, tėvai ir kiti asmenys gali tęsti privataus kaltinimo bylos procesą¹²⁹. Pažymėtina, kad nuo 2013 m. rugpjūčio 5 d. yra pateiktas įstatymo projektas dėl LR BPK 28 straipsnio pakeitimo, kuriame siūloma komentuojamą straipsnį papildyti nuostata: „Nukentėjusiajam asmeniui mirus nukentėjusiais tampa jo šeimos nariai arba artimieji giminaičiai“¹³⁰.

Privataus kaltinimo bylų procesas yra specifinis tuo, kad privatus kaltintojas (nukentėjusysis ar jo teisėtas atstovas) yra aktyvus proceso dalyvis, todėl pastarajam nepalaikant kaltinimo privataus kaltinimo bylų procesas vykti negali. Privataus kaltinimo funkcijos turinį sudaro du pagrindiniai elementai: reikalavimas nubausti asmenį arba reikalavimas nubausti asmenį ir atlyginti žalą. Atkreiptinas dėmesys, kad įvertinus teisės doktriną, užsienio šalių patirtį, kitų teisenų taisykles, taip pat tai, kad vienas iš privataus kaltintojo reikalavimų gali būti susijęs su žalos atlyginimo klausimu, sprendžiant šios teisės perėmimo, manoma, kad privataus kaltinimo bylų procese mirus privačiam kaltintojui teismas turėtų remtis įstatymo analogija ir vadovaujamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 48 straipsniu, kuris reguliuoja procesinę teisių perėjmą, bei teismų praktika dėl teisės palaikyti civilinį ieškinį perėmimu¹³¹. LAT teisės normų, reguliuojančių nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą, taikymo baudžiamosiose bylose apžvalgoje nurodė, kad baudžiamosiose bylose nagrinėjant civilinius ieškinius susiduriama su šalių procesinių teisių perėmimu, t. y. situacija, kai pradinis civilinis ieškovas pasitraukia iš proceso (pavyzdžiui, fizinio asmens mirties atveju), o į jo vietą įtraukiamas kitas asmuo¹³². Analizuodamas Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 48 straipsnio 1 dalį LAT pabrėžė, kad „procesinių teisių perėjmą apimtį lemia atitinkamų materialųjų subjektinių teisių perėmimo apimtis“¹³³. Privataus kaltinimo bylų proceso kontekste svarbus klausimas: ar teisė pateikti privatų skundą teismui ir reikalauti žalos atlyginimo bei kaltininko baudžiamosios atsakomybės nepriklauso asmeninėms neturtinėms ir turtinėms teisėms¹³⁴, kurios neatskiriamai susijusios su palikėjo asmeniu, o būtent jos kitam asmeniui

¹²⁸ Rusijos Federacijos Baudžiamojo proceso kodeksas [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2014-11-15]. <<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.

¹²⁹ Juodkalnijos Baudžiamojo proceso kodeksas [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2014-11-15]. <<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.

¹³⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 28 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas [interaktyvus]. 2013-08-05 [žiūrėta 2014-11-23]. <<http://www.infollex.lt/ta/282592>>.

¹³¹ Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *supra* note 3, p. 143.

¹³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo 21 d. Teisės normų, reguliuojančių nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą, taikymo baudžiamosiose bylose apžvalga Nr. 29.

¹³³ *Ibid.*

¹³⁴ Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *op. cit.*, p. 144.

nepereina (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 5.1 straipsnio 3 dalis)¹³⁵. Vadinas, kad tokiu atveju procesinių teisių perėmimas taip pat negalimas. Jau anksčiau minėtoje apžvalgoje LAT nurodė, kad baudžiamosiose bylose, susijusiose su procesiniu teisių perėmimu, mirus civiliniam ieškovui, pareiškusiam civilinį ieškinį dėl neturtinės žalos atlyginimo, priimami sprendimai kelia abejonių, pavyzdžiui: „[...] teismas atsisakė įtraukti į procesą ieškovo teisėmis palikėjo įpėdinį, motyvuodamas tuo, kad teisė į neturtinės žalos atlyginimą yra nepaveldima. [...] . Smurtinių nusikaltimų bylose teisė reikalauti neturtinės žalos atlyginimo už dvasinius išgyvenimus, fizinius kentėjimus priskiriama prie turtinio pobūdžio reikalavimų. Pagal CK 5.1 straipsnio 2 dalį palikėjo turtinės reikalavimo teisės yra paveldimos. Vadinas, perėmus palikėjo materialiąsias subjektines teises, galimas ir procesinių teisių perėmimas“¹³⁶. Teismų praktikoje teisinga praktika laikoma, kai po nukentėjusiojo ir civilinio ieškovo mirties į baudžiamąją bylą įtraukiami palikėjo įpėdiniai: „[...] T. S. nuteistas pagal BK 180 straipsnio 1 dalį, 149 straipsnio 1 dalį, po nukentėjusios ir civilinės ieškovės V. R. S. mirties teismas nutartimi įtraukė į procesą palikėjos įpėdinį ir patenkino civilinį ieškinį dėl 1006 Lt turtinės žalos bei 10 000 Lt neturtinės žalos atlyginimo. Teismas savo sprendimą motyvavo tuo, kad neturtinės žalos, padarytos smurtiniu nusikaltimu, atlyginimo reikalavimas priskiriamas prie palikėjo turtinės reikalavimo teisės (Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-772/2007)“¹³⁷. LRKT nutarime dėl žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo konstatavo, jog „Konstitucijoje įtvirtintas asmeniui padarytos (ir atlygintinos) žalos skirstymas į materialinę ir moralinę savaimė nėra tapatus žalos skirstymui į tokią, kurios materialaus atlyginimo reikalauti gali ne tik pats atitinkamą žalą patyręs asmuo, bet ir tam tikri kiti asmenys, ir tokią, kurios materialaus atlyginimo reikalauti gali vien tą žalą patyręs asmuo, nes pati galimybė materialiai atlyginti ją yra siejama vien su tuo asmeniu ir negali būti siejama su jokia kitu asmeniu. Antai, paisant konstitucinio nuosavybės (ir su ja susijusių asmens turtinių teisių) apsaugos ir gynimo imperatyvo, kitų Konstitucijos reikalavimų, konstatuotina, kad teisė reikalauti tam tikros materialinės žalos atlyginimo paprastai turi būti paveldima ar kitaip perleidžiama; [...] Taip pat ir teisė reikalauti materialiai atlyginti asmeniui padarytą moralinę žalą vienais atvejais gali būti siejama vien su tą žalą patyrusiu asmeniu, tačiau pagal Konstituciją yra įmanomos ir tokios teisinės situacijos, kai ši teisė gali pereiti tam tikriems kitiems asmenims“¹³⁸.

Kaip jau buvo minėta, Lietuvos teismų praktikoje negausu atvejų, kai privataus kaltinimo bylų procese miršta nukentėjusysis (privatus kaltintojas) miršta. Esant tokiai teisei

---

¹³⁵Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo 21 d. Teisės normų, reguliuojančių nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą, taikymo baudžiamosiose bylose apžvalga Nr. 29.

¹³⁶*Ibid.*

¹³⁷*Ibid.*

¹³⁸Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006-08-24, Nr. 90-3529

situacijai teismai dažniausiai konstatuoja, kad išnykus nusikalstamos veikos subjektui, baudžiamasis procesas tampa nebegalimas, todėl privataus kaltinimo bylos procesas turi būti nutrauktas.¹³⁹ Teismų praktikoje nevienodai pasirenkamas privataus kaltinimo bylos nutraukimo teisinis pagrindas. Vienoje byloje teismas konstatavo, kad privačiam kaltintojui – nukentėjusiajam mirus, „[...] nesant galimybės tęsti procesą, konstatuotina, kad baudžiamoji byla pagal jos skundą nutraukina, nes baudžiamasis procesas negalimas (Lietuvos Respublikos BPK 3 str. 1 d. 6 p. pagrindu)“¹⁴⁰, tuo tarpu kitoje privataus kaltinimo byloje taikoma įstatymo analogija bei pabrėžiamas privataus kaltintojo teisių perleidimo negalėjimas: „Privataus kaltinimo bylos procesas gali vykti tik tuo atveju, kai teisiama jame posėdyje dalyvauja privatus kaltintojas ir palaiko kaltinimą. Atsižvelgiant į tai, kad „BPK 416 str. 1, 2 d. numato, kad privatus kaltintojas turi teisę atsisakyti kaltinimo ir tokiu atveju bylos procesas nutraukiamas. Kadangi privati kaltintoja S. B. mirė, privačios kaltintojos teisių perėmimas nėra galimas, todėl pagal įstatymo analogiją bylos procesas nutrauktinas (BPK 416 str.3 d.)“¹⁴¹.

Taigi pastebėtina, kad privataus kaltinimo bylų procese mirus privačiam kaltintojui (nukentėjusiajam), teismai visada baudžiamąjį procesą nutraukia, nekeldami klausimo apie procesinių teisių perleidimą arba konstatuoja, kad tokių teisių perleidimas yra negalimas. Tačiau atsižvelgiant į anksčiau paminėta, pritartina autoriams, kad privačiam kaltintojui mirus paveldėtojams turėtų būti suteikta teisė perimti procesines privataus kaltintojo teises¹⁴². Todėl, manytina, kad LR BPK privataus kaltinimo bylų proceso skyriuje, turi būti įtvirtintos teisės normos, nustatančios teisinį reguliavimą, nukentėjusiojo (privataus kaltintojo) mirties atveju (Priedas Nr. 8).

Antra, LR BPK 408 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad privataus kaltinimo bylų procese, teisėtas atstovas gali padėti ginti tik nepilnamečių ir asmenų, turinčių psichinės ir fizinės sveikatos trūkumų (sutrikimų) interesus. Tačiau bendrojoje normoje, t. y. LR BPK 53 straipsnio 1 ir 2 dalyse, nurodyta, kad atstovas pagal įstatymą gali atstovauti ir asmeniui, kuris įstatymų nustatyta tvarka yra pripažintas neveiksniu. Taip pat remiantis LR BPK 53 straipsnio 4 dalimi prokuroras nutarimu ar teismas nutartimi, šeimos nariui ar artimajam giminaičiui, pateikusiam rašytinį ar žodinį prašymą, gali leisti dalyvauti procese atstovo pagal įstatymą teisėmis asmens, kuris nustatyta tvarka nėra pripažintas neveiksniu, tačiau dėl senatvės, neįgalumo, ligos ar kitų svarbių priežasčių negali tinkamai pasinaudoti įstatymų suteiktomis teisėmis.¹⁴³ Atstovavimo

¹³⁹ Vilniaus rajono apylinkės teismo 2014 m. gegužės 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-56-269/2014).

¹⁴⁰ Kauno apylinkės teismo 2013 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2223-573/2013).

¹⁴¹ Varėnos rajono apylinkės teismo 2013 m. gegužės 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-41-445/2013).

¹⁴² Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *supra* note 3, p. 145.

¹⁴³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

baudžiamajame procese tikslas – žmogaus teisių apsauga¹⁴⁴, todėl atstovai pagal įstatymą gina atstovaujamųjų teises ir teisėtus interesus bei, nepažeidžiant jų, įgyvendina kito asmens veiksnumą¹⁴⁵. Pritartina literatūroje išdėstyta nuomonei, kad nesuprantama, kodėl specialia baudžiamojo proceso įstatymo norma riboja kai kurių asmenų galimybes, siekiant ginti savo teisėtus interesus privataus kaltinimo bylų procese, pasitelkiant teisėtus atstovus. Manytina, privataus kaltinimo bylų procese anksčiau paminėti asmenys, taip pat privalo turėti galimybę apginti savo interesus per atstovą pagal įstatymą arba asmenį, kuriam leidžiama dalyvauti baudžiamajame procese atstovo pagal įstatymą teisėmis¹⁴⁶.

2.2. Privataus kaltintojo skundas

LR BPK 407 straipsnyje nurodyta, kad privataus kaltinimo bylų procesas pradedamas tik tuo atveju, kai yra nukentėjusiojo skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas¹⁴⁷.

Nukentėjusiojo skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas yra svarbus procesinis dokumentas. Nukentėjusysis kreipdamasis į teismą su skundu, išreiškia savo valia, kad galimai nusikalstamą veiką padaręs asmuo atsakytų pagal baudžiamuosius įstatymus ir būtų nubaustas. Nukentėjusiojo skundu nustatomas teismo nagrinėjimo dalykas ir ribos, išdėstoma nusikalstamos veikos baudžiamoji teisinė charakteristika¹⁴⁸. Dėl šių priežasčių LR BPK 412 straipsnio 1 ir 2 dalys, nustato griežtus reikalavimus nukentėjusiojo skundo formai ir turiniui. LRKT nurodė: „konstitucinė asmens teisė kreiptis į teismą nereikia, jog įstatymų leidėjas procesiniuose įstatymuose, [...], negali nustatyti kreipimosi į teismą tvarkos ir tam tikrų formalių reikalavimų, kuriuos turi atitikti teismui pateikiamas kreipimasis. Pažymėtina ir tai, kad konstitucinė asmens teisė kreiptis į teismą neužkerta kelio įstatymų leidėjui nustatyti ir formalius reikalavimus, taikomus asmens kreipimuisi, pagal kurį gali būti pradedamas nusikalstamos veikos tyrimas ar baudžiamosios bylos nagrinėjimas teisme. Pats savaime tokių formalių reikalavimų nustatymas dar nereikia, kad yra dirbtinai suvaržyta asmens konstitucinė teisė kreiptis į teismą ar nepagrįstai pasunkintas šios teisės įgyvendinimas. Tačiau įstatymų leidėjas, reglamentuodamas kreipimosi į teismą tvarką ir nustatydamas tam tikrus [...] reikalavimus, taikomus asmens kreipimuisi, pagal kurį pradedamas nusikalstamos veikos tyrimas ar baudžiamosios bylos nagrinėjimas teisme, negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kad juo būtų nepagrįstai pasunkintas kokios nors asmens konstitucinės teisės ar teisėto intereso, inter alia

¹⁴⁴ Jurka, R.; Randakevičienė, I.; Juzukonis, *supra* note 89, p. 86.

¹⁴⁵ Ažubalytė, R.; Zajančauskienė, J. *Baudžiamojo proceso teisė. Bendrosios dalies kurso pagrindinės tezės*. Vilnius: Mūsų saulužė, 2006, p. 34.

¹⁴⁶ Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *supra* note 3, p. 136, 137.

¹⁴⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

¹⁴⁸ Goda, G. *et al.*, *supra* note 14, p. 593.; Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *op. cit.*, p. 148.

ir asmens teisės į teisminę gynybą, įgyvendinimas ar apskritai jis taptų neįmanomas. Priešingu atveju būtų pažeista [...] Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta asmens teisė į teisminę gynybą, [...]“¹⁴⁹.

LR BPK 412 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad nukentėjusiojo skunde ar jo teisėto atstovo pareiškimе turi būti nurodyta: „teismo, kuriam teisinga byla, pavadinimas; nusikalstamos veikos, kuria kaltinamas asmuo, padarymo vieta, laikas, padariniai ir kitos esminės aplinkybės; duomenys, kurie patvirtina skunde ar pareiškimе išdėstytas aplinkybes; nukentėjusiojo, nusikalstamos veikos padarymu įtariamo asmens bei liudytojų vardai, pavardės ir gyvenamoji vieta“¹⁵⁰. Šis procesinis dokumentas paduodamas raštu bei privalo būti pasirašytas nukentėjusiojo ar numatytais atvejais jo teisėto atstovo¹⁵¹. Pažymėtina, kad užsienio valstybių baudžiamojo proceso įstatymai, taip pat kelia tam tikrus reikalavimus privataus kaltintojo skundai, pavyzdžiui, pagal Rusijos Federacijos baudžiamojo proceso įstatymus privataus kaltintojo skunde turi būti nurodyta: 1) teismo, kuriam paduodamas skundas pavadinimas; 2) nusikalstamos veikos apibūdinimas, aplinkybės, vieta, laikas; 3) prašymas dėl baudžiamosios bylos iškėlimo, duomenys apie nukentėjusįjį asmenį bei tapatybę patvirtinantys dokumentai; 4) duomenys apie asmenį padariusį nusikalstamą veiką; 5) liudytojų sąrašas; 6) asmuo užpildęs skundą privalo pasirašyti¹⁵².

Dėl LR BPK 412 straipsnio 2 dalyje keliamų griežtų reikalavimų pagrįstumo buvo kreiptasi į LRKT, kuris nurodė, kad tokie reikalavimai yra būtini tam, kad būtų galima pradėti privataus kaltinimo bylų procesą, ir dėl to šie reikalavimai vertinti kaip pagrįsti, racionalūs¹⁵³. „Privataus kaltinimo tvarka teismui raštu paduodamo skundo (pareiškimo) paskirtis ir funkcija – ne tik pranešimas (kompetentingos institucijos, pareigūno informavimas) apie nusikalstamą veiką, bet ir asmens apkaltinimas: tokiu skundu (pareiškimu) asmeniui yra pareiškiamas kaltinimas, kad būtų nagrinėjamas teisme (panašiai, kaip kaltinamuoju aktu bylose, kuriose yra atliekamas ikiteisminis tyrimas)“¹⁵⁴. Iš skundo ar pareiškimo turinio, teismui turi būti aiški asmens, kuris kreipiasi į teismą, valia bei kaltinamajam būtų aiškūs pateikti kaltinimai¹⁵⁵.

Neatitinkantis nustatytų reikalavimų skundas ar pareiškimas LR BPK 412 straipsnio 3 dalies pagrindu gražinamas jį padavusiam asmeniui¹⁵⁶. Atlikto tyrimo metu gautais duomenimis nustatyta, kad apie 60 procentų atvejų nukentėjusiojo skundas (ar jo teisėto atstovo pareiškimas)

¹⁴⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254.

¹⁵⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

¹⁵¹ *Ibid.*

¹⁵² Rusijos Federacijos Baudžiamojo proceso kodeksas [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2014-11-15]. <<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.

¹⁵³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254.

¹⁵⁴ *Ibid.*

¹⁵⁵ Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *supra* note 3, p. 149.

¹⁵⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

nepriimamas ir gražinamas jį padavusiam asmeniui (Priedas Nr. 2). Galimos įvairios teisinės situacijos, kai neatitinkantis LR BPK 412 straipsnio 2 dalyje nustatytų reikalavimų skundas yra nepriimamas ir gražinamas jį padavusiam asmeniui: 1) skundas gali būti nepriimamas ir gražinamas jį padavusiam asmeniui dėl tokių šio skundo trūkumų, kuriuos gali pašalinti pats jį padavęs asmuo; 2) skundas gali būti nepriimamas ir gražinamas jį padavusiam asmeniui dėl tokių šio skundo trūkumų, kurių jį padavęs asmuo negali pašalinti – jie gali būti pašalinti tik atlikus ikiteisminį tyrimą ar atskirus proceso veiksmus¹⁵⁷. Šis teisinis reguliavimas nukentėjusiam asmeniui (jo atstovui) neužkerta kelio privataus kaltinimo bylų procesu ginti pažeistas teises ar teisėtus interesus teisme, t. y. užtikrinama teisė kreiptis į teismą. Pirmu atveju nuo nusikalstamos veikos nukentėjęs asmuo, gali pašalinti teismo nurodytus skundo trūkumus bei iš naujo kreiptis į teismą privataus kaltinimo bylų proceso tvarka, antru atveju nuo nusikalstamos veikos nukentėjęs asmuo savo pažeistas teises ar teisėtus interesus gali ginti kreipdamasis į prokurorą dėl ikiteisminio tyrimo ar atskirų proceso veiksmų atlikimo.¹⁵⁸ Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad teismų praktikoje dažnai susiduriama su formaliu požiūriu vertinant privataus kaltintojo skundo turinį ir formą, tokiais atvejais nepagrįstai yra suvaržoma nukentėjusiojo asmens teisė kreiptis į teismą.

Dažni atvejai, kai nukentėjusysis nežino ir negali nurodyti teismui duomenų apie asmens, galimai padariusio nusikalstamą veiką, tikslią gyvenamąją vietą. Manytina, kad tokiose situacijose yra būtinas aktyvus teismo vaidmuo, nors neretai pirmosios instancijos teismai nurodo, kad nenurodant kaltininko gyvenamosios vietos skundas gražintinas nukentėjusiajam, kaip neatitinkantis LR BPK 412 straipsnio 2 dalies reikalavimų. Tačiau apeliacinės instancijos teismų praktika palanki nukentėjusiojo naudai, nes jeigu teismas remiantis vien formaliu pagrindu nepriima nukentėjusiojo skundo, dėl to, kad pastarasis nenurodė kaltininko gyvenamosios vietos (išnaudojęs visas realias galimybes tokią informaciją gauti), pripažįstama, kad tokiu atveju pažeidžiama teisė į teisminę gynybą. Pareiškėjui „neįmanoma gauti informaciją apie kaltininko deklaruotą gyvenamąją vietą, kas užkerta jam visus kelius kreiptis į teismą ir ginti pažeistas savo teises. Šiuo atveju visus įgaliojimus sužinoti reikiamą informaciją turi tik teismas. [...]“¹⁵⁹. Kai nukentėjusysis skunde nenurodo kaltinamo asmens gyvenamosios vietos, tačiau nurodo jo darbovietę ar paskutinę jiems žinomą gyvenamąją vietą, pirmos instancijos teismai neretai atmeta tokius nukentėjusiųjų skundus kaip neatitinkančius įstatymo nustatytų reikalavimų, tačiau aukštesnieji teismai teigia priešingai: „Nukentėjusiosios pasirašytame skunde [...] gyvenamosios vietos skunde nėra nurodyta, tačiau yra nurodyta nusikalstamos veikos

¹⁵⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254.

¹⁵⁸ *Ibid.*

¹⁵⁹ Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. spalio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1A-462-210/2006) (Cituota iš: Matuizienė, E., *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka, supra* note 9, p. 86-108.)

padarymu įtariamo asmens darbovietė. Akivaizdu, jog S. S. skundo dalis, [...], atitinka visus Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 412 str. 1 d. ir 2 d. nustatytus reikalavimus, todėl teismo atsisakymas priimti S. S. skundą, motyvuojant jo neatitikimu įstatymo reikalavimams, yra nepagrįstas¹⁶⁰. Tokiai praktikai pritartina, siekiant užtikrinti nukentėjusiojo asmens teisę kreiptis į teismą. Atsižvelgiant į tai, kad nukentėjęs asmuo turi ribotas galimybes rinkti tam tikrus duomenis, teismas turi būti aktyvus ir imtis priemonių, kurios neprieinamos nukentėjusiajam asmeniui.

Nukentėjusiajam ar jo atstovui privataus kaltintojo skunde ar pareiškimе nenurodžius tikslios nusikalstamos veikos kvalifikacijos, kuria kaltinamas asmuo galimai padaręs nusikalstamą veiką, teismų praktikoje pagrįstai remiamasi BPK 412 straipsniu, kuris nereikalauja, „[...] jog šiame procesiniame dokumente turi būti preciziškai suformuluotas kaltinimas, taipogi tiksliai nustatyta skunde nurodytiems asmenims inkriminuojamos nusikalstamos veikos kvalifikacija. [...]. Nors skundo forma bei teiginių dėstymo metodika ir nėra ideali, tačiau tai negali būti pagrindu atsisakyti jį priimti, tuo dirbtinai suvaržant asmens konstitucinę teisę kreiptis į teismą bei nepagrįstai pasunkinant jos įgyvendinimą, juolab, kad iš pareiškimo turinio galima suprasti kas ir kokia nusikalstama veika kaltinamas, nurodyta šios veikos padarymo vieta, laikas, jos padarymu įtariamų asmenų vardai, pavardės, gyvenamoji vieta bei kitos esminės aplinkybės“¹⁶¹. LRKT taip pat pažymėjęs, kad atsižvelgiant į privataus kaltinimo instituto, kaip specifinio baudžiamojo proceso instituto, paskirtį ir prasmę, taip pat į baudžiamojo proceso principus ir tikslus, jog privataus kaltinimo tvarka paduotas skundas turi tik nedidelių, neesminių, formalių nukrypimų nuo nustatytų reikalavimų, nereikia, kad teismas apskritai neturi įgaliojimų tokio skundo priimti¹⁶². Taigi atsižvelgiant į tai, kad LR BPK 412 straipsnis nereikalauja, jog nukentėjusysis (jo atstovas) skunde (pareiškime) nurodytų veikos kvalifikaciją, teismas nešališkai ir objektyviai įvertinęs skunde pateiktas faktines padarytos veikos aplinkybes, pats nustato, kaip kaltinamo asmens veika turi būti kvalifikuojama pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą.

Teismų praktikoje pasitaiko atvejų, kai nukentėjusiojo ar jo atstovo teikiamo procesinio dokumento netikslus pavadinimas vertinamas kaip pagrindas pripažinti skundą ar pareiškimą neatitinkančiu LR BPK 412 straipsnyje nustatytų reikalavimų. Tokiai praktikai nepritartina, nes „[...] vien netikslus dokumento pavadinimas neturėtų būti esminiu ir vieninteliu motyvu atsisakyti priimti asmens teismui pateikiamus dokumentus, juolab, kad kitus procesinius

¹⁶⁰ Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. liepos 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1S-47-462/2007).

¹⁶¹ Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. rugsėjo 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1S-559-303/2011).

¹⁶² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254.

reikalavimus paduodamas dokumentas faktiškai atitinka¹⁶³. Pirmosios instancijos teismai neretai iš nukentėjusiojo reikalauja skunde nurodyti perteklinius duomenis: „skundžiamoje pirmosios instancijos teismo nutartyje nurodyti reikalavimai pareiškėjui privataus kaltinimo skunde nurodyti ir nusikalstama veika įtariamo asmens gimimo datą ar asmens kodą, yra laikytini pertekliniais“¹⁶⁴.

Teismų praktikoje laikomasi nuostatos, kad vertinant ar pareiškėjo privataus kaltinimo skundas atitinka įstatymo reikalavimus, turi būti vadovaujamasi protingumo kriterijumi¹⁶⁵. Todėl manytina, kad nukentėjusiajam asmeniui nepateikusiam tam tikrų duomenų (išnaudojusiam visas realias galimybes, teisėtomis priemonėmis tuos duomenis gauti), kurie pagal LR BPK 412 straipsnį turi būti nurodyti skunde (pareiškime), teismas turi būti aktyvus ir padėti nukentėjusiajam tuos duomenis gauti. Skundas ar pareiškimas, kuriame nenurodyti duomenys apie galimai nusikalstamą veiką padariusio asmens gyvenamąją vietą ar nurodyta tik jo darbovietės vietą, taip pat nenurodyta asmens padarytos veikos kvalifikacija, negali būti laikomas kaip neatitinkantis baudžiamojo proceso įstatymu nustatytų reikalavimų. Nors teismų praktikoje pasitaiko dažnai, tačiau teismai neturėtų vertinti skundo ar pareiškimo vien formaliu požiūriu, tuo dirbtinai suvaržant nukentėjusiojo asmens ar jo atstovo konstitucinę teisę kreiptis į teismą ar nepagrįstai apsunkinant jos įgyvendinimą.

Atsižvelgiant į paminėta, bei į atlikto tyrimo metu nustatytą didelį nukentėjusiojo skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo nepriėmimo ir grąžinimo jį padavusiam asmeniui procentą, pirmosios instancijos teisme, manytina, kad teismų internetinėje svetainėje būtų galima patalpinti pavyzdines skundų ir pareiškimų, dėl privataus kaltinimo bylų proceso pradėjimo, formas su paaiškinimais. Šis pasiūlymas gal ir neišspręstų visų esamų problemų, susijusių su privataus kaltintojo skundu ar pareiškimu, tačiau bent kažkiek sumažintų bei palengvintų nukentėjusiojo ar jo teisėto atstovo teisės kreiptis į teismą įgyvendinimą, privataus kaltinimo bylų proceso tvarka.

2.3. Taikinamasis posėdis

Kai teisme gaunamas nukentėjusiojo skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas ir nėra procesinių kliūčių, numatytų LR BPK 412 straipsnio 1 dalyje atsisakymo pradėti privataus kaltinimo bylų procesą pagrindų, teisėjas nukentėjusįjį ir (ar) jo teisėtą atstovą, ir nusikalstamos

---

¹⁶³ Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. rugsėjo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1S-684-361/2010).

¹⁶⁴ Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. sausio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1S-18-238/2014).

¹⁶⁵ *Ibid.*

veikos padarymu kaltinamą asmenį šaukia į teismą susitaikyti¹⁶⁶. Taikinamasis posėdis yra privalomas preliminarus privataus kaltinimo bylų proceso etapas¹⁶⁷. Šio posėdžio paskirtis – suteikti galimybę nukentėjusiajam (jo teisėtam atstovui) ir nusikalstamos veikos padarymu kaltinamam asmeniui susitaikyti, kad būtų galima nutraukti baudžiamąjį procesą¹⁶⁸. Jeigu taikinamajame posėdyje šalims nepavyksta susitaikyti, t. y. išspręsti kilusio konflikto, kaip *ultima ratio* rengiamas teisiamasis posėdis¹⁶⁹. Toks konflikto sprendimas šalių susitaikymu maksimaliai priimtinas abiem šalims, nes nukentėjusysis pasiekia moralinę satisfakciją tapęs padėties šeimininku, nuo kurio priklauso tolimesnis proceso ir paties kaltininko likimas, šalys susitaria dėl atlyginimo ir (ar) teisinės padėties atkūrimo¹⁷⁰. Atkreiptinas dėmesys, kad apie 23 procentus privataus kaltinimo tvarka nagrinėjamų bylų nutraukiama dėl to, kad šalys susitaiko (Priedas Nr. 6).

Pagal LR BPK galimybę susitaikyti šalims viso baudžiamojo proceso metu, įskaitant bylos nagrinėjimą apeliacinėje instancijoje, numatyta tik privataus kaltinimo tvarka nagrinėjamose bylose. Atkreiptinas dėmesys, kad nuo 2014 m. kovo 25 d., įsigaliojus LR BPK 367 straipsnio 3 dalies pakeitimams, privataus kaltinimo bylose kiekvienam asmeniui suteikiama teisė kreiptis į LAT dėl baudžiamosios bylos nagrinėjimo kasacinėje instancijoje¹⁷¹. Šiuo metu galiojanti LR BPK redakcija tiesiogiai nenumato galimybės privataus kaltintojo ir nusikalstamos veikos padarymu kaltinamo asmens susitaikymo kasacinėje instancijoje. Atsižvelgiant į tai, kad privataus kaltinimo bylų procesas yra specifinis baudžiamasis procesas, kurio pirminis tikslas – konfliktuojančių asmenų sutaikymas, tai tik tuo atveju, kai jų nepavyksta sutaikyti, įgyvendinamas kitas baudžiamojo proceso tikslas – įtariamo, kaltinamo asmens kaltumo nustatymas padarius nusikalstamą veiką ir esant pagrindui, teisingas jo nubaudimas. Tam tikro konflikto kriminalizavimą ir asmens patraukimą baudžiamojon atsakomybėn lemia nukentėjusiojo valia¹⁷², todėl manytina, kad susitaikymo galimybė, tarp privataus kaltintojo ir asmens kaltinamo nusikalstamos veikos padarymu, turėtų galioti ir kasacinėje instancijoje. Apibendrinant, darytina išvada, kad nukentėjusiajam ar jo teisėtam atstovui (privačiam kaltintojui), nagrinėjant privataus kaltinimo bylą kasacinėje instancijoje, pateikus pareiškimą, kad šalys susitaikė, privataus kaltinimo bylos procesas teismo nutartimi turėtų būti nutraukiamas.

¹⁶⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

¹⁶⁷ Goda, G., *et al. supra* note 61, p. 467.

¹⁶⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254.

¹⁶⁹ Matuizienė, E., *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka, supra* note 9, p. 94.

¹⁷⁰ Baranskaitė, A., *supra* note 29, p. 21-66.; Matuizienė, E., *op. cit.*, p. 96.

¹⁷¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 37, 102, 233, 240, 243, 244, 261, 273, 314, 323, 361, 362, 362-1, 364, 367, 440, 441, 442 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 242-1 straipsniu įstatymas [interaktyvus]. Teisės aktų registras, 2014, Nr. 2014-03406. [žiūrėta 2014-10-26]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_c_1?p_id=467420>.

¹⁷² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254.

LRKT nurodė, kad „reguliuodamas baudžiamojo proceso santykius įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į nusikalstamų veikų pobūdį, pavojingumą (sunkumą), mastą, kitus požymius, kitas turinčias reikšmės aplinkybes, turi diskreciją nustatyti ir tokį teisinį reguliavimą, kad nukentėjusysis (jo atstovas) ir asmuo, kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką, turėtų galimybę susitaikyti ir šis susitaikymas būtų pagrindas nutraukti baudžiamąjį procesą. Susitaikymas galimas ir tose baudžiamosiose bylose, kuriose kaltinimą teisme palaiko pats nukentėjusysis (jo atstovas), ir tose, kuriose valstybinį kaltinimą palaiko prokuroras. Tačiau įstatymų leidėjas, reglamentuodamas minėto susitaikymo instituto sąlygas, pagrindus, negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kad minėtas susitaikymas būtų galimas bylose dėl visų nusikalstamų veikų. Reglamentuodamas nukentėjusiojo (jo atstovo) ir asmens, kaltinamo padarius nusikalstamą veiką, susitaikymo institutą įstatymų leidėjas privalo nustatyti ir aiškias šio instituto taikymo procedūras“¹⁷³.

Privataus kaltinimo bylų procese įstatymų leidėjas šalių taikinimo procedūrai skyrė nemažą dėmesį, nes LR BPK ši procedūra reglamentuota kaip sudėtinė privataus kaltinimo bylų proceso dalis¹⁷⁴. Pagal LR BPK 413 straipsnį, taikymo funkcija pavedama teisėjui, kuris pagal savo profesiją yra patyręs žmonių psichologijos žinovas, nes kasdieniame savo darbe susiduria su teisės pažeidimais, tarp jų ir su nusikalstamomis veikomis, blogosiomis ir gerosiomis žmonių gyvenimo pusėmis sudėtingiausiose teisinėse situacijose, tampa tarsi žmonių santykių reguliuotoju¹⁷⁵.

Taikinamasis posėdis prasideda teisėjo pranešimu apie nukentėjusiojo skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo turinį ir kvietimu susitaikyti. Po teisėjo pranešimo pasisako nukentėjusysis ir (ar) jo teisėtas atstovas, po to, nusikalstamos veikos padarymu kaltinamas asmuo¹⁷⁶. Nors LR BPK 413 straipsnis nenumato, tačiau po pagrindinių kalbų, šalys dar turi teisę papildomai pasisakyti svarstomu kaltinimu. Manoma, kad trumpa diskusija gali būti naudinga siekiant susitaikymo¹⁷⁷.

Taikinamojo posėdžio metu posėdžio sekretorius rašo taikinamojo posėdžio protokolą, kuriame be įprastinių rekvizitų, nurodoma teisėjo pranešimo esmė, nukentėjusiojo ar jo teisėto atstovo nuomonė dėl susitaikymo, nurodant susitaikymo motyvus, nusikalstamos veikos padarymu kaltinamo asmens nuomonė dėl susitaikymo, nurodant šio asmens atgailą ir atsiprašymą, jeigu jie buvo pareikšti. Tuo atveju, kai asmenys susitaiko, pradėtas procesas dėl skundo nutraukiamas teisėjo nutartimi.¹⁷⁸ Tiek pareikštas nuomones dėl susitaikymo, tiek sutartį

¹⁷³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254.

¹⁷⁴ Matuizienė, E., *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka, supra* note 9, p. 94.

¹⁷⁵ Goda, G., *et al., supra* note 61, p. 467.

¹⁷⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

¹⁷⁷ Goda, G., *et al., op. cit.*, p. 468.

¹⁷⁸ *Ibid.*, p. 467.

dėl žalos atlyginimo taikinamojo posėdžio protokole pasirašo nukentėjusysis ir (ar) jo teisėtas atstovas, ir nusikalstamos veikos padarymu kaltinamas asmuo¹⁷⁹.

Nukentėjusysis ir (ar) jo teisėtas atstovas, ir nusikalstamos veikos padarymu kaltinamas asmuo susitaikydami gali sudaryti sutartį dėl žalos atlyginimo, pagal kurią vėliau gali būti išduotas vykdomasis dokumentas¹⁸⁰. Galima situacija, kad kaltininkas atlygina nukentėjusiajam padarytą žalą iki taikinamojo posėdžio. Tokiu atveju, jeigu nukentėjusysis neturi jokių pretenzijų, laikoma, kad žalos atlyginimas yra vienas iš susitaikymo motyvų – nors jokio dokumento teismui pateikti nereikia. Tačiau jeigu kaltininkas padarytos žalos nukentėjusiajam neatlygino, dėl tam tikrų priežasčių, baudžiamojo proceso įstatymas numato galimybę sudaryti sutartį dėl žalos atlyginimo. Tokią sutartį susitaikydami gali sudaryti nukentėjusysis ir (ar) jo teisėtas atstovas, ir nusikalstamos veikos padarymu kaltinamas asmuo. Sutartyje šis asmuo įsipareigoja nukentėjusiajam iki tam tikros datos visiškai arba dalimis atlyginti nusikalstama veika padarytą žalą, kuri įvertinama pinigais. Atkreiptinas dėmesys, kad ši sutartis yra kartu ir procesinis taikinamojo posėdžio dokumentas. Sutartis surašoma trimis egzemplioriais: vienas pridodamas prie taikinamojo posėdžio protokolo, antras lieka pas nukentėjusį ir (ar) jo atstovą, trečias – pas asmenį, kaltintą nusikalstamos veikos padarymu. Ši sutartis prilygsta taikos sutarčiai, numatyta Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 584 straipsnio 1 dalies 4 punkte, ir yra vykdytinas dokumentais, jeigu žala neatlyginama sutartyje nurodytomis sąlygomis.¹⁸¹

Privataus kaltinimo bylų procese neatvykus į taikinamąjį posėdį vienam iš proceso dalyvių, pagal LR BPK 413 straipsnio 6 ir 7 dalis, galimos dvi teisinės pasekmės: 1) jeigu į taikinamąjį posėdį be svarbios priežasties neatvyksta nukentėjusysis ir (ar) jo teisėtas atstovas, vadinasi, kad privatus kaltintojas kaltinimo atsisakė, o procesas tokiu atveju dėl pateikto skundo nutraukiamas; 2) jeigu į taikinamąjį posėdį be svarbios priežasties neatvyksta nusikalstamos veikos padarymu kaltinamas asmuo, teisėjas nukentėjusiojo skundą ar teisėto jo atstovo pareiškimą perduoda nagrinėti teisiamaajame posėdyje¹⁸². Svarbių priežasčių sąrašas dėl kurių asmuo negali dalyvauti baudžiamajame procese išdėstytas LR BPK 37 straipsnio 1 dalyje. Šis sąrašas nėra baigtinis, nes to paties straipsnio 2 dalis nurodo, kad ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro, ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo sprendimu svarbia asmens nedalyvavimo priežastimi gali būti pripažinta ir kita, sąraše nepateikta, priežastis. Pažymėtina, kad pirmosios instancijos teismai kartais nesigilina į nukentėjusiojo ar jo atstovo (privataus kaltintojo) neatvykimo priežastį, neatsižvelgia į byloje pateikiamus dokumentus, patvirtinančius neatvykimo priežasties svarbą, dėl ko priimami nepagrįsti sprendimai nutraukti privataus

¹⁷⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

¹⁸⁰ *Ibid.*

¹⁸¹ Goda, G., *et al.*, *supra* note 61, p. 469.

¹⁸² Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

kaltinimo bylų procesą. Tačiau apeliacinės instancijos teismai įvertinę byloje esančius duomenis dažnai patenkina nukentėjusiųjų apeliacinius skundus ir perduoda nukentėjusiojo (privataus kaltinimo skundą) iš naujo nagrinėti pirmos instancijos teismui¹⁸³. Taigi nukentėjusysis ar jo teisėtas atstovas (privatus kaltintojas) dėl teismo aplaidumo, neatsižvelgiant į svarbias aplinkybes dėl kurių asmuo negalėjo dalyvauti teismo posėdyje, įtraukiamas į papildomą baudžiamąjį procesą.

Taigi trumpai apibendrinant, paminėtina, kad nukentėjusiojo ir nusikalstamos veikos padarymu kaltinamo asmens susitaikymas – tai dvišalis aktas, kuriame abi šalys turi išreikšti savo laisvą valią ir norą susitaikyti¹⁸⁴.

2.4. Skundo perdavimas nagrinėti ir teisminis nagrinėjimas (pasirengimas bylos nagrinėjimui ir bylos nagrinėjimas teisme)

LR BPK 413 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad nukentėjusiajam ir (ar) jo teisėtam atstovui, ir nusikalstamos veikos kaltinamam asmeniui nesusitaikius taikinamajame posėdyje, teisėjas nutartimi nukentėjusiojo skundą perduoda nagrinėti teisiamaajame posėdyje¹⁸⁵. Nuo šio momento prasideda pasirengimas privataus kaltinimo bylos nagrinėjimui.

Privataus kaltinimo bylų proceso etapas nuo nukentėjusiojo skundo perdavimo nagrinėti teisiamaajame posėdyje iki teisiamojo posėdžio ypatingas tuo, kad pasirengimas bylos nagrinėjimui vyksta pagal visoms byloms galiojančias taisykles kartu su LR BPK 414 straipsnyje numatytais išimtimis, kurios privataus kaltinimo bylų procesui yra labiau reikšmingos negu bendros taisyklės¹⁸⁶. Pasirengimas nagrinėti privataus kaltinimo bylą teisme yra svarbus teisėjo darbo etapas, nuo kurio priklauso, ar byla bus išnagrinėta išsamiai ir priimtas teisėtas bei pagrįstas nuosprendis¹⁸⁷.

Privataus kaltinimo bylų procese ikiteisminis tyrimas yra neatliekamas, išskyrus atvejus, kai LR BPK 407 straipsnyje nurodytos nusikalstamos veikos turi visuomeninę reikšmę ar jomis padaryta žala asmeniui, kuris dėl svarbių priežasčių negali ginti teisėtų interesų¹⁸⁸. Kaip minėta, privatus kaltintojas neturi teisinių įgaliojimų atlikti tokius veiksmus kaip valstybinis kaltintojas, todėl teismui, siekiančiam išsamiau ištirti bylą, tenka prašyti ikiteisminio tyrimo įstaigų

¹⁸³ Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. kovo 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1A-99-380/2013); Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. spalio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1A-803-316/2014); Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. sausio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1A-100-462/2009).

¹⁸⁴ Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *supra* note 3, p. 157.

¹⁸⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

¹⁸⁶ Goda, G., *et al. supra* note 61, p. 470.

¹⁸⁷ Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *op. cit.*, p. 158.

¹⁸⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

pagalbos¹⁸⁹. LR BPK 414 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad jeigu privataus kaltinimo byloje yra aplinkybių, kurių teismas negali savarankiškai nustatyti, teisėjas, priimdamas nutartį nukentėjusiojo skundą (atstovo pareiškimą) perduoti nagrinėti teisiama jame posėdyje, paveda prokurorui per nustatytą laikotarpį ištirti šias aplinkybes, o bylos nagrinėjimą tam laikui atideda¹⁹⁰. Ši privataus kaltinimo bylų proceso nuostata, suteikianti teisę teismui duoti pavedimus ikiteisminio tyrimo institucijoms ar prokurorams, konstituciškai pagrįsta, nes kaip nurodo LRKT: „[...] teismas negali būti suprantamas kaip „pasyvus“ bylų proceso stebėtojas ir kad teisingumo vykdymas negali priklausyti tik nuo to, kokia medžiaga teismui yra pateikta. Teismas, siekdamas objektyviai, išsamiai ištirti visas bylos aplinkybes ir nustatyti byloje tiesą, turi įgaliojimus pats atlikti proceso veiksmus arba pavesti atitinkamus veiksmus atlikti tam tikroms institucijoms (pareigūnams), inter alia prokurorams“¹⁹¹. LAT taip pat pabrėžia aktyvų teismo vaidmenį nurodydamas: „pagal BPK 287 straipsnio 1 dalį teismui leidžiama prireikus atlikti bet kokius proceso veiksmus, kuriais ikiteisminio tyrimo metu renkami duomenys, turintys reikšmės nusikalstamai veikai tirti bei nagrinėti“¹⁹². Tačiau pirmosios instancijos teismai prieštaraudami aukštesniųjų teismų formuojamai praktikai kartais nurodo atvirkščiai: „[...] privataus kaltintojo prerogatyva yra rinkti ir pateikti teismui įrodymus (BPK 7 str., 34 str.). Jis turi būti aktyvus proceso dalyvis ir turi pateikti teismui visą reikiamą medžiagą, kad būtų aiškus ir išsamus kaltinimas, kas lemia teisingą baudžiamosios bylos nagrinėjimą. Privataus kaltinimo procese teismas nėra aktyvus proceso dalyvis renkant įrodymus, t. y., negali pats savo iniciatyva rinkti įrodymus“¹⁹³.

Taigi privataus kaltinimo bylų procese teismas negali užimti pasyvios, priešingai, siekdamas nustatyti objektyvią tiesą, teismas turi veikti aktyviai. Teismas siekdamas nustatyti objektyvią tiesą ir teisingai išspręsti asmens kaltumo klausimą gali koreguoti įrodinėjimo ribas, atlikti tam tikrus proceso veiksmus, asmenims, dalyvaujantiems teisme vykstančiame procese, neleisti piktnaudžiauti savo teisėmis ar įgaliojimais, spręsti kitus su baudžiamosios bylos nagrinėjimu teisme susijusius klausimus¹⁹⁴.

Atsižvelgiant į tai, kad privataus kaltinimo bylų procese kaltinimą palaiko asmuo, kuris nėra teisininkas profesionalas, o jo įgaliojimai įgyvendinant kai kurias procesines teises yra riboti, teisėjo kaip teisingumo vykdytojo vaidmuo suponuoja pareigą užtikrinti, kad privataus kaltinimo

---

¹⁸⁹ Goda, G., *et al.*, *supra* note 61, p. 471.

¹⁹⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

¹⁹¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254.

¹⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gruodžio 1 d. Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje apžvalga Nr. 27-1. Teismų praktika. 2007, 27

¹⁹³ Druskininkų miesto apylinkės teismo 2013 m. balandžio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-66-182/2013); Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo 2012 m. rugsėjo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-782-870/2012).

¹⁹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254.

bylų procese, nebūtų pažeisti šalių teisėti interesai. Valstybė, esant tokiam teisiniam reglamentavimui, kai asmuo savarankiškai gina savo interesus, privalo suteikti kaltintojui privataus kaltinimo bylų procese pagalbą renkant įrodymus. Ši pagalba suprantama ne tik kaip teismo teisė, bet kaip ir pareiga, nes priešingu atveju privataus kaltinimo procesinė forma nebūtų teisės į teismą formalus deklarasavimas.¹⁹⁵

Svarbu paminėti, kad LRKT 2006 m. sausio 16 d. nutarime išaiškino, kad „teismas gali pavesti atlikti atskirus proceso veiksmus ir ikiteisminio tyrimo įstaigoms (pareigūnams); tai negali būti interpretuojama kaip teismo vadovavimas ikiteisminiam tyrimui. Įstatymu gali būti nustatytas ir toks teisinis reguliavimas, kad teismas turėtų įgaliojimus įpareigoti prokurorus kontroliuoti, kaip yra vykdomi tokie teismo pavedimai. Tuo atveju, kai teismas nusprendžia pavesti tam tikriems pareigūnams ar institucijoms atlikti atskirus proceso veiksmus, o ne visą ikiteisminį tyrimą, baudžiamoji byla lieka teisme. Konstitucija, inter alia joje įtvirtinti teisinės valstybės, teisingumo, valdžių padalijimo principai, suponuoja tai, kad duodamas minėtus pavedimus teismas turi veikti taip, kad nebūtų sudaryta prielaidų manyti, jog teismas yra šališkas. Šiame kontekste pabrėžtina, kad teismas, duodamas pavedimą atlikti ikiteisminį tyrimą ar atskirus proceso veiksmus (kurių neįmanoma atlikti teisme), neturi nurodyti, kaip toks pavedimas privalo būti vykdomas, kokį rezultatą norima gauti ir pan.“¹⁹⁶. Taigi pagal LRKT išaiškinimus teismui, negalinčiam išspręsti bylos be papildomų veiksmų, kurių atlikti teisme negalima, turi būti suteiktos dvi išeitys: 1) pavesti kompetentingiems subjektams atlikti atskirus veiksmus, bei 2) pavesti atlikti ikiteisminį tyrimą. Tačiau LR BPK kol kas nėra įtvirtinta pastaroji alternatyva, kad teismas, vadovaudamasis LR BPK normomis, turėtų galimybę priimti sprendimą perduoti bylą prokurorui, jog šis organizuotų ikiteisminio tyrimo atlikimą (apie ikiteisminio tyrimo reikalingumą plačiau žr. 3.1 poskyryje).¹⁹⁷

LR BPK 414 straipsnio 3 dalyje nurodoma, kad privataus kaltinimo bylose kaltinamajam ne vėliau kaip prieš tris dienas iki teisiamojo posėdžio pradžios turi būti įteiktas nukentėjusiojo skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo nuorašas¹⁹⁸. Tačiau jei kaltinamajam šio procesinio dokumento nuorašas buvo išsiųstas iki taikinamojo posėdžio, dubliuoti šio veiksmo prieš teisiamąjį posėdį nebūtina¹⁹⁹.

Privataus kaltinimo bylų procese nagrinėjimo teisme terminai, nustatyti LR BPK 414 straipsnio 4 dalyje, yra trumpesni už terminus, kurie taikomi byloms, atsiųstoms į teismą su

¹⁹⁵ Matuizienė, E., *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*, supra note 9, p. 86-108.

¹⁹⁶ *Ibid.*

¹⁹⁷ Goda, G., supra note 8, p. 369-394.

¹⁹⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

¹⁹⁹ Goda, G., et al. supra note 61, p. 471.

prokuroro kaltinamuoju aktu, kadangi pastarosios bylos yra didesnės ir sudėtingesnės, todėl tenka sugaišti daugiau laiko jas paruošiant teisiamajam posėdžiui²⁰⁰.

Pasibaigus pasirengimo privataus kaltinimo bylos etapui ir paskyrus teisiamojo posėdžio datą, prasideda privataus kaltinimo bylų nagrinėjimo etapas teisme.

LR BPK 415 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad privataus kaltinimo bylų nagrinėjimas teisme vyksta pagal bendras nagrinėjimo taisykles (LR BPK V dalis), su kuriomis LR BPK 415 – 417 straipsniuose suformuluotomis išimtimis²⁰¹. Šios išimtys susijusios su nukentėjusiojo vykdoma kaltinimo funkcija. Privatus kaltintojas dalyvaudamas nagrinėjant privataus kaltinimo bylą teisme palaiko kaltinimą, pateikia įrodymus, dalyvauja juo tiriant, sakydamas baigiamąją kalbą pateikia siūlymus dėl ištirtų įrodymų vertinimo, baudžiamųjų įstatymų taikymo, bausmės rūšies ir dydžio, nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo. Įrodymų tyrimas teisiamaame posėdyje pradedamas nukentėjusiojo skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo paskelbimu, kurį balsu perskaito privatus kaltintojas ar jo atstovas (LR BPK 415 straipsnio 3 dalis). Valstybinio kaltinimo bylose, prokuroras turi teisę kaltinamojo akto turinį išdėstyti sutrumpintai, privačiam kaltintojui tokia galimybė nėra suteikta, kadangi paprastai skundas ar pareiškimas nėra didelės apimties.²⁰²

Privataus kaltinimo tvarka nagrinėjamosiose bylose asmenys, kurie nukentėję nuo kaltinamojo padarytų nusikalstamų veikų, kurios susijusios su jau pareikštu kaltinimu, turi teisę iki įrodymų tyrimo teisme pradžios prisidėti prie jau nagrinėjamo kaltinimo. Jeigu tokie asmenys nesusitaiko, kaltinimai nagrinėjami vienoje privataus kaltinimo byloje.²⁰³ Tai LR BPK optimalumo pavyzdys, nes sutaupomas ne tik nukentėjusiųjų nuo nusikalstamų veikų asmenų, bet ir teismo laikas bei pastangos. Išvengiami papildomi procedūriniai formalumai, kurie kiltų jei dėl kiekvieno nukentėjusiojo skundo būtų pradedamas atskiras privataus kaltinimo bylų procesas.²⁰⁴ Privataus kaltinimo byloje, dalyvaujant keliems asmenis nukentėjusiems nuo to paties kaltininko padarytos nusikalstamos veikos, kiekvienas iš jų įgyja privataus kaltintojo statusą, todėl siekdami įgyvendinti byloje savo individualius teisėtus interesus, gali pasinaudoti LR BPK 34 straipsnyje privačiam kaltintojui suteikiamomis teisėmis. Teisiamaame posėdyje, įrodymų tyrimo pradžioje kiekvienas iš privačių kaltintojų savo skundus perskaito atskirai. Pažymėtina, kad pirmas perskaito skundą tas privatus kaltintojas, kuris pirmas jį padavė teismui, po to atitinkama eilės tvarka perskaito kiti privatūs kaltintojai. Teisiamojo posėdžio pirmininkas dėl kiekvieno perskaityto privataus kaltintojo skundo privalo paklausti kaltinamąjį, ar jam suprantamas kaltinimas, jei kaltinamasis nesupranta kaltinimo, teisėjas privalo kaltinimą

²⁰⁰ Goda, G., *et al. supra* note 61, p. 471.

²⁰¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

²⁰² Goda, G., *et al. op. cit.*, p. 472

²⁰³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

²⁰⁴ Goda, G., *et al. op. cit.*, p. 463.

paašškinti suprantama forma. Remiantis tokia sudaryta eilės tvarka, privatūs kaltintojai užduoda klausimus apklausiamiems asmenis, pateikia įrodymus, pasako baigiamąsias kalbas.²⁰⁵

Paskelbus privataus kaltintojo skundą bei teisiamojo posėdžio pirmininko paklausus kaltinamojo, ar jam suprantamas kaltinimas, privatus kaltintojas teikdamas teismui įrodymus turi įrodinėti kaltinamojo kaltę dėl skunde ar pareiškiame pateikiamų galimai padarytų nusikalstamų veikų. Privatus kaltintojas yra ne pareigūnas, todėl teisme vertinant pateiktų įrodymų leistinumą, vadovaujamosi skirtingais principais.²⁰⁶ Teismas sprendamas, ar duomenys gauti teisėtais būdais, turi patikrinti, ar jų gavimo būdas neprieštarauja įstatyme nustatytiems reikalavimams. Tais atvejais, kai duomenis surenka valstybės institucijos ar pareigūnai būtina patikrinti, ar jie gauti įstatyme nurodytu būdu (principas – „leidžiama tai, kas numatyta įstatyme“) ir ar nebuvo pažeista įstatyme numatyta duomenų gavimo tvarka²⁰⁷. Tačiau tais atvejais, kai reikšmingus bylai duomenis pateikia proceso dalyviai, teismas turi patikrinti, ar šie duomenys gauti įstatyme neuždraustu būdu (principas „galima tai, kas neuždrausta įstatymo“) ²⁰⁸. Abiem atvejais, duomenys, kurie gauti įstatyme tiesiogiai draudžiamu ar įstatyme nurodytu būdu, įrodymais nepripažįstami.

Pažymėtina, kad privataus kaltinimo tvarka raštu paduodamas skundas atlieka ir kaltinimo funkciją, kuriame išdėstyti kaltinimai apibrėžia teismo nagrinėjimo ribas ir yra kaltinamojo gynybos atspara. Taigi privatus kaltintojas turi teisę iki įrodymų tyrimo teisme pabaigos pateikti teismui rašytinį prašymą dėl kaltinime nurodytų veikos faktinių aplinkybių pakeitimo iš esmės skirtingomis²⁰⁹.

Kitas svarbus aspektas yra tai, kad privatus kaltintojas kartu yra ir nukentėjęsysis, kuris turi teisę (ir pareigą) duoti parodymus. Įrodymų tyrimo tvarka, paliekama teismo prerogatyvai, tačiau asmuo, kuris nukentėjo nuo nusikalstamos veikos, turėtų būti apklausiamas iš karto po asmens, kaltinamu nusikalstamos veikos padarymu, nes jis yra viena iš pagrindinių privataus kaltinimo proceso šalių²¹⁰.

Privataus kaltinimo bylų proceso nagrinėjimo vienas iš ypatumų – kaltinamojo teisė paduoti priešpriešinį skundą prieš nukentėjusįjį. Tačiau atlikto tyrimo metu nustatytais duomenimis, šia teise kaltinamieji naudojami ne dažnai, tik 11 procentų iš visų nagrinėtų privataus kaltinimo bylų, iki įrodymų tyrimo teisme pradžios, buvo pateiktas priešpriešinis

²⁰⁵ Goda, G., *et al. supra* note 61, p. 472, 473.

²⁰⁶ Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *supra* note 3, p. 162.

²⁰⁷ Vilniaus rajono apylinkės teismo 2013 m. gegužės 31 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-100-927/2013).

²⁰⁸ Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo 2011 m. kovo 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-102-873/2011).

²⁰⁹ Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *op. cit.*, p. 163.

²¹⁰ *Ibid.*

skundas (Priedas Nr. 4). LR BPK 410 straipsnio 1 dalyje²¹¹ priešpriešinio skundo nagrinėjimui teisme nustatytos kelios sąlygos: 1) priešpriešinį skundą turi būti paduotas iki įrodymų tyrimo teisme pražios (priešpriešinį skundą pateiktas teismui prasidėjus įrodymų tyrimui atmetamas teismo nutartimi); 2) priešpriešinį skundą turi būti pareikštas dėl nusikalstamos veikos, nagrinėjamos privataus kaltinimo bylų proceso tvarka; 3) veika turi būti susijusi su nukentėjusiojo pareikštu kaltinimu kaltinamajam. Atkreiptinas dėmesys, kad priešpriešiniam skundui keliami tokie patys griežti reikalavimai kaip ir nukentėjusiojo skundui (ar jo teisėto atstovo pareiškimui).²¹² Privataus kaltinimo byloje nagrinėjant priešpriešinius kaltinimus, pirmas užduoda klausimus, duoda paaiškinimus, pasako baigiamąją kalbą kaltinamasis, kuris pirmas padavė skundą. Jam pirmam suteikiamas ir paskutinis žodis²¹³. Taigi tuo atveju, kai teisme vienu metu nagrinėjamas nukentėjusiojo skundas ir kaltinamojo priešpriešinį skundas, susiklosto situacija, kad vienas asmuo tuo pat metu yra ir nukentėjusysis ir kaltinamasis, o šių proceso dalyvių vykdomos procesinės funkcijos numato skirtingas procesines teises ir pareigas: pavyzdžiui, nukentėjusysis privalo duoti parodymus, kai kaltinamasis gali atsisakyti duoti parodymus ir nėra perspėjamas dėl atsakomybės už melagingų parodymų davimą²¹⁴. Pritartina nuomonei, kad sprendžiant parodymų gavimo ir vertinimo klausimą, prerogatyvą teiktina Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnyje numatytai asmens teisei neduoti save kaltinančių parodymų, t.y. neperspėti asmenų dėl atsakomybės už melagingų parodymų davimą²¹⁵.

Privataus kaltinimo bylų procese privatus kaltintojas turi teisę iki baigiamųjų kalbų pabaigos atsisakyti kaltinimo arba susitaikyti (LR BPK 416 straipsnio 1 dalis)²¹⁶. Privataus kaltintojo valia pagrįsta kaltinimo pozicija daro lemiamą poveikį privataus kaltinimo bylų proceso eigai ir jos rezultatams viso proceso metu. Pažymėtina, kad privatus kaltintojas galimybę atsisakyti kaltinimo gali įgyvendinti tik iki baigiamųjų kalbų pabaigos, pareikštas atsisakymas nuo kaltinimo paskutinio žodžio metu, teismui išeinant į pasitarimų kambarį priimti, negalioja.²¹⁷

Kaip minėta anksčiau, privatus kaltintojas turi teisę susitaikyti su kaltinamuoju iki baigiamųjų kalbų pabaigos. Toks susitaikymas parodo, kad šalys, nesutikusios taikytis taikinamojo posėdžio metu, po to, vėlesnio proceso metu pakeitė dėl įvairių tik jiems žinomų motyvų savo poziciją. Tokiu atveju, teisėjas neturėtų reikšti pretenzijų, kodėl jie to nepadarė taikinamojo posėdžio metu, nes tokia teisė suteikta įstatymo. Tiek privataus kaltintojo

²¹¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

²¹² Goda, G., *et al.*, *supra* note 61, p. 462.

²¹³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

²¹⁴ Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *supra* note 3, p. 162.

²¹⁵ *Ibid.*

²¹⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

²¹⁷ Goda, G., *et al.*, *op. cit.*, p. 474.

atsisakymas nuo kaltinimo, tiek privataus kaltintojo ir kaltinamojo susitaikymas turi būti nurodomas teisiamojo posėdžio protokole.²¹⁸ Privataus kaltinimo bylų procesas nutraukiamas teismo nutartimi, kurioje nurodoma privataus kaltinimo esmė ir kvalifikacija, privataus kaltintojo atsisakymas nuo kaltinimo arba jo susitaikymas su kaltinamuoju bei kiti duomenys, nurodant nuorodą į LR BPK 3 straipsnio 1 dalies 5 punktą ir 416 straipsnio 3 dalį²¹⁹.

Privataus kaltinimo bylų procesas teisme gali vykti, tik tuo atveju jei teisme dalyvauja privatus kaltintojas, nes LR BPK 416 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad privačiam kaltintojui neatvykus į teisiamąjį posėdį be svarbios priežasties, laikoma, kad pastarasis kaltinimo atsisako. Tačiau jei privatus kaltintojas turi svarbią priežastį dėl neatvykimo į teisiamąjį posėdį, posėdis atidedamas ir teismas imasi priemonių pakartotinai jį pakviesti.²²⁰

Privataus kaltinimo bylų procese, kaip ir bet kurioje kitoje baudžiamojoje byloje, bylos nagrinėjimas gali baigtis apkaltinamuoju arba išteisinamuoju nuosprendžiu, kurie gali būti skundžiami apeliacine ir kasacine tvarka²²¹.

---

²¹⁸ Goda, G., *et al.*, *supra* note 61, p. 474.

²¹⁹ Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *supra* note 3, p. 166.

²²⁰ Goda, G., *et al. op. cit.*, p. 474.

²²¹ Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *op. cit.*, p. 167.

3. PRIVATAUS KALTINIMO BYLŲ PROCESO PROBLEMINIAI ASPEKTAI

3.1. Ikitiesminio tyrimo reikalingumas privataus kaltinimo bylų procese

Šiuo metu galiojančiame LR BPK yra numatytos keturios situacijos, kai dėl privataus kaltinimo bylų proceso tvarka nagrinėjamų nusikalstamų veikų turi būti atliekamas ikiteisminis tyrimas ir bylos nagrinėjimas teisme vyksta bendra tvarka: 1) nusikalstamos veikos turi visuomeninę reikšmę; 2) nusikalstamomis veikomis padaryta žala asmeniui, kuris dėl svarbių priežasčių negali ginti teisėtų savo interesų; 3) jeigu Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 148, 152 ir 165 straipsniuose numatytos nusikalstamos veikos turi smurto artimoje aplinkoje požymių; 4) nusikalstamos veikos padarymu įtariamas asmuo nėra žinomas.²²² Šiais atvejais, prokuroras privalo pradėti baudžiamąjį procesą bendra tvarka.

Kaip anksčiau minėta, LRKT 2006 m. sausio 16 d. nutarime konstatavo, kad teismas siekdamas nustatyti objektyvią tiesą ir teisingai išspręsti privataus kaltinimo bylą, manydamas, jog neatlikus ikiteisminio tyrimo ar tam tikrų proceso veiksmų, jis negalės teisingai išnagrinėti baudžiamosios bylos, teismas turi turėti įgaliojimus nuspręsti, kad toje byloje turi būti atlikti atskiri proceso veiksmai ar atliktas ikiteisminis tyrimas²²³. Pastarasis variantas reikštų, kad teismo iniciatyva privataus kaltinimo bylų procesas pavirstu įprasta baudžiamąja byla, kurioje būtų atliekamas ikiteisminis tyrimas ir palaikomas valstybinis kaltinimas. Įstatymų leidėjas į šį LRKT išaiškinimą neatsižvelgė ir LR BPK neįvirtino teismo teisės nuspręsti dėl ikiteisminio tyrimo atlikimo privataus kaltinimo byloje. Pritartina nuomonei, kad teoriškai teismas gali priimti sprendimą perduoti bylą prokurorui, įpareigodamas jį atlikti ikiteisminį tyrimą, remdamasis ne LR BPK nuostatomis, bet tiesiogiai Konstitucija²²⁴. Toks teismo sprendimas gali būti pagrindžiamas tuo, kad Konstitucija yra aukščiausios galios teisės aktas, kuris taikomas tiesiogiai, o konstitucinė jurisprudencija – vienintelis teisiškai įpareigojantis Konstitucijos turinio interpretacijos šaltinis, sudedamoji Konstitucijos dalis²²⁵. Tačiau iki šiol teismai tokio sprendimo, kuris būtų pagrįstas konstitucine jurisprudencija, privataus kaltinimo tvarka nagrinėjamose bylose nepriima.

Taip pat ir viešojoje erdvėje įvairių diskusijų, konferencijų metu, vis dažniau pasigirsta nuomonės, kad jeigu įrodymai būtų renkami įprasta ikiteisminio tyrimo tvarka, privataus kaltinimo bylų nagrinėjimas teismuose būtų žymiai efektyvesnis. Bandant atsakyti į klausimą, ar LR BPK įvirtinus teismo įgaliojimus nuspręsti dėl ikiteisminio tyrimo atlikimo, turėtų būti

²²² Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

²²³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254.

²²⁴ Goda, G., *supra* note 8, p. 369-394.

²²⁵ Birmontienė, T., *et al. Lietuvos Konstitucinė teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012, p. 56,57,64.

vertinamos kaip naudingas žingsnis optimizuojant baudžiamąjį procesą, atkreiptinas dėmesys į psichologinį teisėjų nusiteikimą privataus kaltinimo bylų atžvilgiu. Dėl šios priežasties manoma, kad LR BPK numačius tokią galimybę, pradėtą privataus kaltinimo bylų procesą paversti „įprasta“ baudžiamąja byla, teismai labai dažnai priimtu tokius sprendimus, nes motyvuoti tokį sprendimą galėtų beveik kiekvienoje privataus kaltinimo byloje. Neatmetama galimybė, kad privataus kaltinimo institutas tokiu atveju praktiškai išnyktų.²²⁶ Pritartina nuomonei, kad tokia perspektyva nėra gera, nes privataus kaltinimo bylų procesas yra prasmingas tais atvejais, kai didesnio pavojaus visuomenei nekeliantis konfliktas tarp privačių asmenų gali būti sureguliuotas kuo mažiau kišantis valstybės institucijoms²²⁷. Taip pat manytina, kad privataus kaltinimo bylas teismams dažnai nepagrįstai paverčiant bylomis, kuriose atliekamas ikiteisminis tyrimas ir palaikomas valstybinis kaltinimas, nusikaltimo auka, nukentėjusysis papildomai susidurtu su antrinės žalos šaltiniais, sukeliančiais pavojų jo psichinei būklei, ko dažnai būtų galima išvengti²²⁸.

Pripažintina, kad LRKT oficialioji doktrina įstatymų leidėjo negali būti ignoruojama, todėl privataus kaltinimo bylą nagrinėjantis teismas, esant būtinybei, turėtų teisę nuspręsti, dėl ikiteisminio tyrimo atlikimo. Baudžiamojo proceso įstatymuose įtvirtinant tokią nuostatą ir įgyvendinant ją teisinėje praktikoje būtina siekti, kad teismai šia teise nepiktnaudžiautų ir būtų naudojama tik išimtiniais atvejais, siekiant užtikrinti nukentėjusiojo interesų veiksmingą gynybą²²⁹.

Tačiau, ar LR BPK 414 straipsnio 2 dalyje įtvirtinus galimybę teismui perduoti bylą prokurorui, jog pastarasis organizuotu ikiteisminio tyrimo atlikimą, privataus kaltinimo bylų procesas iš tikrųjų taptų efektyvesnis. Atsižvelgiant į anksčiau paminėtas, literatūroje nurodomas grėsmes, tokios galimybės suteikimas teismui, galimai gali sukelti daugiau neigiamų, negu teigiamų aspektų.

Būtinybė suteikti teismui įgaliojimus pavesti atlikti ikiteisminį tyrimą, literatūroje²³⁰ grindžiama vien tik LRKT 2006 m. sausio 16 d. nutarime pateiktu išaiškinimu, tačiau neanalizuojama, ar apskritai ikiteisminio tyrimo atlikimas reikalingas privataus kaltinimo bylų procese. Privataus kaltinimo bylų procesas pradedamas dėl LR BPK 407 straipsnyje nurodytų nusikalstamų veikų, šios veikos labai skirtingos savo pobūdžiu. Beveik visos nusikalstamos veikos patenka į nesunkių nusikaltimų kategorija, t. y. baudžiamajame įstatyme numatyta didžiausia bausmė neviršija trejų metų laisvės atėmimo, dvi nusikalstamos veikos priskiriamos

²²⁶ Goda, G., *supra* note 8, p. 369-394.

²²⁷ *Ibid.*

²²⁸ Valickas, G., *et al. Procedūrinis teisingumas ir žmonių pasitikėjimas teisėsaugos pareigūnais bei institucijomis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2013, p. 46.

²²⁹ Goda, G. *op. cit.*, p. 369-394.

²³⁰ *Ibid.*, p. 387; Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *supra* note 3, p. 160.

baudžiamiesiems nusižengimams²³¹. Taigi įstatymų leidėjas privataus kaltinimo bylų procesui priskyrė visuomenei mažiau pavojingas nusikalstamas veikas. Šios bylos dažniausiai yra nedidelės apimties ir mažiau sudėtingos nei valstybinio kaltinimo tvarka nagrinėjamos bylos. Privataus kaltinimo bylų procese teismas remiantis LR BPK 414 straipsnio 2 dalimi iki teisiąmojo posėdžio turi teisę pavesti kompetentingiems subjektams atlikti atskirus veiksmus, siekiant ištirti aplinkybes, kurių savarankiškai nustatyti negali. Taigi teismas gali pavesti atlikti tokius atskirus proceso veiksmus, kaip dokumentų, pavyzdžių lyginamajam tyrimui paėmimą, kratą, poėmį, pašto siuntų poėmį, nustatyti liudytojus, atlikti eksperimentą ar kitus veiksmus. Nagrinėjant tokias nusikalstamas veikas, kaip fizinio skausmo sukėlimas ar nežymus sveikatos sutrikdymas, turto sunaikinimas ar sugadinimas ir pan., manytina, kad tokių atskirų proceso veiksmų turėtų pakakti siekiant tinkamai išnagrinėti privataus kaltinimo bylą. Taip pat pažymėtina, kad magistro baigiamajame darbe atliktos 2013 metų Vilniaus miesto apylinkės teisme, privataus kaltinimo bylų proceso tvarka, nagrinėtų baudžiamųjų bylų analizės duomenimis, teismas priėmęs privataus kaltintojo skundą, nė karto nepasinaudojo LR BPK 414 straipsnio 2 dalyje numatyta teise – pavesti kompetentingiems subjektams atlikti atskirus veiksmus, siekiant ištirti aplinkybes, kurių savarankiškai nustatyti negali. Atsižvelgiant į anksčiau minėtus atvejus, kai ikiteisminio tyrimo atlikimas yra privalomas, bei į privataus kaltinimo tvarka nagrinėjamų bylų sudėtingumą, sunkiai įsivaizduojama situacija, kad privataus kaltinimo bylų procese nebūtų pakankama atlikti atskirus proceso veiksmus, siekiant išsiaiškinti tam tikras aplinkybes.

Manytina, kad galimas ir kitoks šios problemos sprendimo būdas, siekiant efektyvesnės teismo veiklos privataus kaltinimo tvarka nagrinėjamose bylose. Dalis nusikalstamų veikų nagrinėjamų privataus kaltinimo proceso tvarka užfiksuojamos policijos pareigūnų. Pagal LR BPK 407 straipsnį dėl padarytų nusikalstamų veikų, kurios priskiriamos privataus kaltinimo bylų kategorijai, ikiteisminis tyrimas yra neatliekamas. Tačiau prieš nukreipdamas nukentėjusįjį asmenį į privataus kaltinimo bylų procesą ar priimdamas kitą pagrįstą sprendimą, pareigūnas privalo išsamiai išsiaiškinti nusikalstamos veikos, dėl kurios kreipiamasi, padarymo aplinkybes. Tai yra būtina norint įvertinti, ar padaryta nusikalstama veika priskiriama privataus kaltinimo bylų procesui, ar nėra aplinkybių dėl kurių baudžiamasis procesas negalimas, ar nusikalstama veika neturi visuomeninės reikšmės, ar nėra aplinkybių dėl kurių pats nukentėjusysis neturėtų realių galimybių ginti savo interesus.²³²

Neretai nukentėjusiajam asmeniui pačiam su skundu kreipiantis į ikiteisminio tyrimo įstaigą dėl galimai padarytos nusikalstamos veikos ar pareigūnams atvykus į įvykio vietą pagal

²³¹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas . *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 89-2741.

²³² Goda, G., *supra* note 8, p. 388.

iškvietimą, iš esmės netiriant nusikalstamos veikos padarymo aplinkybių, priimamas neteisėtas ir nepagrįstas nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą dėl to, kad nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių (LR BPK 3 straipsnio 1 dalies 1 punktas). Nors iš esamų duomenų akivaizdu, kad padaryta nusikalstama veika priskirtina privataus kaltinimo tvarka nagrinėjamų bylų kategorijai. Toks sprendimas, kaip ir bet kuris kitas procesinis dokumentas turėtų būti pagrįstas aiškiais, logiškais, nedviprasmiškais teisiniais argumentais, jame neturi būti prieštaringų išvadų. Tačiau praktinėje veikloje, nutarime atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą neretai apsiribojama vien nuoroda į LR BPK 3 straipsnio 1 dalyje numatytą vieną iš aplinkybių, dėl kurių baudžiamasis procesas negalimas.²³³ Ikiteisminio tyrimo pareigūnui nustačius, kad nebuvo įvykdyta nusikalstama veika, dėl nepakankamai tiriamų veikos aplinkybių, trukdo nukentėjusiajam asmeniui ginti savo pažeistas teises ir teisėtus interesus paduodant skundą privataus kaltinimo bylų proceso tvarka, t.y. apsunkinama teisė kreiptis į teismą. Tokią praktiką patvirtina Vilniaus apygardos prokuratūros Vilniaus apylinkės prokuratūros vienas iš daugelio nutarimų: „Iš medžiagos Nr. (duomenys neskelbtini) matyti, kad D. galėjo sugadinti automobilio Audi valst. Nr. (duomenys neskelbtini) galinį dešinės pusės žibinto stiklą. Privataus kaltinimo byloje, išvardintose BPK 407 str., įrodinėjimo pareiga tenka pačiam asmeniui, kaip privačiam kaltintojui. Todėl esant duomenų, kad nusikalstama veika galėjo būti padaryta, tyrėjos priimtas nutarimas, kuriuo konstatuojama nusikaltimo sudėties nebuvimas, iš tikrųjų gali sutrukdyti pareiškėjai ginti savo interesus paduodant skundą privataus kaltinimo tvarka“²³⁴. Iš to darytina išvada, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnui priėmus neteisėtą ir nepagrįstą sprendimą nukentėjęs asmuo yra papildomai įtraukiamas į dar vieną procesą, taip apsunkinant jo teisę kreiptis į teismą, siekiant apginti savo pažeistas teises ir teisėtus interesus.

Tačiau viso šito būtų galima išvengti ir taip padidinti privataus kaltinimo bylų proceso efektyvumą. 2010 m. rugsėjo 21 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė LR BPK 168 straipsnio pakeitimus²³⁵, leidžiančius, nepradėjus ikiteisminio tyrimo, gauto skundo, pareiškimo ar pranešimo duomenimis patikslinti, atliekant: 1) įvykio vietos apžiūrą; 2) įvykio liudytojų apklausas; 3) iš valstybės ar savivaldybės įmonių, įstaigų, organizacijų, pareiškėjo ar asmens, kurio interesais pateiktas skundas, pareiškimas ar pranešimas, gauti reikalaujamus duomenis ar dokumentus; 4) pareiškėjo ar asmens, kurio interesais pateiktas skundas ar pareiškimas, apklausą. Dėl šių veiksmų atlikimo sprendžia prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas, pastarieji įstatymo nėra įpareigoti būtinai atlikti tokius veiksmus, todėl dažniausiai šie veiksmai neatliekami. Kaip jau buvo minėta, privataus kaltinimo bylų proceso tvarka nagrinėjamose

²³³ Ažubalytė R.; Jurka R.; Šalčius M.; Zajančkauskienė J., *supra* note 86, p. 35.

²³⁴ Vilniaus apygardos prokuratūros Vilniaus apylinkės prokuratūros 2014 m. liepos 4 d. nutarimas.

²³⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso papildymo 3-1 straipsniu ir 18, 21, 38, 55, 64, 78, 81, 102, 112, 121, 125, 134, 135, 136, 137, 142, 151, 157, 168, 170, 176, 178, 181, 342, 348, 389, 418, 440 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 113-5742.

bylose, kaltinimą palaiko pats nukentėjęsysis (jo teisėtas atstovas), turintis ribotas galimybes rinkti įrodymus, todėl teismams dažnai sunku priimti objektyvų ir pagrįstą sprendimą. Manytina, kad prokurorui ar ikiteisminio tyrimo pareigūnui nustačius, kad asmuo kreipiasi dėl padarytos nusikalstamos veikos, kuri patenka į privataus kaltinimo bylų kategoriją ir privalomai atlikus anksčiau minėtus veiksmus, būtų priimamas pagrįstas ir teisėtas sprendimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. Taip pat esant privataus kaltinimo tvarka nagrinėjamos nusikalstamos veikos požymiams, atliktų veiksmų metu surinkti duomenys, padėtų ne tik tinkamai įgyvendinti privačiam asmeniui kaltinimo funkciją ir apginti savo pažeistas teises ir teisėtus interesus, bet ir teismui nagrinėjančiam tokios specifinės rūšies baudžiamąją bylą, būtų kur kas paprasčiau priimti objektyvų ir pagrįstą sprendimą. Iš to darytina, išvada, kad Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacijose, įtvirtinus prokuroro ir ikiteisminio tyrimo pareigūno pareigą, prieš atsisakant pradėti ikiteisminį tyrimą, atlikti LR BPK 168 straipsnyje numatytus veiksmus, esant privataus kaltinimo bylų kategorijai priskiriamos nusikalstamos veikos požymiams, privataus kaltinimo bylų procesas taptų visapusiškai efektyvesnis.

3.2. Perėjimas iš privataus kaltinimo į valstybinį kaltinimą

LR BPK 409 straipsnyje reglamentuojami atvejai, kai iš privataus kaltinimo pereinama į valstybinį kaltinimą. Atsižvelgiant į baudžiamojo proceso paskirtį ir jame vyraujančią viešojo intereso gynybą, LR BPK reglamentuojant privataus kaltinimo bylų institutą, vis dėl to paliekama galimybė prokurorui, ginančiam viešąjį interesą, palaikyti valstybinį kaltinimą. Jeigu tokia galimybė nebūtų numatyta, iškiltų grėsmė, kad nukentėjusiojo asmens teisė kreiptis į teismą būtų tik formali.²³⁶ LRKT yra pažymėjęs: „[...] kiekvienas atvejis, kai yra nustatoma, kad valstybinis kaltinimas baudžiamosiose bylose nepalaikomas, turi būti konstituciškai pagrįstas, inter alia neturi sudaryti prielaidų nepagrįstai pasunkinti konstitucinių asmens teisių ir laisvių įgyvendinimo ar apskritai jų paneigti. Taigi pagal Konstituciją įstatymų leidėjas gali nustatyti ir tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį tam tikrose baudžiamosiose bylose kaltinimą palaiko ne prokurorai, o privatūs asmenys (jų atstovai); toks teisinis reguliavimas savaime nesudaro prielaidų pažeisti asmens teisės į teisminę gynybą. Tačiau negali būti tokių teisinių situacijų, kad prokurorui nekiltų pareiga baudžiamojoje byloje palaikyti valstybinį kaltinimą ir tuo atveju, kai privatus asmuo (ar jo atstovas), palaikydamas kaltinimą baudžiamojoje byloje, negali veiksmingai apginti savo (ar atstovaujamo asmens) teisių ir teisėtų interesų“²³⁷.

²³⁶ Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *supra* note 3, p. 168.

²³⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254.

Kaip jau buvo minėta, LR BPK yra numatytos keturios situacijos, kai dėl privataus kaltinimo bylų proceso tvarka nagrinėjamų nusikalstamų veikų turi būti atliekamas ikiteisminis tyrimas ir bylos nagrinėjimas teisme vyksta bendra tvarka²³⁸. Iš paminėtų keturių atvejų probleminiais laikomi pirmieji du: nusikalstamos veikos visuomeninė reikšmė bei nusikalstamomis veikomis padaryta žala asmeniui, kuris dėl svarbių priežasčių negali ginti teisėtą savo interesų²³⁹. LR BPK 409 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad jei LR BPK 407 straipsnyje nurodytos nusikalstamos veikos turi visuomeninę reikšmę ar jomis padaryta žala asmeniui, kuris dėl svarbių priežasčių negali ginti teisėtą savo interesų, prokuroras, nesvarbu, ar yra nukentėjusiojo skundas arba jo teisėto atstovo pareiškimas, dėl šių veikų privalo pradėti baudžiamąjį procesą. To paties straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad jeigu šios aplinkybės paaiškėja privataus kaltinimo bylų proceso metu, iki įrodymų tyrimo pradžios, prokuroras, privalo pateikti teismui rašytinį pareiškimą, kad šioje byloje palaikys valstybinį kaltinimą. Tokiu atveju byla perduodama prokurorui, o ikiteisminis bylų tyrimas ir bylos nagrinėjimas teisme vyksta bendra tvarka.²⁴⁰ Taigi privataus kaltinimo bylų procese prokuroro palaikomas kaltinimas yra papildomas asmens pažeistų teisių gynybos mechanizmas, kuris veikia esant konkrečioms įstatymo nustatytoms sąlygoms²⁴¹.

LRKT viename iš savo nutarimų yra pažymėjęs, „[...] kad visais atvejais, kai prokuroras įgyvendina savo įgaliojimus, nustatytus BPK 409 straipsnio 1 dalyje [...], taip pat visais atvejais, kai prokuroras atsisako šiuos įgaliojimus įgyvendinti [...], jo sprendimas turi būti pagrįstas teisiniais argumentais“²⁴². Teisinėje praktikoje neretai pasitaiko atvejų, kai ikiteisminis tyrimas dėl privataus kaltinimo bylų proceso tvarka persekiojamų veikų, pradėdamas nenurodžius jokių tokio sprendimo priėmimo motyvų, t. y. valstybinis kaltintojas (prokuroras) savo sprendime nepasisako nei dėl veikos visuomeninės reikšmės, nei dėl asmens negalėjimo ginti teisėtą savo interesų²⁴³. Tokiu atveju, vadovaujantis LR BPK 409 straipsnio 1 dalimi prokuroras neturi įgaliojimų tęsti baudžiamojo proceso. Šiuo klausimu LAT praktika nebuvo vienoda, tačiau naujesnėse nutartyse, nurodoma, kad tokie baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimai ne visada laikomi esminiais. Esant tam tikroms aplinkybėms, ikiteisminio tyrimo atlikimas, kai dėl padarytos veikos turėjo būti vykdomas privataus kaltinimo bylų procesas, nėra besąlygiškas pagrindas teismui tokią bylą nutraukti. Ikiteisminio tyrimo atlikimas ir apkaltinamojo nuosprendžio priėmimas dėl LR BPK 407 straipsnyje numatytos kurios nors nusikalstamos veikos padarymo, nesant tinkamai įforminto nukentėjusiojo skundo ar prokuroro reikalavimo

²³⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

²³⁹ Goda, G., *supra* note 12, p. 192.

²⁴⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

²⁴¹ Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *supra* note 3, p. 169.

²⁴² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254.

²⁴³ Goda, G., *op. cit.*, p. 195.

tęsti procesą paaiškėjus tokios veikos požymiams, nelaikytina esminiu baudžiamojo proceso įstatymu pažeidimu, jeigu nukentėjusysis iš esmės išreiškė poziciją, kad būtina vykdyti baudžiamąjį persekiojimą, proceso metu buvo pasiūlyta susitaikyti, tačiau nukentėjusysis atsisakė taikytis su kaltinamuoju, o prokuroras turėjo teisinį pagrindą reikalauti vykdyti baudžiamąjį procesą valstybinio kaltinimo tvarka.²⁴⁴ Tokios formuojamos teismų praktikos laikosi ir apygardos teismai nurodydami: „Byloje nėra prokuroro reikalavimo pradėti ikiteisminį tyrimą dėl fizinio skausmo sukėlimo R. A., tačiau tai nelaikytina esminiu BPK pažeidimu, nes šiuo atveju buvo visos kasacinėje nutartyje Nr. 2K-375/2008 numatytos sąlygos vykdyti procesą įprasta tvarka: nukentėjusiosios R. A. įstatyminė atstovė G. A. ikiteisminio tyrimo metu pateikė prašymą nubausti jos dukrą sumušusį asmenį (1 t., 125 b. l.), teismo nagrinėjimo metu R. A. nepasinaudojo jai teismo išaiškinta teise susitaikyti su kaltininku ir teigė norinti, kad R. T. būtų nubaustas dėl jai suduoto smūgio (3 t., 196; 206 b. l.). Ši nusikalstama veika turėjo visuomeninę reikšmę, nes jos tyrimas buvo glaudžiai susijęs su kitos R. T. įvykdytos nusikalstamos veikos tyrimu“²⁴⁵. Atsižvelgiant į paminėta, pritartina autorės nuomonei, kad baudžiamojo proceso pažeidimai, ikiteisminio tyrimo subjektams ir vėliau teismui netinkamai pasirinkus baudžiamosios bylos tyrimo ir nagrinėjimo procesinę formą, iš esmės nesutrukdo priimti teisingo sprendimo, baudžiamojo proceso paskirties dominantė prieš specialiąsias LR BPK normas šiuo atveju pateisinama²⁴⁶. Tačiau, tuo atveju, kai bylos nagrinėjimo teisme metu paaiškėja, kad baudžiamasis procesas dėl LR BPK 407 straipsnyje nurodytos nusikalstamos veikos pradedamas ir daromas nesant prokuroro reikalavimo, o pirmosios ir (ar) apeliacinės instancijos teismai neįvykdo anksčiau minėtų LAT teismų praktika suformuluotų reikalavimų, padedančių baudžiamojoje byloje išvengti esminių LR BPK pažeidimų, bylos procesas turi būti nutraukiamas arba byla grąžinama žemesniam teismui iš naujo nagrinėti baudžiamąją bylą, dėl padarytų esminių LR BPK pažeidimų. Tai patvirtina ir kasacinės instancijos formuojama teismų praktika: „Pirmosios instancijos teismo teisiamojo posėdžio protokolas patvirtina, kad teismas šių reikalavimų nevykdė, o apeliacinės instancijos teismas, tikrindamas bylą pagal nukentėjusiosios apeliacinį skundą, klaidų neištaisė. [...] Apeliacinės instancijos teismas, pateikdamas motyvus dėl privataus kaltinimo bylų proceso vykdymo [...] , pasisakė tik dėl prokuroro galimybės šioje byloje reikalauti vykdyti baudžiamąjį procesą bendrąja tvarka, tačiau ignoravo nukentėjusiosios poziciją šiuo klausimu ir dėl to apskritai nepasisakė. Taigi, [...]

²⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-375/2008); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. vasario 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-120/2011); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gegužės 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-258/2014).

²⁴⁵ Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. rugsėjo 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1A-423-349-2009); Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1A-404-135-2009).

²⁴⁶ Ažubalytė, R., *supra* note 7, p. 237.

teismas privalo išanalizuoti bylos duomenis, susijusius su nukentėjusiojo pozicija dėl būtinybės vykdyti baudžiamąjį procesą ir susitaikymo su kaltinamąja galimybės. Esant šioms aplinkybėms, teisėjų kolegija konstatuoja, kad nagrinėjamoje byloje padaryti esminiai BPK 407 straipsnio, 409 straipsnio 1 dalies ir 417 straipsnio 2 dalies pažeidimai [...]“²⁴⁷.

Teisės literatūroje, kurioje nagrinėjama privataus kaltinimo perėjimo į valstybinį kaltinimą problematika²⁴⁸, pasigendama visuomeninės reikšmės ar asmens dėl svarbių priežasčių negalinčio ginti teisėtą savo interesų sąvoką ar tam tikrų kriterijų apibrėžimo, kokiais atvejais ir kada galime laikyti, kad nusikalstama veika įgyja visuomeninę reikšmę ar asmuo dėl svarbių priežasčių negali ginti teisėtą savo interesų. Atkreiptinas dėmesys, kad LRKT savo nutarimuose, bendrosios kompetencijos teismams, pateikė minėtų sąvokų aiškinimą, tačiau paliko galimybę veikos visuomeninę reikšmę ir nukentėjusiojo nesugebėjimą ginti savo interesų nustatyti ir LRKT nepaminėtais atvejais²⁴⁹. Atsižvelgiant į paminėta, analizuodami teismų praktiką bandysime pateikti konkrečius atvejus, kada privatus kaltinimas privalo pereiti į valstybinį kaltinimą, esant anksčiau minėtiems probleminiams požymiams.

LRKT nagrinėdamas privataus kaltinimo bylų procesą reglamentuojamų normų atitikimą Lietuvos Respublikos Konstitucijai nurodė, kad „formuluotė „nusikalstamos veikos turi visuomeninę reikšmę“ [...] yra sietina ne su kuriuo nors vienu nusikalstamos veikos požymiu ar keliais iš jų (pavyzdžiui, su nukentėjusiojo pareigomis ar socialiniu statusu, su nusikalstamos veikos sukeltu atgarsiu visuomenėje ir t. t.), bet su įvairiais nusikalstamos veikos požymiais ir įvairiomis jos padarymo aplinkybėmis. Sprendžiant, ar nusikalstama veika turi visuomeninę reikšmę, kiekvienu atveju būtina įvertinti, kokie padariniai visuomenei, valstybei ir teisei sistemai galėtų atsirasti, jeigu dėl šios veikos ir dėl kitų analogiškų veikų baudžiamasis procesas nebūtų pradėtas“²⁵⁰. Pateiktos formuluotės apibrėžimas labai platus, todėl toliau analizuosime konkrečias situacijas, kuriose nustatomas nusikalstamos veikos visuomeninės reikšmės požymis.

Pirma, vienas iš kriterijų, kuriuo remiantis teismų praktikoje pripažįstama, kad nusikalstama veika įgijo visuomeninę reikšmę, tai – nukentėjusiojo ir (ar) kaltinamojo socialinis statusas, užimamos pareigos. Teismas pabrėždamas asmens užimamas pareigas nurodė, kad „[...] V. P. dirba Utenos apskrities vyriausiojo policijos komisariato Viešosios tvarkos skyriaus areštinės vyriausiuoju postiniu. [...] V. P. kaltinamas galimai padaręs nusikalstamas veikas tarnybos metu, einamas savo pareigas, tai yra vykdydamas viešojo administravimo įgaliojimus. [...] Taigi, teismas konstatuoja, kad šiuo atveju byla negali būti nagrinėjama ir išnagrinėta

²⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. gegužės 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-178/2010).

²⁴⁸ Ažubalytė, R., *supra* note 7, p. 221-244.; Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *supra* note 3, p. 167-178; Goda, G., *supra* note 12, p. 188-197.

²⁴⁹ Goda, G. Konstitucinė justicija ir baudžiamojo proceso teisės mokslas. *Teisė*. 2011, 78:68-92.

²⁵⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254.

privataus kaltinimo tvarka, kadangi viršija privačių interesų ribas, taigi įgyja visuomeninę reikšmę, [...]“²⁵¹. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad vien asmens užimamos pareigos ar socialinis statusas dažnai nėra pagrindas konstatuoti, kad galimai padaryta nusikalstama veika turi visuomeninę reikšmę, tai patvirtina apeliacinės instancijos teismo nutartis, kurioje nurodoma: „[...] teismui nekyla abejonių dėl A. T. nuopelnų Lietuvos valstybei bei visuomenei, jis žinomas ir nusipelnęs valstybei žmogus, tačiau tai negali būti besąlyginiu pagrindu pripažinti aplinkybę, jog nusikalstama veika tuo atveju, kai apie tokį asmenį paskleidžiama melaginga informacija, visais atvejais turi visuomeninę reikšmę ir negali būti nagrinėjama privataus kaltinimo tvarka“²⁵². Kitoje baudžiamojoje byloje teismas taip pat patvirtina, anksčiau minėtą teiginį: „[...] vien nukentėjusiojo užimamos pareigos ar socialinis statusas, jo tautybė, rasė, religijos išpažinimas ar kitokia socialinė priklausomybė kokiais nors žmonių, individų grupei, savaime neapsprendžia nusikalstamos veikos visuomeninės reikšmės, nes, [...], įstatymui ir teismui visi asmenys yra lygūs, nepaisant jų veiklos rūšies ir pobūdžio [...]“²⁵³. Atsižvelgiant į paminėta, sekantis svarbus nusikalstamos veikos visuomeninės reikšmės požymis išskiriamas teismų praktikoje – didelis rezonansas visuomenėje ir (ar) nusikalstamos veikos sukelti padariniai visuomenei, valstybei ir teisinei sistemai. Šis nusikalstamos veikos visuomeninę reikšmę pagrindžiantis požymis dažniausiai sutinkamas šmeižto ir (ar) įžeidimo bylų kategorijose, nes šie nusikalstami veiksmai dažnai pasireiškia internetiniuose portaluose, straipsnių komentaruose paskelbiama, tikrovės neatitinkančia ar įžeidžiančia informacija. Mūsų atliktos baudžiamųjų bylų analizės duomenimis, į teismą pradėti privataus kaltinimo bylų procesą dažniausiai kreipiamasi būtent dėl šmeižto ir (ar) įžeidimo nusikalstamų veikų (Priedas Nr. 3). Nukentėjusieji kreipdamiesi į teisėsaugos institucijas dėl nusikalstamos veikos padarymo siekia pagrįsti jos visuomeninę reikšmę, kad teisme būtų palaikomas valstybinis kaltinimas, o baudžiamoji byla vykta įprasta tvarka. Tačiau teismai neretai atmeta nukentėjusiųjų skundus dėl nenustatyto didelio rezonanso visuomenėje, nurodydami: „Kaip matyti iš pareiškėjo skundo, S. G. K. K. galimai padarytos nusikalstamos veikos visuomeninę reikšmę sieja su tuo, kad, pareiškėjo teigimu, melaginga, jį šmeižianti ir įžeidžianti informacija buvo pateikta K. K. televizijos laidoje, tačiau apeliacinės instancijos teismas, įvertinęs skundo nagrinėjimui pateiktą medžiagą, sprendžia, kad K. K. galimai padaryti nusikalstami veiksmai buvo labiau susiję su S. G. asmeniu bei jo ankstesne veikla, [...]. Byloje nenustatyta, kad dėl K. K. laidų cikle „Nusikaltimas ir bausmė“ paskelbtos informacijos, [...],

²⁵¹ Utenos rajono apylinkės teismo 2014 m. vasario 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-66-455/2014).

²⁵² Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1S-923-628/2013).

²⁵³ Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. balandžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1S-422-628/2014).

kilo didelis rezonansas visuomenėje.²⁵⁴, „[...] A. T. V. K. S. galimai padarytos nusikalstamos veikos visuomeninę reikšmę sieja su tuo, jog pastarojo galimai nusikalstami veiksmai sukėlė neigiamų padarinių visuomenei, valstybei ir teisinei sistemai, tačiau apeliacinės instancijos teismas pritaria ikiteisminio tyrimo teisėjos išvadai, kad V. K. S. galimai padaryti nusikalstami veiksmai buvo labiau susiję su A. T. asmeniu bei jo ankstesne veikla. Byloje nenustatyta, kad dėl „P.“ pasivadinusio asmens, t. y. V. K. S., internetiniame portale, straipsnio komentaruose paskelbtos informacijos kilo didelis rezonansas visuomenėje“²⁵⁵. Atsižvelgiant į paminėta, darytina išvada, kad vien tam tikros informacijos paskelbimas viešoje internetinėje erdvėje, kuri prieinama daugeliui asmenų, dar nereiškia, kad nusikalstama veika įgyja visuomeninę reikšmę. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų praktikoje pagrįstai remiamasi konstitucine jurisprudencija ir, vertinant ar galimai padaryta nusikalstama veika įgijo visuomeninę reikšmę, nustatomi ne pavieniai požymiai, bet jų visuma. Pirmosios instancijos teismas konstatuodamas nusikalstamos veikos visuomeninę reikšmę nurodė, kad „G. N. yra Jurbarko rajono savivaldybės tarybos narys. T. M. taip pat yra politikas bei verslininkas. Jis savo skunde nurodo, kad po komentarų pavišimo į jį kreipėsi keletas asmenų, kurie sakė perskaitę apie jį parašytus teiginius. Melagingi teiginiai neabejotinai sąlygoja visuomenės neigiamo požiūrio susiformavimą apie jo kaip politiko veiklą, dėl tokio pobūdžio informacijos jam gali būti apsunkintas pareigų tinkamas atlikimas. Apie šiuos įvykius 2013 m. birželio 27 d. svarstė ir Jurbarko rajono savivaldybės tarybos etikos komisija“²⁵⁶. Šioje baudžiamojoje byloje apskundus teismo priimtą sprendimą dėl visuomeninės reikšmės požymio būvimo, apeliacinė instancija paliko galioti pirmosios instancijos teismo nutartį, pagrįstai pripažindama, kad sprendimas yra teisėtas ir pagrįstas: „teismas atsižvelgęs į tai, kad G. N. yra (duomenys neskelbtini) tarybos narys, o T. M. taip pat yra politikas ir verslininkas, kad dėl kaltinime minimų įvykių vyko svarstymas ir 2013-06-27 Jurbarko rajono savivaldybės tarybos etikos komisijoje, sprendė, kad nusikalstama veika turi visuomeninę reikšmę [...]. Nors nukentėjusysis privatus kaltintojas skunde nurodo, kad nei jis, nei kaltinamasis G. N. nėra žinomi visuomenės veikėjai, tačiau apeliacinės instancijos nuomone šiuo atveju reikalinga įvertinti, kad kaltinime nurodyti komentarai buvo publikuoti nedideliame mieste, kas atsižvelgtus į jų statusą visuomenėje, leidžia daryti išvadą, kad nusikalstama veika turi visuomeninę reikšmę“²⁵⁷.

²⁵⁴ Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. balandžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1S-422-628/2014).

²⁵⁵ Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1S-923-628/2013); Taip pat žr.: Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. kovo 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1S-96-361/2010).

²⁵⁶ Jurbarko rajono apylinkės teismo 2014 m. kovo 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-5-523/2014).

²⁵⁷ Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. kovo 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1S-587-348/2014).

Trečia, LAT jau minėtoje nutartyje, nurodė, kad privataus kaltinimo bylų proceso tvarka nagrinėjama nusikalstama veika turi visuomeninę reikšmę, kai jos tyrimas yra glaudžiai susijęs su kitos nusikalstamos veikos tyrimu, kuri nepatenka į LR BPK 407 straipsnio sąrašą: „[...] toje pačioje byloje R. P. buvo kaltinamas ne tik pagal BK 140 straipsnio 1 dalį (dėl sveikatos sutrikdymo A. V. J.), bet ir pagal BK 138 straipsnio 1 dalį (dėl sveikatos sutrikdymo R. M.). Smurtiniai veiksmai prieš abu nukentėjusiuosius buvo naudojami to paties asmens, tuo pačiu laiku ir toje pačioje vietoje, taigi šių nusikalstamų veikų tyrimas buvo glaudžiai susijęs. Todėl galima teigti, kad nusikalstama veika prieš A. V. J. įgavo visuomeninę reikšmę, nes nuo šios veikos tyrimo rezultatų tiesiogiai priklausė nusikalstamos veikos prieš R. M. atskleidimas ir įrodinėjimas“²⁵⁸. Tokios suformuotos teismų praktikos nuosekliai laikomasi iki šiol²⁵⁹. Tuo atveju, kai dvi nusikalstamos veikos padaromos prieš vieną nukentėjusį asmenį, jei jos tarpusavyje glaudžiai susijusios bei padarytos per trumpą laiko tarpą, taip pat vertinamos kaip LR BPK 409 straipsnio 1 dalyje numatytas pagrindas pradėti ikiteisminį tyrimą²⁶⁰. Lietuvos apygardos teismai taip pat laikosi kasacinės instancijos formuojamos praktikos²⁶¹, tačiau pirmosios instancijos teismų sprendimuose pasitaiko atvejų, kai nusikalstamos veikos visuomeninės reikšmės požymis nustatomas, baudžiamosiose bylose kuriose viena nusikalstama veika, patenkančia į privataus kaltinimo tvarka nagrinėjamų bylų kategoriją, pažeidžiami kelių nukentėjusiųjų interesai: „Vilniaus rajono apylinkės teisme dėl A. T. galimai padarytų nusikalstamų veikų pagal privačius skundus yra užvestos keturios privataus kaltinimo bylos: Nr. PK-438-137/2013, Nr. PK-320-298/2013, PK-321-137/2013 ir PK-356-137/2013. [...]. Todėl esant šioms aplinkybėms bei atsižvelgus į nukentėjusiųjų atstovės adv. O. Vitartienės [...] nurodytus faktus, kad jos vardu taip pat buvo paduodami seksualinio pobūdžio skelbimai, manytina, kad privataus kaltinimo skunde nurodyta veika, kuria pažeidžiami daugelio žmonių interesą, bylos turi visuomeninę reikšmę, [...]“²⁶². Atsižvelgiant į LRKT ir LAT pateiktus išaiškinimus dėl nusikalstamos veikos visuomeninės reikšmės požymio nustatymo, pritartina ir tokiai praktikai, kai viena nusikalstama veika, patenkančia į privataus kaltinimo bylų kategoriją, pažeidžiamos kelių nukentėjusiųjų teisės ir teisėti interesai, nustatomas visuomeninės reikšmės požymis ir pradedamas ikiteisminis tyrimas.

---

²⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-375/2008).

²⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. balandžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-146/2010); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gegužės 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-258/2014).

²⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. vasario 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-93/2010).

²⁶¹ Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. balandžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1S-260-209/2011).

²⁶² Vilniaus rajono apylinkės teismo 2013 m. gruodžio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-438-137/2013).

Trumpai apibendrinant, galime pateikti nebaigtinį sąrašą atvejų (požymių), kuomet nusikalstama veika turi visuomeninę reikšmę ir privatus kaltinimas privalo pereiti į valstybinį kaltinimą: 1) nukentėjusiojo ir (ar) asmens galimai padariusio nusikalstamą veiką, patenkančią į LR BPK 407 straipsnyje nurodytą sąrašą, socialinis statusas; 2) galimai padarytos nusikalstamos veikos sukeltas didelis rezonansas visuomenėje ir (ar) nusikalstamos veikos sukelti padariniai visuomenei, valstybei, teisinei sistemai; 3) privataus kaltinimo bylų proceso tvarka nagrinėjamos nusikalstamos veikos tyrimas glaudžiai susijęs su kitos nusikalstamos veikos, nepatenkančios į LR BPK 407 straipsnyje nustatytą sąrašą, tyrimu, kurios padaromos vienu metu arba per trumpą laiko tarpą; 4) viena nusikalstama veika, patenkančia į LR BPK 407 straipsnyje nustatytą sąrašą, pažeidžiamos kelių nukentėjusiųjų teisės ir teisėti interesai.

Kaip jau buvo minėta, nusikalstama veika turinti visuomeninę reikšmę nėra vienintelis perėjimo iš privataus kaltinimo į valstybinį teisinis pagrindas. Įstatymo leidėjas LR BPK 409 straipsnyje taip pat įtvirtino, kad jeigu LR BPK 407 straipsnyje nurodyta nusikalstama veika padaryta žala asmeniui, kuris dėl svarbių priežasčių negali ginti teisėtų savo interesų, prokuroras, nesvarbu, ar yra nukentėjusiojo skundas arba jo teisėto atstovo pareiškimas, dėl šių veikų privalo pradėti įprastą baudžiamąjį procesą²⁶³. LRKT interpretuodamas įstatymo sąvoka: „asmuo, kuris dėl svarbių priežasčių negali ginti teisėtų savo interesų“, nurodė, kad tai „apibūdina tokias situacijas, kai asmuo arba apskritai negali (pats arba per teisėtą savo atstovą) išreikšti valios ginti savo teisėtus interesus ir (arba) negali (pats arba per teisėtą savo atstovą) atlikti tam tikrų veiksmų (imtis kitų priemonių), kuriais šiuos savo teisėtus interesus imtųsi ginti (pavyzdžiui, dėl fizinės ar psichinės negalios, teisinio subjektiškumo nebuvimo ir t. t.), arba, nors ir gali (pats arba per teisėtą savo atstovą) išreikšti valią ginti teisėtus savo interesus ir atlikti tam tikrus veiksmus, kuriais šiuos teisėtus savo interesus imtųsi ginti, tačiau šių veiksmų (kitų priemonių) objektyviai negali pakakti, kad tie interesai būtų apginti (pavyzdžiui, dėl negalėjimo gauti reikalingą informaciją, neturėjimo teisės atlikti reikalingus proceso veiksmus ir t. t.)“²⁶⁴. Ši gana plačiai interpretuota baudžiamojo proceso įstatymo sąvoka, suteikia realias galimybes užtikrinti nukentėjusiems nuo nusikalstamos veikos asmenims prieinamą teisinę gynybą²⁶⁵. Kasacinės instancijos formuojamoje teismų praktikoje pakankamai retai susiduriama su nukentėjusiųjų negalėjimu ginti savo interesus, kaip teisiniu pagrindu privačiam kaltinimui pereiti į valstybinį kaltinimą, todėl platesnės šios sąvokos išaiškinimo ar tam tikrų kriterijų nustatymo, pasigendama. Tačiau analizuodami pirmos ir apeliacinės instancijos priimamas nutartis galima pateikti, keletą konkrečių teisinių situacijų, kada nukentėjusiojo asmens negalėjimas ginti savo interesų yra pagrįstas teisinis pagrindas pradėti ikiteisminį tyrimą ir baudžiamąją bylą nagrinėti įprasta tvarka.

²⁶³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

²⁶⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 15 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 68-2514.

²⁶⁵ Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *supra* note 3, p. 171.

Teismų praktikoje dažniausiai susiduriama su nukentėjusiųjų fizine ar psichine negalia, teisinio subjektiškumo nebuvimu, dėl ko asmuo negali išreikšti valios ginti savo teisėtus interesus ir (ar) negali atlikti tam tikrų veiksmų. Atkreiptinas dėmesys, kad sunki nukentėjusiojo asmens liga ne visada pripažįstama, kaip teisinis pagrindas privataus kaltinimo perėjimui į valstybinį kaltinimą, jei asmuo turi galimybę apginti savo pažeistus interesus pats ar tai padaryti per teisėtą atstovą, tai patvirtina ir teismai: „Pareiškėjas taip pat nurodo, kad nagrinėjamu atveju prokuroras privalo pradėti baudžiamąjį procesą dėl V. K. S. galimai padarytos nusikalstamos veikos taip pat ir dėl to, kad A. T. šiuo metu serga sunkiomis ligomis, kas priskiriama prie BPK 409 str. 1 d. vartojamos formulotės „dėl svarbių priežasčių negali ginti teisėtą savo interesų“. [...] aplinkybė, jog pareiškėjas A. T. šiuo metu serga sunkiomis ligomis, [...] nėra kliūtis išreikšti valią dėl savo teisėtų interesų ir teisių gynimo. Kaip matyti iš skundo nagrinėjimui pateiktos medžiagos, A. T. teisinėmis priemonėmis gina savo teisėtus interesus, teikia skundus tiek apylinkės teismui, tiek aukštesnės instancijos teismui, nesutikdamas su prokurorų ir žemesnės instancijos teismo sprendimais. Nors pareiškėjo sveikatos būklė nėra gera, tačiau pagrindo pripažinti aplinkybei, kad jis negali ginti teisėtų savo interesų, nėra. Pažymėtina, jog privataus kaltinimo byloje jis, kaip nukentėjusysis, turi teisę turėti atstovą“²⁶⁶. Tokiai teismų praktikai pritartina, nes kaip nurodė LRKT, aptariama formulotė apibūdina tokias situacijas, kai asmuo apskritai negali – nei pats, nei per atstovą, išreikšti valios ginti savo teisėtus interesus ir (arba) negali - nei pats, nei per atstovą atlikti tam tikrų veiksmų, kuriais šiuos savo teisėtus interesus imtųsi ginti. Esant nukentėjusiojo asmens psichinei negaliai, teismų praktikoje nekyla problemų, nes tokiu atveju, pripažįstama, kad toks asmuo negali ginti savo teisėtų interesų: „Proceso teisme metu paaiškėjus, kad B. G. dėl savo psichikos sutrikimo negalėjo ginti savo teisėtų interesų pati, [...] teismas turėjo priimti sprendimą privataus kaltinimo procesą nutraukti ir bylos medžiagą perduoti prokurorui.“²⁶⁷; „[...] R. P. nuo 1996m. vasario 20 d. yra įrašyta psichiatrijos kabineto įskaitoje, neįgalumas dėl psichikos sutrikimu nustatytas iš vaikystės nuo 1999 metu. Kadangi privataus kaltinimo procese įrodinėjimo ir kaltinimo našta tenka pačiam nukentėjusiajam akivaizdu, kad dėl sveikatos būklės, ji negales tinkamai apginti savo interesus. [...]. Dėl nurodytu aplinkybių turi būti atliekamas ikiteisminis tyrimas“²⁶⁸.

Teismų praktikoje, dėl svarbių priežasčių negalintys ginti teisėtų savo interesų, taip pat pripažįstami ir asmenys nesulaukę pilnametystės. Teisinio santykio dalyviai yra teisės subjektai, turintys vienas kitam įstatymo ginamų teisių ir pareigų. Norint tapti tokių santykių subjektais, konkretus asmuo turi pasižymėti teisiniu subjektiškumu, kurį sudaro su struktūriniai elementai:

²⁶⁶ Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1S-923-628/2013).

²⁶⁷ Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. kovo 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1S-578-397/2014).

²⁶⁸ Kelmės rajono apylinkės teismo 2010 m. vasario 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-9-322/2010).

teisnumas ir veiksnumas.²⁶⁹ Tais atvejais, kai asmuo dėl įvairių priežasčių, šiuo atveju dėl amžiaus, negali pats tinkamai įgyvendinti savo teisių bei pareigų ir apginti savo teisėtų interesų, privalo egzistuoti teisinis mechanizmas, užtikrinantis jo teisių ir laisvių apsaugą²⁷⁰. LR BPK, skirtingai nei Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas ar civilinio proceso kodeksas, nereglamentuoja nepilnamečio teisinio subjektiškumo. Įvertinus amžiaus įtaką pasinaudoti procesinėmis teisėmis ir galimybę vykdyti procesines pareigas, teigiama, kad asmenys iki 18 metų yra ne visiškai procesiškai veiksnūs, t. y. tam tikras teises jie gali įgyvendinti patys, o kai kurias tik per atstovą, gynėją ar prokurorą²⁷¹. Nepilnametis asmuo nukentėjęs nuo nusikalstamos veikos, kuri patenka į privataus kaltinimo bylų proceso kategoriją, apginti savo pažeistas teises ir teisėtus interesus gali per teisėtą atstovą, kuriam suteikiama teisė paduoti pareiškimą bei palaikyti kaltinimą teisme²⁷². Tuo atveju, kai nepilnamečio nukentėjusiojo teisėtas atstovas netinkamai gina arba visiškai negina savo atstovaujamojo teisių, siekiant užtikrinti nepilnamečio nukentėjusiojo asmens teises bei laisves, dėl LR BPK 407 straipsnyje nurodytos nusikalstamos veikos prokuroras privalo pradėti įprastą baudžiamąjį procesą. Esant anksčiau minėtai situacijai, nepilnametis asmuo pagal LR BPK 409 straipsnio 1 dalį pripažįstamas asmeniu, kuris dėl svarbių priežasčių negali ginti teisėtų savo interesų. Tai pripažįstama ir teisminėje praktikoje: „Esant tokioms aplinkybėms, kai įstatyminis atstovas tinkamai negina savo atstovaujamojo teisių, o jas ginti dėl nepilnamečiui daromos žalos būtina, kolegijos nuomone, prokurorė tinkamai atliko savo pareigą ir pagrįstai gindama nepilnamečio interesus pradėjo ikiteisminį tyrimą pagal BK 155 str. 1 d.“²⁷³.

Magistro baigiamajame darbe jau buvo aptarta juridinio asmens negalėjimo inicijuoti privataus kaltinimo bylų procesą problema. Pažymėtina, kad analizuojant naujausią teismų praktiką, nuo nusikalstamos veikos nukentėjęs juridinis asmuo pagal LR BPK 409 straipsnį pripažįstamas asmeniu, kuris dėl svarbių priežasčių negali ginti teisėtų savo interesų: „Tai neužkerta kelio nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiam juridiniam asmeniui ginti savo pažeistas teises ar teisėtus interesus ne tik civilinio, bet ir baudžiamojo proceso tvarka. Šiuo atveju, turi būti remiamasi Lietuvos Respublikos BPK 409 str. 1 d. nuostata, kad jeigu BPK 407 straipsnyje nurodytomis nusikalstamomis veikomis padaryta žala asmeniui, kuris dėl svarbių priežasčių negali ginti teisėtų savo interesų, prokuroras, nesvarbu, ar yra nukentėjusiojo skundas arba jo teisėto atstovo pareiškimas, dėl šių veikų privalo pradėti baudžiamąjį procesą“²⁷⁴. Tai

²⁶⁹ Vaišvila, A. *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2014, p. 422, 423.

²⁷⁰ Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J., *supra* note 3, p. 228.

²⁷¹ *Ibid.*, p. 229.

²⁷² Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

²⁷³ Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. birželio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1A-174-557-2010).

²⁷⁴ Marijampolės rajono apylinkės teismo 2014 m. gegužės 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-39-564/2013).

patvirtina ir aukštesniųjų teismų priimami sprendimai, kuriuose taip pat nurodoma, kad nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiam juridiniam asmeniui siekiant ginti savo pažeistas teises ar teisėtus interesus „turi būti remiamasi Lietuvos Respublikos BPK 409 str. 1 d. nuostata, kad jeigu BPK 407 straipsnyje nurodytomis nusikalstamomis veikomis padaryta žala asmeniui, kuris dėl svarbių priežasčių negali ginti teisėtų savo interesų, prokuroras, nesvarbu, ar yra nukentėjusiojo skundas arba jo teisėto atstovo pareiškimas, dėl šių veikų privalo pradėti baudžiamąjį procesą“²⁷⁵. Tokiai teismų praktikai pritartina, nes juridinis asmuo neturi galimybės inicijuoti privataus kaltinimo bylų proceso, todėl siekiant užtikrinti juridinio asmens nusikalstama veika, patenkančia į privataus kaltinimo bylų kategoriją, pažeistas teises privalo būti atliekamas ikiteisminis tyrimas ir bylos nagrinėjimas vykti bendra tvarka. Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad šioje baudžiamojoje byloje teismas pažymėjo, kad „[...] medžiagos perdavimas prokurorui privataus kaltinimo bylų procese, vadovaujantis Lietuvos Respublikos BPK 409 str. 4 d. nuostatomis, galimas tik po to, kai nustatoma, kad skundas yra priimtinas nagrinėti teisme. Šiuo konkrečiu atveju, UAB „Liandvars“ direktoriaus privataus kaltinimo skundas nebuvo priimtas, todėl Trakų rajono apylinkės teismas savo iniciatyva neturėjo ir neturi galimybės jį perduoti prokurorui“²⁷⁶.

Kaip jau buvo minėta, gali susidaryti ir tokia teisinė situacija, kad nukentėjusysis nors gali išreikšti valią ginti teisėtus savo interesus ir atlikti tam tikrus veiksmus, kuriais šiuos teisėtus savo interesus imtųsi ginti, tačiau šių veiksmų objektyviai negali pakakti, kad tie interesai būtų apginti²⁷⁷. Teismų praktikoje tai dažniausiai siejama su tam tikros informacijos, išnaudojus visas įmanomas priemones, gavimu: „Aukštesnysis teismas pažymi, kad teismas išnaudojo visas įmanomas priemones, kad procesiniai dokumentai būtų įteikti asmeniui, dėl kurio veiksmų nukentėjusysis kreipėsi į teismą, tačiau šie dokumentai nebuvo įteikti dėl to, jog nėra žinoma L. B. gyvenamoji vieta. Taigi akivaizdu, jog dėl šios priežasties nukentėjusysis negali ginti savo teisėtų interesų, todėl prokuroras, vadovaujantis LR BPK 409 str. 1d. nuostatomis, privalo pradėti baudžiamąjį procesą“²⁷⁸. Šioje byloje prokuroras, skųsdamas pirmosios instancijos teismo nutartį, nurodė, kad teismas nepagrįstai rėmėsi LR BPK 409 straipsnio 1 dalimi, nes galėjo pasinaudoti LR BPK 414 straipsnio 2 dalimi pavesti prokurorui ištirti tam tikras aplinkybes, kurių teismas negali savarankiškai nustatyti. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad remiantis LR BPK teismas šia teise gali pasinaudoti, tik po taikinamojo posėdžio, kai nukentėjusysis (jo teisėtas atstovas) ir nusikalstamos veikos padarymu kaltinamas asmuo

---

²⁷⁵ Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. balandžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1S-193-312-2012).

²⁷⁶ *Ibid.*

²⁷⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254.

²⁷⁸ Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. liepos 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1S-1274-317/2014).

nesusitaiko, t. y. kai nukentėjusiojo skundas perduodamas nagrinėti teisiama jame posėdyje. Tokiu atveju, kai nukentėjusiojo ar jo atstovo skundas ar pareiškimas neįteikiamas asmeniui galimai padariusiam nusikalstamą veiklą (teismui išnaudojus visas galimas priemones sužinoti kaltinamojo asmens gyvenamosios vietos adresą), siekiant apsaugoti nukentėjusiojo teisėtus interesus, prokuroras, vadovaujantis LR BPK 409 straipsnio 1 dalies nuostatomis, privalo pradėti ikiteisminį tyrimą. Atsižvelgiant į paminėta, manytina, kad esant tokiai teisinei situacijai, siekiant baudžiamojo proceso efektyvumo ir ekonomiškumo, teismas turi turėti teisę pavesti atlikti atskirus proceso veiksmus ir priėmus nukentėjusiojo skundą iki taikinamojo posėdžio pradžios.

Apibendrinant galime teigti, kad asmens dėl svarbių priežasčių negalėjimo ginti savo teisėtų interesų, kaip teisinio pagrindo privačiam kaltinimui pereiti į valstybinį kaltinimą vertinimas, Lietuvos teismų praktikoje nesukelia didelių problemų. Teismai pagrįstai remiasi LRKT nurodytais kriterijais (požymiais). Išskirtini du atvejai, kai teismai pripažįsta asmenį dėl svarbių priežasčių negalintį ginti savo interesų: 1) nukentėjusysis yra nepilnametis asmuo, kurio teisėtas atstovas netinkamai gina arba visiškai negina savo atstovaujamojo teisių; 2) nusikalstama veika, patenkančia į LR BPK 407 straipsnyje nurodytą sąrašą, padaryta žala juridiniam asmeniui.

3.3. Kasacijos perspektyvos privataus kaltinimo bylų procese

Baudžiamojo proceso paskirtis yra ginti žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus, greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiklą padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas²⁷⁹. Siekdama įgyvendinti šias nuostatas Lietuvos Respublikos valstybė vadovaujasi ne tik Lietuvos Respublikos Konstitucija, nacionaliniais, tarptautiniais ir Europos Sąjungos teisės aktais, bet ir konstitucine doktrina bei LAT formuojama teismų praktika²⁸⁰.

Privataus kaltinimo bylų procese, teismo nuosprendžio ar nutarties apskundimo teisė, kasacine tvarka, nustatyta BPK 367 straipsnyje 3 dalyje. Iki 2014 m. kovo 25 d. BPK 367 straipsnio 3 dalies galiojusi redakcija, nustatė, kad kasacine tvarka neskundžiami ir nenagrinėjami nagrinėjant bylą privataus kaltinimo tvarka priimti nuosprendžiai ar nutartys, taip pat apeliacine tvarka neskūsti ir nenagrinėti nuosprendžiai ar nutartys²⁸¹. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 111 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuostata, kad Lietuvos Respublikos teismai yra LAT, Lietuvos apeliacinis teismas, apygardų ir apylinkių teismai²⁸². Lietuvos Respublikos

²⁷⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

²⁸⁰ Drakšas, R, *supra* note 11, p. 260.

²⁸¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

²⁸² Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 33-1014.

teismų įstatymo 12 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, apygardų ir apylinkių teismai yra bendrosios kompetencijos teismai, nagrinėjantys civilines, baudžiamąsias ir administracinių teisės pažeidimų bylas, Lietuvos apeliacinis teismas yra bendrosios kompetencijos teismas, nagrinėjantis civilines ir baudžiamąsias bylas²⁸³. Atsižvelgiant į anksčiau paminėta, privataus kaltinimo bylas nagrinėjo tik bendrosios kompetencijos apylinkių teismai ir apeliacinis teismas, kaip galutinė instancija. Asmenys neturėjo teisės kreiptis su kasaciniu skundu į LAT, kurio veiklos svarbiausias uždavinys – kasacinių bylų kokybiškas ir operatyvus nagrinėjimas, bendrosios kompetencijos praktikos formavimas ir sklaida²⁸⁴.

BPK 407 straipsnyje nustatytais nusikalstamomis veikomis²⁸⁵ kėsiniama į įvairius baudžiamojo įstatymo saugomus gėrius – tai nusikaltimai žmogaus sveikatai, žmogaus laisvei, baudžiamieji nusižengimai seksualinio apsisprendimo laisvei, nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens garbei ir orumui, asmens privataus gyvenimo neliečiamumui, nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams, ir baudžiamieji nusižengimai mirusiojo atminimui. Šiame straipsnyje nurodytas veikas įstatymų leidėjas pripažino nesunkiomis, todėl nustatė kitokias baudžiamojo proceso taisykles. LRKT 2006 m. sausio 16 d. nutarime, konstatavo, jog „įstatymų leidėjas, reguliuodamas santykius, susijusius su baudžiamosios atsakomybės už nusikalstamas veikas nustatymu, turi plačią diskreciją, jis *inter alia* gali, atsižvelgdamas į nusikalstamų veikų pobūdį, pavojingumą (sunkumą), mastą, kitus požymius, kitas turinčias reikšmės aplinkybes, įtvirtinti diferencijuotą teisinį reguliavimą ir nustatyti skirtingą baudžiamąją atsakomybę už atitinkamas nusikalstamas veikas. Tačiau ši įstatymų leidėjo diskrecija nėra absoliuti: įstatymų leidėjas turi paisyti Konstitucijos normų ir principų, *inter alia* iš Konstitucijos kylančių teisės sistemos nuoseklumo, vidinio neprieštaringumo imperatyvų“²⁸⁶. Profesoriaus R. Drakšo nuomone, įgyvendindamas minėtą diskreciją įstatymų leidėjas privalo paisyti Konstitucijos nuostatų, įtvirtinančių asmens lygiateisiškumą, teisę į teisingą ir nešališką teismą, teisėjo ir teismų nepriklausomumą vykdant teisingumą. Siekiant, kad būtų išvengta bet kokių abejonių, jog šie dalykai nėra užtikrinami, baudžiamojo proceso įstatyme turi būti nustatoma, kad privataus kaltinimo bylų procese tiek kaltinamasis, tiek nukentėjęs turi turėti teisę ginti savo interesus kasacinėje instancijoje. Tais atvejais, kai iš baudžiamojo proceso eliminuojama kasacinė instancija, asmuo praranda galimybę apginti savo teises ir teisėtus interesus paisant visų iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylančių teisinio aiškumo,

²⁸³ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės Žinios*. 2006, Nr. 60-2121.

²⁸⁴ Drakšas, R., *supra* note 11, p. 265.

²⁸⁵ Vadovaujantis LR BPK 407 str. privataus kaltinimo bylų procesas pradedamas tik dėl nusikalstamų veikų, numatytų Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 139 straipsnio 1 dalyje, 140 straipsnio 1 dalyje, 148, 152, 154, 155, 165, 168 straipsniuose, 187 straipsnio 1 ir 3 dalyse, 188, 313 straipsniuose.

²⁸⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254.

tikrumo, teisės viešumo principų, taip pat reikalavimo užtikrinti žmogaus teises ir laisves²⁸⁷. Su šia nuomone, bei ja pagrindžiančiais argumentais sutinka ne visi teisės mokslininkai. Doc. dr. G. Goda nepitaria, anksčiau išdėstyta nuomonei, kad iki 2014 m. kovo 25 d. galiojusios LR BPK 367 straipsnio 3 dalies redakcijos nuostata, kuri numatė jog privataus kaltinimo tvarka priimti nuosprendžiai ar nutartys negali būti skundžiami kasacine tvarka, vertintina kaip pažeidžianti asmens konstitucinę teisę į teisingą procesą. Minėtas autorius, remiantis užsienio valstybių patirtimi, Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika, LRKT konstitucine jurisprudencija, daro išvadą, kad pagal žmogaus teisių apsaugos standartus pripažįstamas procesas, numatantis vieną teismo baigiamųjų aktų apskundimo, todėl neatitikties žmogaus teisėms grįsti argumentai atmetami.²⁸⁸ Vienos ar kitos mokslininkų nuomonės pagrindimas, nėra šio magistro baigiamojo darbo tikslas, tačiau atkreiptinas dėmesys, kad įstatymo nustatomi ribojimai paduoti kasacinius skundus LAT naikinami ne tik baudžiamajame procese.

Iki 2011 m. spalio 1 d. galiojusi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 341 straipsnio redakcija, be pakopinės teismo sprendimo kontrolės apribojimo, taip pat numatė papildomus apribojimus pateikiant kasacinius skundus, t. y. kasacine tvarka, su keliomis išimtimis, nebuvo skundžiami apeliacinės instancijos teismo sprendimai ir nutartys, priimti dėl turtinių ginčų, jeigu ginčijama suma yra mažesnė kaip penki tūkstančiai litų²⁸⁹. Naujajame Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 350 straipsnyje²⁹⁰ kasacija ribojama ir leidimų sistema, kuri taip pat numatyta ir LR BPK 372 straipsnyje. Civilinio proceso teisės moksle, kasacijos ribojimo problematika, jau pakankamai senai analizuojama daugelio autorių²⁹¹. Šie autoriai kėlė klausimą, ar kasacijos ribojimas leidimų sistema ir dar įstatymų yra prasmingas ir, ar toks tokio pobūdžio turtinis kriterijus, ribojantis kasaciją, yra suderinamas su konstituciniu asmenų lygybės prieš įstatymą ir teismą principu²⁹². Užsienio valstybių praktikoje kasacijos ribojimas įstatymų taikomas atsargiai. Pripažįstama, kad būtina riboti bylų, patenkančių į aukščiausiąjį teismą, skaičių, tačiau daugelyje valstybių įstatymų leidėjas šią funkciją paveda aukščiausiam teismui²⁹³. Todėl pritartina nuomonei, kad „[...] bet kuris kasacijos ribojimas įstatyme reiškia ir aukščiausiojo teismo galių ribojimą. O viena iš teismo nepriklausomumo garantijų yra paties teismo teisė ir galimybė spręsti dėl savo jurisdikcijos [...]. Labai apribojus kasaciją, aukščiausiasis teismas praranda galimybę formuoti vienodą teisės aiškinimo ir taikymo

²⁸⁷ Drakšas, R., *op cit.*, p. 265-267.

²⁸⁸ Goda, G., *supra* note 12, p. 192.

²⁸⁹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 36-1340 (įstatymo redakcija galiojusi nuo 2003 m. sausio 1 d. iki 2011 m. spalio 1 d.).

²⁹⁰ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 36-1340.

²⁹¹ Laužikas, E.; Mikelėnas, V.; Nekrošius V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas. Vilnius: Justitia, 2005, p. 327-332.; Driukas, A.; Valančius, A. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. IV tomas. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2005, p. 213-217.

²⁹² *Ibid.*

²⁹³ Laužikas, E.; Mikelėnas, V.; Nekrošius V., *op. cit.*, p. 327.

praktiką daugelio kategorijų bylose, kartu menkėja aukščiausiojo teismo vaidmuo valstybėje, nublinksta jo vykdoma viešoji funkcija – kurti vienodą teismų praktiką²⁹⁴. Nuo 2011 m. spalio 1 d. anksčiau minėtas, probleminis, kasacijos ribojimas buvo panaikintas²⁹⁵.

2014 m. kovo 13 d. Lietuvos Respublikos leidžiamoji valdžia priėmė Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 37, 102, 233, 240, 243, 244, 261, 273, 314, 323, 361, 362, 362¹, 364, 367, 440, 441, 442 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 242¹ straipsniu įstatymą, kuriuo LR BPK 367 straipsnio 3 dalį pakeitė ir išdėstė taip: „kasacine tvarka neskundžiami ir nenagrinėjami apeliacine tvarka neskūsti ir nenagrinėti nuosprendžiai ar nutartys. Kasacine tvarka apskūsti įsiteisėjusių nuosprendžių ar nutartį galima tik dėl tų klausimų, kurie buvo nagrinėti apeliacinės instancijos teisme“²⁹⁶. Šis įstatymas suteikė kiekvienam asmeniui teisę privataus kaltinimo bylose kreiptis į LAT dėl bylos nagrinėjimo kasacinėje instancijoje. Nors LR BPK 367 straipsnio 3 dalies pakeitimas galioja nuo 2014 m. kovo 25 d., tačiau iki šiol, įvairių teisinės informacijos duomenų bazių duomenimis²⁹⁷, LAT nenagrinėjo privataus kaltinimo bylos kasacine tvarka.

Prieš pateikiant Lietuvos Respublikos leidžiamajai valdžiai svarstyti anksčiau minėto įstatymo projektą Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetas pateikė pagrindinio komiteto išvadas, kuriose LAT nepritarė dėl BPK 367 straipsnio 3 dalies pakeitimo²⁹⁸. LAT nurodė, kad vieningos teismų praktikos formavimas, kurio poreikiu projekto aiškinamajame rašte argumentuojama įtraukti į šių bylų procesą LAT, yra viešasis interesas. Teismas nepritarimą BPK 367 straipsnio 3 dalies pakeitimui grindė tuo, kad tokiose bylose tyrimo neatlieka, valstybinio kaltinimo nepalaiko prokuroras, kurio konstitucinė priedermė yra ginti viešąjį interesą, todėl įtraukimas į šių bylų procesą LAT be Lietuvos Respublikos prokuratūros gali būti laikomas nenuosekliu. Taip pat nurodė, kad kasacijos apribojimo privataus kaltinimo bylose panaikinimas teismui galimai nežymiai padidinti darbo krūvį. Su tokiais LAT argumentais, autoriaus nuomone, negalima sutikti.

Teismų įstatymas LAT nustato pareigą formuoti vienodą bendrosios kompetencijos teismų praktiką aiškinant ir taikant įstatymus ir kitus teisės aktus. Šiuo tikslu, teismas skelbia

²⁹⁴ Laužikas, E.; Mikelėnas, V.; Nekrošius V., *supra* note 291, p. 327, 328.

²⁹⁵ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 85-4126.

²⁹⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 37, 102, 233, 240, 243, 244, 261, 273, 314, 323, 361, 362, 362-1, 364, 367, 440, 441, 442 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 242-1 straipsniu įstatymas [interaktyvus]. Teisės aktų registras, 2014, Nr. 2014-03406. [žiūrėta 2014-10-26]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_c_1?p_id=467420>.

²⁹⁷ Lietuvos teismų informacinė sistema „Liteko“ [interaktyvus]. Vilnius [žiūrėta 2014-11-14]. <<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/detalipaieska.aspx>>; Teisinės informacijos duomenų bazė „Infoplex“ [interaktyvus]. Vilnius [žiūrėta 2014-11-14]. <<http://www.infoplex.lt/tp/>>.

²⁹⁸ Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto Pagrindinio komiteto išvados Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 102, 243, 244, 261, 273, 314, 361, 362, 362¹, 364, 367, 440, 441, 442 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir kodekso papildymo 242¹ straipsniu įstatymo projekto Nr. (XIIP-256) [interaktyvus]. Vilnius [žiūrėta 2014-05-06]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_c_1?p_id=464165>.

skyrių plenarinių sesijų nutartis, taip pat trijų ir išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutartis, dėl kurių paskelbimo pritarė dauguma skyriaus teisėjų, analizuoja teismų praktiką taikant įstatymus ir kitus teisės aktus ir teikia rekomendacinius išaiškinimus²⁹⁹. Atkreiptinas dėmesys, kad LAT LR BPK 372 straipsniu paliekama teisė pačiam nuspręsti ar privataus kaltinimo bylos procese pateikiamas kasacinis skundas turi būti priimtas ir nagrinėtinas, todėl manytina, kad nežymus darbo krūvio padidėjimas, vardan nuoseklios teismų praktikos bei teisingumo įgyvendinimo privataus kaltinimo bylų procese formavimo, yra pateisinamas. Taip pat, pabrėžtina, kad pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją įstatymui, teismui ir kitoms valstybinėms institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs (29 straipsnio 1 dalis). Bylose, kuriose kaltinimą palaiko prokuroras, taip pat privataus kaltinimo bylose, kuriose prokuroras nedalyvauja, turi būti taikomos vienodos baudžiamojo proceso nuostatos, nes vien ta aplinkybė, kad prokuroro nuomone nusikalstama veika turi visuomeninę reikšmę arba padaryta žala asmeniui, kuris dėl svarbių priežasčių negali ginti savo teisėtų interesų, negali būti vertinama kaip objektyviai pateisinanti šių dviejų teisinių situacijų skirtumą³⁰⁰.

Atsižvelgiant į paminėta, pritariama Lietuvos Respublikos Seimo Pagrindinio komiteto išvadai, kurioje nurodyta, kad nėra jokių įtikinamų argumentų, kuriais galima būtų pagrįsti kasacijos ribojimą privataus kaltinimo bylose, nes šiose bylose teismų praktikos formavimo klausimai lygiai tiek pat svarbūs kaip ir visose kitose baudžiamosiose ar net administracinių teisės pažeidimų bylose, bei atsižvelgiant į tai, kad tokios bylos dažniausiai susijusios su žmogaus teisėmis, būtina formuoti bendrąją privataus kaltinimo bylų praktiką³⁰¹. Atsižvelgiant į paminėta, manytina, kad LR BPK 367 straipsnio 3 dalies pakeitimas, kuria suvienodinama tvarka tiek asmenims besikreipiantiems privataus kaltinimo bylose, tiek bylose, kuriose kaltinimą palaiko prokuroras, padės suformuoti vienodą bendrąją privataus kaltinimo bylų proceso praktiką.

2011 m. buvo atlikti kriminologiniai tyrimai, kurių tikslas – išsiaiškinti Europos Sąjungos šalių gyventojų pasitikėjimą nacionaline teisine sistema. Šis kriminologinis tyrimas parodė, kad Lietuva iš visos Europos Sąjungos šalių užima priešpaskutinę vietą, pasitikėjimas teisine sistema yra vienas mažiausių. Net trečdalis Lietuvos gyventojų mūsų teismų veiklą, užtikrinant asmens teisę į teisingą bylos nagrinėjimą, vertina blogai ir labai blogai. Vienintelis LAT iš visų teismų sistemos vertinamas geriausiai³⁰². Vykdydamas teisingumą ir užtikrindamas

²⁹⁹ Kūris, E. *et al.* *Lietuvos teisinės institucijos*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 120.

³⁰⁰ Drakšas, R., *supra* note 11, p. 267.

³⁰¹ Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto Pagrindinio komiteto išvados Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 102, 243, 244, 261, 273, 314, 361, 362, 362¹, 364, 367, 440, 441, 442 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir kodekso papildymo 242¹ straipsniu įstatymo projekto Nr. (XIIP-256) [interaktyvus]. Vilnius [žiūrėta 2014-05-06]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=464165>.

³⁰² Dobrynas, A.; Drakšienė, A.; Gaidys, V.; Vileikienė, E.; Žilinskienė, L. *Pasitikėjimo Lietuvos teisėsauga profiliai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012, p. 82-135.

konstitucinių vertybių gynimą nagrinėjant bylas kasacine tvarka, šis teismas palaipsniui didina atvirumą visuomenei, skatina dialogą su įvairiomis socialinėmis grupėmis, siekdamas didesnio visuomenės pasitikėjimo visa teismų sistema³⁰³. Atliktame anksčiau minėtame kriminologiniame tyrime, net 53 procentai apklaustųjų mano, kad LAT savo veikloje vadovaujasi lygiateisiškumo ir teisingumo principais. Apylinkių teismai (59 procentai respondentų) ir apygardų teismai (56 procentai respondentų) vertinami labiau neigiamai, nes gyventojų nuomone, nėra vienodai teisingi visiems³⁰⁴. Taigi iki 2014 m. kovo 25 d. privataus kaltinimo bylų procesas buvo nagrinėjamas teismuose, kuriuose Lietuvos gyventojai pasitiki mažiausiai. Akivaizdu, kad pasikeitus LR BPK 367 straipsnio 3 daliai bus ištaisomos žemesnės instancijos teismų galimos klaidos, o tai didins visuomenės pasitikėjimą visa bendrosios kompetencijos teismų sistema.

Atsižvelgiant į paminėta, manytina, kad LR BPK 367 straipsnio 3 dalies pakeitimas suvienodindamas privataus kaltinimo tvarka asmenų palaikančių kaltinimą teises su bylomis, kuriose kaltinimą palaiko prokuroras, padės suformuoti vienodą bendrąją privataus kaltinimo bylų proceso praktiką, ištaisys galimas žemesnės instancijos teismų klaidas, didins visuomenės pasitikėjimą visa bendrosios kompetencijos teismų sistema.

---

³⁰³ Drakšas, R., *supra* note 11, p. 266.

³⁰⁴ Dobrynas, A.; Drakšienė, A.; Gaidys, V.; Vileikienė, E.; Žilinskienė, L., *supra* note 302, p. 82-135.

IŠVADOS

1. Lietuvos teismų praktikoje pripažįstama, kad juridinio asmens teisės, pažeistos nusikalstama veika, patenkančia į privataus kaltinimo bylų kategoriją, turi būti užtikrinamos atliekant ikiteisminį tyrimą ir baudžiamąją bylą nagrinėjant bendra tvarka. Tačiau atlikto tyrimo metu gauti duomenys leidžia padaryti išvadą, kad baudžiamojo proceso įstatymu juridiniam asmeniui, nukentėjusiajam nuo tokio pobūdžio nusikalstamos veikos, turėtų būti suteikiama galimybė ginti savo pažeistas teises privataus kaltinimo bylų proceso tvarka.

2. Teisinės pagalbos institutas (atstovavimas pagal įgaliojimą) privačiam kaltintojui padeda užtikrinti baudžiamojo proceso įstatymo suteikiamų teisių ir pareigų tinkamą įgyvendinimą. Tai patvirtina ir atlikto tyrimo metu gauti duomenys, nes apie 70 procentų privataus kaltinimo tvarka nagrinėjamų bylų pirmosios instancijos teisme privataus kaltintojo teisių ir pareigų tinkamą įgyvendinimą padeda užtikrinti advokatas ar advokato padėjėjas.

3. Atlikto tyrimo metu gautais duomenimis nustatyta, kad privataus kaltintojo mirtis Lietuvos teismų praktikoje vertinama kaip pagrindas nutraukti baudžiamąjį procesą, nekeliant klausimo apie procesinių privataus kaltintojo teisių perleidimą paveldėtojams. Atsižvelgiant į užsienio šalių baudžiamojo proceso įstatymus bei praktiką, magistro baigiamajame darbe padaryta išvada, kad Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse turi būti įtvirtintos teisės normos, nustatančios tikslų teisinį reguliavimą, t. y. nukentėjusiojo (privataus kaltintojo) mirties atveju teisė perimti procesines privataus kaltintojo teises turėtų pereiti paveldėtojams.

4. Atlikto tyrimo metu gautais duomenimis nustatyta, kad teismai pakankamai dažnai nukentėjusiojo skundą ar jo teisėto atstovo pareiškimą pripažįsta kaip neatitinkantį baudžiamojo proceso įstatymu keliamų reikalavimų, gražindami jį pateikusiam asmeniui. Autoriaus nuomone, teismai nukentėjusiojo asmens skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo turinio bei formos neturėtų vertinti vien formaliu požiūriu, tuo dirbtinai suvaržant nukentėjusiojo asmens ar jo teisėto atstovo konstitucinę teisę kreiptis į teismą ar nepagrįstai apsunkinant jos įgyvendinimą. Teismų internetinėje svetainėje patalpinus pavyzdines skundų ir pareiškimų dėl privataus kaltinimo bylų proceso pradėjimo formas su paaiškinimais būtų sumažinamos problemos, kylančios dėl privataus kaltintojo skundo ar pareiškimo formos ir (ar) turinio, bei palengvinamas nukentėjusiojo ar jo teisėto atstovo teisės kreiptis į teismą įgyvendinimas.

5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo oficialioji doktrina įstatymų leidėjo negali būti ignoruojama, todėl privataus kaltinimo bylą nagrinėjantis teismas turi turėti teisę nuspręsti dėl būtinybės atlikti ikiteisminį tyrimą privataus kaltinimo byloje. Tačiau įvertinus atvejus, kai dėl privataus kaltinimo bylų proceso tvarka nagrinėjamų nusikalstamų veikų privalo būti atliktas ikiteisminis tyrimas ir baudžiamosios bylos nagrinėjimas teisme vyksta įprasta

tvarka, bei atsižvelgus į privataus kaltinimo tvarka nagrinėjamų bylų paprastai nedidelį sudėtingumą, magistro baigiamajame padaryta išvada, kad privataus kaltinimo bylų procese itin retai gali pasitaikyti situacijos, kai neperduodant bylos ikiteisminiam tyrimui atlikti nebūtų pakankama atlikti atskirus proceso veiksmus, siekiant išsiaiškinti reikšmingas bylos aplinkybes.

6. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacijose įtvirtinus normą numatančią prokuroro ir ikiteisminio tyrimo pareigūno pareigą prieš atsisakant pradėti ikiteisminį tyrimą, atlikti LR BPK 168 straipsnyje numatytus veiksmus, esant privataus kaltinimo bylų kategorijai priskiriamos nusikalstamos veikos požymiams, privataus kaltinimo bylų procesas taptų visapusiškai efektyvesnis, nes būtų priimamas pagrįstas ir teisėtas sprendimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. Taip pat, esant privataus kaltinimo tvarka nagrinėjamos nusikalstamos veikos požymiams, atliktų veiksmų metu surinkti duomenys padėtų ne tik tinkamai įgyvendinti privačiam asmeniui kaltinimo funkciją ir apginti savo pažeistas teises ir teisėtus interesus, bet ir teismui, nagrinėjančiam tokios specifinės rūšies baudžiamąją bylą, būtų kur kas paprasčiau priimti objektyvų ir pagrįstą sprendimą.

7. Magistro baigiamajame darbe, atlikus teismų praktikos analizę, pateiktas nebaigtinis sąrašas atvejų (požymių), kai nusikalstama veika turi visuomeninę reikšmę ir privatus kaltinimas privalo pereiti į valstybinį kaltinimą: 1) nukentėjusiojo ir (ar) asmens galimai padariusio nusikalstamą veiką, patenkančią į LR BPK 407 straipsnyje nurodytą sąrašą, socialinis statusas; 2) galimai padarytos nusikalstamos veikos sukeltas didelis rezonansas visuomenėje ir (ar) nusikalstamos veikos sukelti padariniai visuomenei, valstybei, teisinei sistemai; 3) privataus kaltinimo bylų proceso tvarka nagrinėjamos nusikalstamos veikos tyrimas glaudžiai susijęs su kitos nusikalstamos veikos, nepatenkančios į LR BPK 407 straipsnyje nustatytą sąrašą, tyrimu, kurios padaromos vienu metu arba per trumpą laiko tarpą; 4) viena nusikalstama veika, patenkančia į LR BPK 407 straipsnyje nustatytą sąrašą, pažeidžiamos kelių nukentėjusiųjų teisės ir teisėti interesai.

8. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 367 straipsnio 3 dalies pakeitimu, numačius galimybę paduoti kasacinį skundą privataus kaltinimo bylose, buvo suvienodintos asmenų, palaikančių kaltinimą privataus kaltinimo tvarka, teisės su teisėmis nukentėjusiųjų bylose, kuriose kaltinimą palaiko prokuroras, šis pakeitimas taip pat padės suformuoti vienodą teismų praktiką privataus kaltinimo bylose, ištaisyti galimas žemesnės instancijos teismų klaidas, didinti visuomenės pasitikėjimą visa bendrosios kompetencijos teismų sistema.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių įstatymai ir kiti norminiai aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 50-1632.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 89-2741.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.
5. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 28 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas [interaktyvus]. 2013-08-05 [žiūrėta 2014-11-23]. <<http://www.infolex.lt/ta/282592>>.
6. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 37, 102, 233, 240, 243, 244, 261, 273, 314, 323, 361, 362, 362-1, 364, 367, 440, 441, 442 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 242-1 straipsniu įstatymas [interaktyvus]. Teisės aktų registras, 2014, Nr. 2014-03406. [žiūrėta 2014-10-26]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=467420>.
7. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso papildymo 3-1 straipsniu ir 18, 21, 38, 55, 64, 78, 81, 102, 112, 121, 125, 134, 135, 136, 137, 142, 151, 157, 168, 170, 176, 178, 181, 342, 348, 389, 418, 440 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 113-5742.
8. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 36-1340 (įstatymo redakcija galiojusi nuo 2003 m. sausio 1 d. iki 2011 m. spalio 1 d.).
9. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 36-1340.
10. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 85-4126.
11. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto Pagrindinio komiteto išvados Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 102, 243, 244, 261, 273, 314, 361, 362, 362¹, 364, 367, 440, 441, 442 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir kodekso papildymo 242¹ straipsniu įstatymo projekto Nr. (XIIP-256) [interaktyvus]. Vilnius [žiūrėta 2014-05-06]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=464165>.
12. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 60-2121.
13. Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2013, Nr. 54-2675.
14. Lietuvos Tarybų Socialistinės Baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*. 1961, Nr. 18-147.
15. Lietuvos Tarybų Socialistinės Baudžiamojo proceso kodeksas. *Vyriausybės žinios*. 1961, Nr. 18-148. >.

16. Juodkalnijos Baudžiamojo proceso kodeksas [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2014-11-15]. <<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>
17. Rusijos Federacijos Baudžiamojo proceso kodeksas [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2014-11-15]. <<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.
18. Vokietijos Federacijos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2014-11-15]. <<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.

Tarptautiniai teisės aktai:

19. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 77-3288.
20. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista Protokoliais Nr. 11 ir Nr. 14. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 156-7390.

Mokslinė ir kita specialioji literatūra:

21. Abramavičius, A. Teisė į teisminę gynybą Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. *Jurisprudencija*. 2009, 3 (117).
22. Ancelis, P. *Baudžiamojo proceso ikiteisminis etapas*. Vilnius: Saulelė, 2006.
23. Ancelis, P. *Funkcijų suderinamumas veiksmingame ir sąžiningame baudžiamajame persekiojime*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012.
24. Andriulis, V., et al. *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002.
25. Ažubalytė R.; Jurka R.; Šalčius M.; Zajančauskienė J. *Baudžiamojo proceso teisė*.
26. Ažubalytė, R. *Diskrecinis baudžiamasis persekiojimas: teoriniai pagrindai, taikymo problemos ir perspektyvos Lietuvoje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Lietuvos Teisės universitetas, 2002.
27. Ažubalytė, R. Nukentėjusiojo nuo nusikalstamos veikos asmens teisė kreiptis į teismą kaip teisminės gynybos realizavimo baudžiamajame procese prielaida. *Jurisprudencija*. 2010, 4(122).
28. Ažubalytė, R., Zajančauskienė, J. *Baudžiamojo proceso teisė. Bendrosios dalies kurso pagrindinės tezės*. Vilnius: Mūsų saulužė, 2006.
29. Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J. *Specifinės baudžiamojo proceso rūšys*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidyba, 2011.
30. Baranskaitė, A. *Taikos sutartis baudžiamajame procese. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007.
31. Buxton, R. The Private Prosecutor as a Minister of Justice. *The Criminal Law Review*. 2006, 6.

32. Dobrynas, A.; Drakšienė, A.; Gaidys, V.; Vileikienė, E.; Žilinskienė, L. *Pasitikėjimo Lietuvos teisėsauga profiliai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012.
33. Drakšas, R. Dėl kasacinio proceso galimybės privataus kaltinimo procese. *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014.
34. Driukas, A.; Valančius, A. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. IV tomas. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2005.
35. Driukas, A.; Valančius, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. I tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.
36. Goda, G. Baudžiamojo proceso forma: optimalių procesinių taisyklių paieškos galimybės ir ribos. *Teisė*. 2007.
37. Goda, G. *et al.* *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011.
38. Goda, G. Konstitucinė justicija ir baudžiamojo proceso teisės mokslas. *Teisė*. 2011, 78.
39. Goda, G. Oficialumo principas ir jo išimtys Lietuvos baudžiamajame procese. *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai, rinkinys*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011.
40. Goda, G. *Užsienio šalių baudžiamojo proceso pagrindai*. Vilnius: Saulužė, 1997.
41. Goda, G. *Vertybinių prioritetų baudžiamajame procese*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014.
42. Goda, G., *et al.* *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras*. I tomas. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2003.
43. Goda, G., *et al.* *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras*. II tomas. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2003.
44. Jurka, R. Imuniteto įveikimas privataus kaltinimo bylų procese: esama būklė ir perspektyvos. *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014.
45. Jurka, R.; Ažubalytė, R.; Gušauskienė, M.; Panomariovas, A. *Baudžiamojo proceso principai*. Vilnius: Eurigmas, 2009.
46. Jurka, R.; Randakevičienė, I.; Juzukonis, S. *Baudžiamojo proceso dalyviai*. Vilnius: Industrus, 2009.
47. Juzukonis, S. *Nukentėjusiojo teisių apsauga baudžiamajame procese*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002.

48. Kūris, E. *et al. Lietuvos teisinės institucijos*. Vilnius: Registrų centras, 2011.
49. Laužikas, E.; Mikelėnas, V.; Nekrošius V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas. Vilnius: Justitia, 2005.
50. Leigh, L. H. Private Prosecutions and Diversionary Justice. *The Criminal Law Review*. 2007, 4.
51. Machovenko, J. *Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės teisės šaltiniai*. Vilnius: Justitia, 2000.
52. Matuzienė, E. Kai kurie privataus kaltinimo teisės įgyvendinimo aspektai. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*. 2013 (10).
53. Matuzienė, E. Dispozityvumo samprata baudžiamajame procese. *Socialinių mokslų studijos*. 2009, 4 (4).
54. Montvydienė, I. *Valstybės garantuojama teisinė pagalba civilinėse bylose*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010.
55. Perrodet, A. *European criminal procedures*. United Kingdom: Cambridge university press, 2005.
56. Tomaševičius, J. Priešpriešinis pareiškimas privataus kaltinimo bylose. *Socialistinė teisė*. Vilnius: LKP CK leidyklos spaustuvė, 1985, Nr. 3.
57. Tomaševičius, J. Privataus kaltinimo bylų nagrinėjimas draugiškame teisme. *Socialistinė teisė*. Vilnius: LKP CK leidyklos spaustuvė, 1986, Nr. 1.
58. Vaišvila, A. *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2014.
59. Valickas, G., *et al. Procedūrinis teisingumas ir žmonių pasitikėjimas teisėsaugos pareigūnais bei institucijomis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2013.
60. Дикарев, И. С. *Диспозитивность в уголовном процессе* [Dikarev, I. S. *Dispositiveness in Criminal Procedure*]. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Волгоград, 2005.
61. Петрова, Н. Е. *Частное и субсидиарное обвинение* [Petrova, N. E. *Private and Subsidiary Prosecution*]. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Самара, 2004.
62. Плешанов, А. Г. *Диспозитивное начало в сфере гражданской юрисдикции: проблемы теории и практики* [Pleshonov, A. G. *Dispositive Origin in the Field of Civil Jurisdiction: Problems in Theory and Practice*], Москва, 2002.
63. Фойницкий, И. Я. *Курс уголовного судопроизводства*. СПб. 1896.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktika:

64. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 181-6708.
65. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. rugpjūčio 17 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 129-4634.

66. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 15 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 68-2514.
67. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006-08-24, Nr. 90-3529.
68. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254.
69. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. birželio 9 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 156-7405.

Lietuvos teismų praktika:

70. Druskininkų miesto apylinkės teismo 2013 m. balandžio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-66-182/2013).
71. Jurbarko rajono apylinkės teismo 2014 m. kovo 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-5-523/2014).
72. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. rugsėjo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1S-1380-348/2013).
73. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gegužės 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1A-317-582/2014).
74. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1S-535-290/2014).
75. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. kovo 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1S-578-397/2014).
76. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. kovo 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1S-587-348/2014).
77. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. liepos 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1S-1274-317/2014).
78. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. sausio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1S-18-238/2014).
79. Kauno apylinkės teismo 2013 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2223-573/2013).
80. Kauno miesto apylinkės teismo 2014 m. balandžio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-1593-530/2014).
81. Kelmės rajono apylinkės teismo 2010 m. vasario 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-9-322/2010).

82. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. kovo 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1A-99-380/2013).
83. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. liepos 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1S-47-462/2007).
84. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. sausio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1A-100-462/2009).
85. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. birželio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1A-174-557/2010).
86. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. kovo 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1S-96-361/2010).
87. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. rugsėjo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1S-684-361/2010).
88. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. balandžio 14 d. konsultacija Nr. B3-362. *Teismų praktika*. 2005, Nr. 24.
89. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo 21 d. Teisės normų, reguliuojančių nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą, taikymo baudžiamosiose bylose apžvalga Nr. 29.
90. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-375/2008).
91. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. balandžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-146/2010).
92. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. gegužės 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-178/2010).
93. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. vasario 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-93/2010).
94. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. vasario 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-120/2011).
95. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gegužės 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-258/2014).
96. Marijampolės rajono apylinkės teismo 2014 m. gegužės 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-39-564/2013).
97. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. rugsėjo 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1A-423-349-2009).
98. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. spalio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1A-462-210/2006).

99. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1A-404-135-2009).
100. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. spalio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1A-803-316/2014).
101. Utenos rajono apylinkės teismo 2014 m. vasario 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-66-455/2014).
102. Varėnos rajono apylinkės teismo 2013 m. gegužės 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-41-445/2013).
103. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. balandžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1S-260-209/2011).
104. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. birželio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1S-397-303/2011).
105. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. rugsėjo 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1S-559-303/2011).
106. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. balandžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1S-193-312/2012).
107. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. rugpjūčio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1S-432-574/2012).
108. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1S-923-628/2013).
109. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. balandžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1S-422-628/2014).
110. Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo 2011 m. kovo 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-102-873/2011).
111. Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo 2012 m. rugsėjo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-782-870/2012).
112. Vilniaus rajono apylinkės teismo 2013 m. gegužės 31 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-100-927/2013).
113. Vilniaus rajono apylinkės teismo 2013 m. gruodžio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-438-137/2013).
114. Vilniaus rajono apylinkės teismo 2014 m. gegužės 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-56-269/2014).

Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 metų privataus kaltinimo bylos:

115. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-1515-716/2012).
116. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-687-843/2013).
117. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-498-503/2013).
118. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. sausio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-666-486/2013).
119. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. sausio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-666-486/2013).
120. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. sausio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-709-851/2013).
121. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. sausio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-743-870/2013)
122. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. sausio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-392-818/2013).
123. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. sausio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-1500-276/2012).
124. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. sausio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-760-170/2013).
125. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. sausio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-797-88/2013).
126. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. sausio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-726-806/2013).
127. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. sausio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-726-806/2013).
128. Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo 2013 m. sausio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-577-88/2012).
129. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. vasario 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-671-754/2013).
130. Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo 2013 m. vasario 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-7-295/2013).
131. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. vasario 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-927-78/2013).

132. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. vasario 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-34-873/2013).
133. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. vasario 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-786-271/2013).
134. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. vasario 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-1039-270/2013).
135. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. vasario 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-993-818/2013).
136. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. kovo 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-1170-754/2013).
137. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-1206-111/2013).
138. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. kovo 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-1205-865/2013).
139. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. kovo 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-1231-295/2013).
140. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. kovo 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-76-806/2013).
141. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. kovo 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-172-654/2013).
142. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-1276-119/2013).
143. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. balandžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-1508-111/2013).
144. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. balandžio 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-21-88/2013).
145. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. balandžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-1278-536/2013).
146. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. balandžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-1436-818/2013).
147. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. balandžio 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1-612-486/2013).
148. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. balandžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-1127-576/2013).

149. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. balandžio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-1538-295/2013).
150. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. balandžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-1619-276/2013).
151. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. balandžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-1510-576/2013).
152. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. balandžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-1350-170/2013).
153. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. gegužės 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-1614-369/2013).
154. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. gegužės 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-1687-655/2013).
155. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. gegužės 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-90-806/2013).
156. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. gegužės 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-1773-817/2013).
157. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. gegužės 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-1799-270/2013).
158. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. gegužės 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-1808-865/2013).
159. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. gegužės 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-562-119/2013).
160. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. gegužės 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-1855-865/2013).
161. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. gegužės 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-1822-806/2013).
162. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. gegužės 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-1882-276/2013).
163. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. gegužės 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-1-111/2013).
164. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. birželio 3 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-36-873/2013).
165. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. birželio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-1881-369/2013).

166. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. birželio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-206-270/2013).
167. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. birželio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-1883-78/2013).
168. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. birželio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-1974-78/2013).
169. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. birželio 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-691-270/2013).
170. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. birželio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2038-536/2013).
171. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. birželio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2077-817/2013).
172. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. birželio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2134-865/2013).
173. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. birželio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-1972-655/2013).
174. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. birželio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2074-873/2013).
175. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. birželio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-1771-506/2013).
176. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. birželio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2198-506/2013).
177. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. birželio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2176-806/2013).
178. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. liepos 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2223-843/2013).
179. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. liepos 3 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-171-270/2013).
180. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. liepos 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2104-497/2013).
181. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. liepos 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2190-818/2013).
182. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. liepos 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-588-891/2013).

183. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. liepos 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1-632-486/2013).
184. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. liepos 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2239-784/2013).
185. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. liepos 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2331-88/2013).
186. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. liepos 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2421-754/2013).
187. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. liepos 26 d. baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-91-88/2013).
188. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. liepos 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2420-716/2013).
189. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. liepos 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2419-716/2013).
190. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. liepos 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2329-873/2013).
191. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. liepos 31 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-520-119/2013).
192. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. rugpjūčio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2553-503/2013).
193. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. rugpjūčio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2507-784/2013).
194. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. rugpjūčio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2573-88/2013).
195. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. rugpjūčio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2624-851/2013).
196. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. rugpjūčio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2625-891/2013).
197. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. rugpjūčio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2530-576/2013).
198. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. rugsėjo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2682-870/2013).
199. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. rugsėjo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2605-369/2013).

200. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. rugsėjo 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2550-119/2013).
201. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. rugsėjo 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2730-270/2013).
202. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. rugsėjo 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2644-655/2013).
203. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. rugsėjo 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2593-497/2013).
204. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. rugsėjo 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2733-929/2013).
205. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. rugsėjo 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2759-576/2013).
206. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. rugsėjo 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2772-503/2013).
207. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. rugsėjo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2799-843/2013).
208. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. rugsėjo 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2845-716/2013).
209. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. rugsėjo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2842-170/2013).
210. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. rugsėjo 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2869-655/2013).
211. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. rugsėjo 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2877-497/2013).
212. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. rugsėjo 30 d. baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-1509-486/2013).
213. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. spalio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2841-295/2013).
214. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. spalio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2840-818/2013).
215. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. spalio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2961-506/2013).
216. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. spalio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2868-369/2013).

217. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. spalio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-3026-870/2013).
218. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. spalio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2966-806/2013).
219. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. spalio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-3055-851/2013).
220. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. spalio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-3082-271/2013).
221. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. spalio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-3002-754/2013).
222. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. spalio 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-1772-111/2013).
223. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. spalio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2823-929/2013).
224. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. spalio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-3136-716/2013).
225. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. spalio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-3203-865/2013).
226. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. spalio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-3153-170/2013).
227. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. lapkričio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-3227-655/2013).
228. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. lapkričio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2117-270/2013).
229. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. lapkričio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-3157-818/2013).
230. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. lapkričio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-3269-806/2013).
231. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. lapkričio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-3049-843/2013).
232. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. lapkričio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-2196-870/2013).
233. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. lapkričio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-3335-843/2013).

234. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. lapkričio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-3301-576/2013).
235. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. lapkričio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-3379-851/2013).
236. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-3084-784/2013).
237. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. lapkričio 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-1839-851/2013).
238. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. lapkričio 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-622-486/2013).
239. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-3562-497/2013).
240. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. gruodžio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-3593-536/2013).
241. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-3730-295/2013).
242. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. gruodžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. PK-3805-865/2013).

Kiti dokumentai:

243. Vilniaus apygardos prokuratūros Vilniaus apylinkės prokuratūros 2014 m. liepos 4 d. nutarimas.

Internetinės svetainės:

244. Anglijos baudžiamojo persekiojimo tarnybos (angl. *Crown prosecution service*) internetinė svetainė. <<http://www.cps.gov.uk/about/>>.
245. Latvijos teisės aktų internetinė svetainė. <www.likumi.lv>.
246. Lietuvių kalbos žodynas. <<http://lkzd.lki.lt/Zodynas/Visas.asp>>.
247. Lietuvos prokuratūros internetinė svetainė. <www.prokuraturos.lt>.
248. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo internetinė svetainė. <www.lrkt.lt>.
249. Lietuvos Respublikos Seimo internetinė svetainė. <www.lrs.lt>.
250. Lietuvos teismų internetinė svetainė. <www.teismai.lt>.
251. Tarptautinių žodžių žodynas. <www.tzz.lt>.
252. Teisinės informacijos duomenų bazė. <<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/detalipaieska.aspx?detali=2>>.

253. Teisinės informacijos duomenų bazė. <www.infolex.lt>.

254. Užsienio šalių baudžiamųjų kodeksų internetinė svetainė. <<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

Privataus kaltinimo bylų procesas tai – tradicinis baudžiamojo proceso institutas, turintis šimtamečių tradicijas, žinomas tiek Lietuvos, tiek ir daugelio kitų Europos valstybių teisinėse sistemose. Tačiau ir šiomis dienomis tarp teisės praktikų, mokslininkų nenutyla diskusijos dėl įvairių privataus kaltinimo probleminių aspektų. Todėl šio Magistro baigiamojo darbo tikslas – kompleksiškai išanalizuoti privataus kaltinimo bylų proceso institutą baudžiamajame procese, pateikiant privataus kaltinimo sampratą, išnagrinėjant privataus kaltinimo bylų proceso ypatumus bei probleminius privataus kaltinimo bylų proceso aspektus, pateikiant siūlymus ir problemų sprendimo būdus.

Reikšmingi žodžiai: baudžiamasis procesas, nukentėjusysis, privatus kaltintojas, privataus kaltinimo teisė, privataus kaltinimo bylų procesas.

Private prosecution process is - the traditional institute of criminal procedure, with a centuries – old tradition, known both in Lithuania and many other European countries' legal systems. However, these days among practitioners, researchers hush discussions on various aspects of the problem of private prosecution. Therefore, the aim of the thesis – to analyze complex private prosecution process, Institute of criminal proceedings, the concept of a private prosecution, examining private prosecution process characteristics and problematic private prosecution process aspects of the also providing suggestions and solutions.

Key words: criminal process, the victim, the private prosecutor, the right to private prosecution, private prosecution process.

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Privataus kaltinimo bylų procesas yra tradicinis baudžiamojo proceso institutas, turintis šimtametes tradicijas, žinomas tiek Lietuvos, tiek ir daugelio kitų Europos valstybių teisinėse sistemose. Šios specifinės baudžiamojo proceso rūšies ypatumas yra tas, kad dėl tam tikrų galimai padarytų nusikalstamų veikų asmenį kaltina ne valstybės institucija, o pats nukentėjęsysis. Privataus kaltinimo teisė traktuojama įvairiai, tačiau ypatingą reikšmę šiame baudžiamajame procese įgyja teisės į teisminę gynybą principas, kurį nukentėjęsysis įgyvendina pats ar per savo atstovą kreipdamasis tiesiai į teismą, siekdamas apginti savo pažeistas teises ir teisėtus interesus. Privataus kaltinimo bylų procese nukentėjęsysis yra pagrindinė figūra, nuo kurios valios ir aktyvumo priklauso baudžiamosios bylos nagrinėjimo eiga bei rezultatas. Neretai privataus kaltinimo institutas Lietuvos teismų praktikoje susiduria su įvairiais sunkumais, problemomis, todėl nenuostabu, kad tarp teisės mokslininkų bei praktikų, privataus kaltinimo bylų procesas, dažnai tampa diskusijų objektu.

Šiame magistro baigiamajame darbe analizuojamas privatus kaltinimas baudžiamajame procese. Siekiant kompleksiskai išanalizuoti privataus kaltinimo bylų proceso institutą baudžiamajame procese, magistro baigiamajame darbe pateikiama privataus kaltinimo samprata, nagrinėjami privataus kaltinimo bylų proceso ypatumai bei probleminiai privataus kaltinimo bylų proceso aspektai. Šiam tikslui pasiekti buvo išnagrinėtos 128 Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 metais privataus kaltinimo tvarka išnagrinėtos baudžiamosios bylos. Pirmoje magistro baigiamojo darbo dalyje nagrinėjama privataus kaltinimo bylų proceso samprata, pateikiant šio instituto istorinę raidą, įvairių užsienio šalių patirtį bei privataus kaltinimo teisės traktavimą mokslinėje literatūroje. Antroje magistrinio darbo dalyje išskiriami privataus kaltinimo bylų proceso ypatumai – privataus kaltintojo statuso įgijimas, juridinio asmens negalėjimas ginti savo pažeistų teisių ir teisėtų interesų privataus kaltinimo tvarka, privačiam kaltintojui suteikiamų teisių ir pareigų tinkamo įgyvendinimo užtikrinimas, privataus kaltintojo skundai keliamų reikalavimų griežtumo pagrindumas bei teismo vaidmuo šiame procese, taikinamojo posėdžio svarba ir reikšmė privataus kaltinimo bylų procesui, ir kiti ypatumai. Trečioje šio darbo dalyje nagrinėjami privataus kaltinimo bylų proceso probleminiai aspektai – ikiteisminio tyrimo reikalingumas siekiant efektyvesnio privataus kaltinimo bylų proceso, perėjimo iš privataus kaltinimo į valstybinį kaltinimą baudžiamojo proceso įstatymo keliamų sąlygų bei požymių vertinimas teismų praktikoje bei neseniai įsigaliojusio Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 367 straipsnio pakeitimo, suteikusio teisę privataus kaltinimo bylų procese kreiptis į Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą, galimos perspektyvos.

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA

The private prosecution process is a traditional institute of criminal procedure, with a centuries-old tradition, known both in Lithuania and many other European countries' legal systems. These specific characteristics of this type of criminal procedure is that for some possible offenses committed person is accused of victim himself but not of a public authority. Private prosecution law is treated in different ways, but a special meaning in this criminal process acquires the right to judicial protection principle, which implements the victim himself or through his representative directly applying to the courts to defend their violated rights and legitimate interests. In private prosecution cases the victim in the process is the main figure whose will and activity determines the criminal trial process result. Often private complaint institute of Lithuanian case law face with various difficulties, problems, it is not surprising that among the legal scholars and practitioners cases of private accusation, often become the object of discussion.

This master thesis analyzes the private prosecution in the criminal process. In order to analyze complex private prosecution process institute in criminal proceedings, the master's thesis presented the concept of a private prosecution, analysis of private prosecution process content and problematic aspects. To achieve this purpose were examined 128 criminal cases by private prosecution of Vilnius Regional Court in 2013. The first part of Master's thesis shows the conception of private prosecution process, by the historical development of the institute, various experiences of foreign countries and the private prosecution the right treatment in the scientific literature. In the second part of the Master's work are submitted the private prosecution process peculiarities - the private prosecutor acquisition, the inability of a legal entity to protect their violated rights and legitimate interests of private prosecution, the rights and obligations of private prosecutor to assign of the proper enforcement, private prosecution complaint requirements of rigor and validity of the court's role in the process, the mediation session importance and significance of the private prosecution cases and other features. The third part of this work dealt with private prosecution process problematic aspects - the need for pre – trial investigation for more efficient private prosecution process, the transition from private to public prosecution in charge of the criminal law of the conditions and characteristics in case law and recent entry into force of the Republic of Lithuania Code of Criminal Procedure Article 367 replacement, granted the right in private prosecution process to apply to the Supreme Court of Lithuania, a possible perspective.

PRIEDAI

Priedas Nr. 1

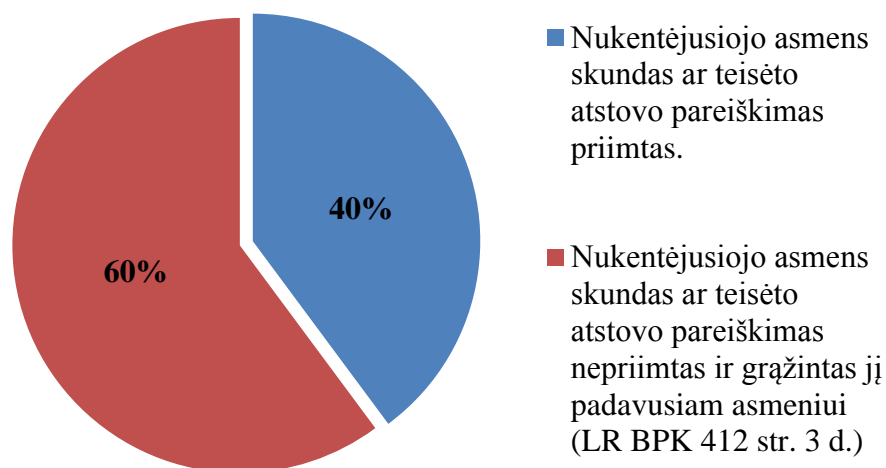
1 lentelė. Lietuvos Respublikos pirmosios instancijos teismuose išnagrinėtos baudžiamosios bylos 2010-2013 m.³⁰⁵.

	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.
Iš viso išnagrinėta baudžiamųjų bylų skaičius	17669	18072	20665	20737
Iš jų – privataus kaltinimo bylų skaičius	1199	1270	1168	1072

2010 m. – 2013 m. privataus kaltinimo bylos Lietuvos Respublikos pirmosios instancijos teismuose sudarė 6,16 procentų visų išnagrinėtų baudžiamųjų bylų.

Priedas Nr. 2

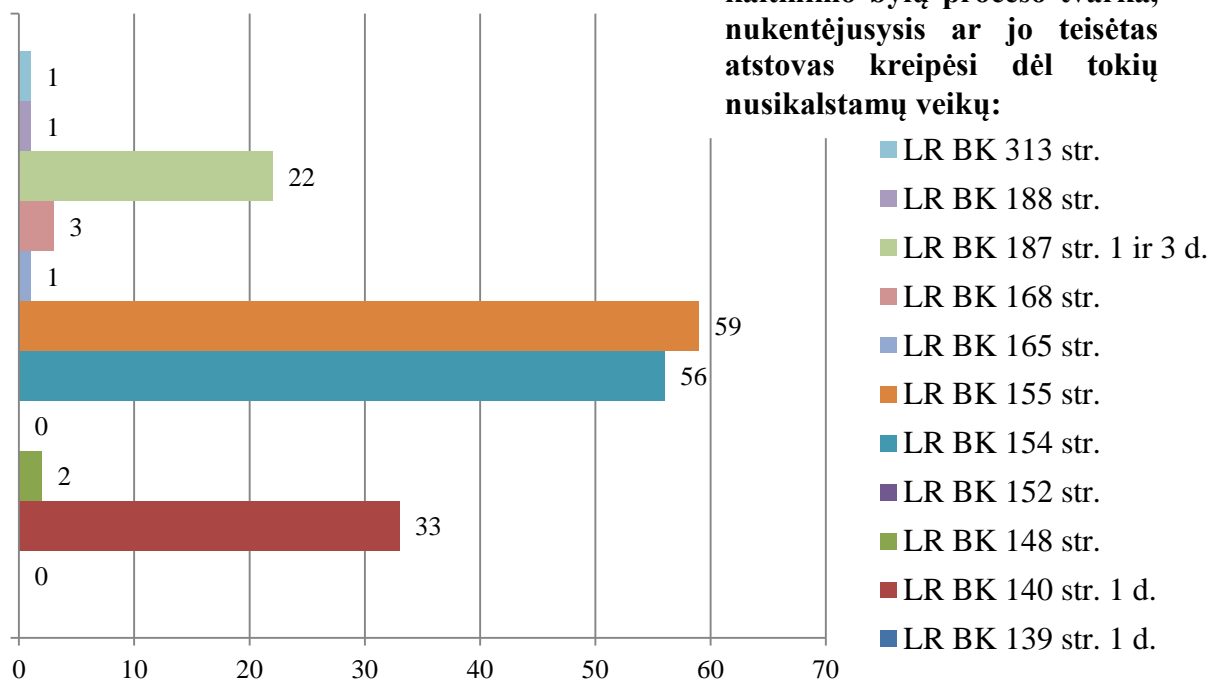
Nukentėjusiojo skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo priėmimas 2013 m. Vilniaus miesto apylinkės teisme

³⁰⁵ Lietuvos Respublikos Nacionalinė teismų administracija. *Baudžiamųjų bylų nagrinėjimo ataskaita. Bylų procesas (I instancijos teismuose)* [interaktyvus]. Vilnius, 2009 [žiūrėta 2014 m. spalio 27 d.]. <<http://www.teismai.lt/lt/teismai/teismai-statistika>>.

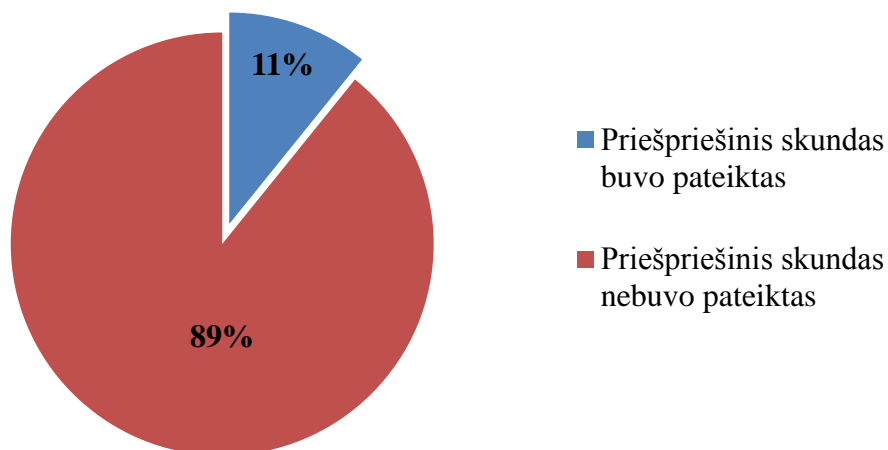
Priedas Nr. 3

2013 m. Vilniaus miesto apylinkės teisme, privataus kaltinimo bylų proceso tvarka, nukentėjusysis ar jo teisėtas atstovas kreipėsi dėl tokių nusikalstamų veikų:

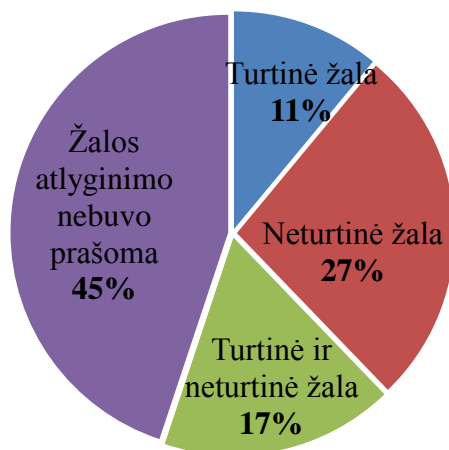
Priedas Nr. 4

Privataus kaltinimo byloje, priėmus privataus kaltintojo skundą, priešpriešinio skundo pateikimo dažnumas

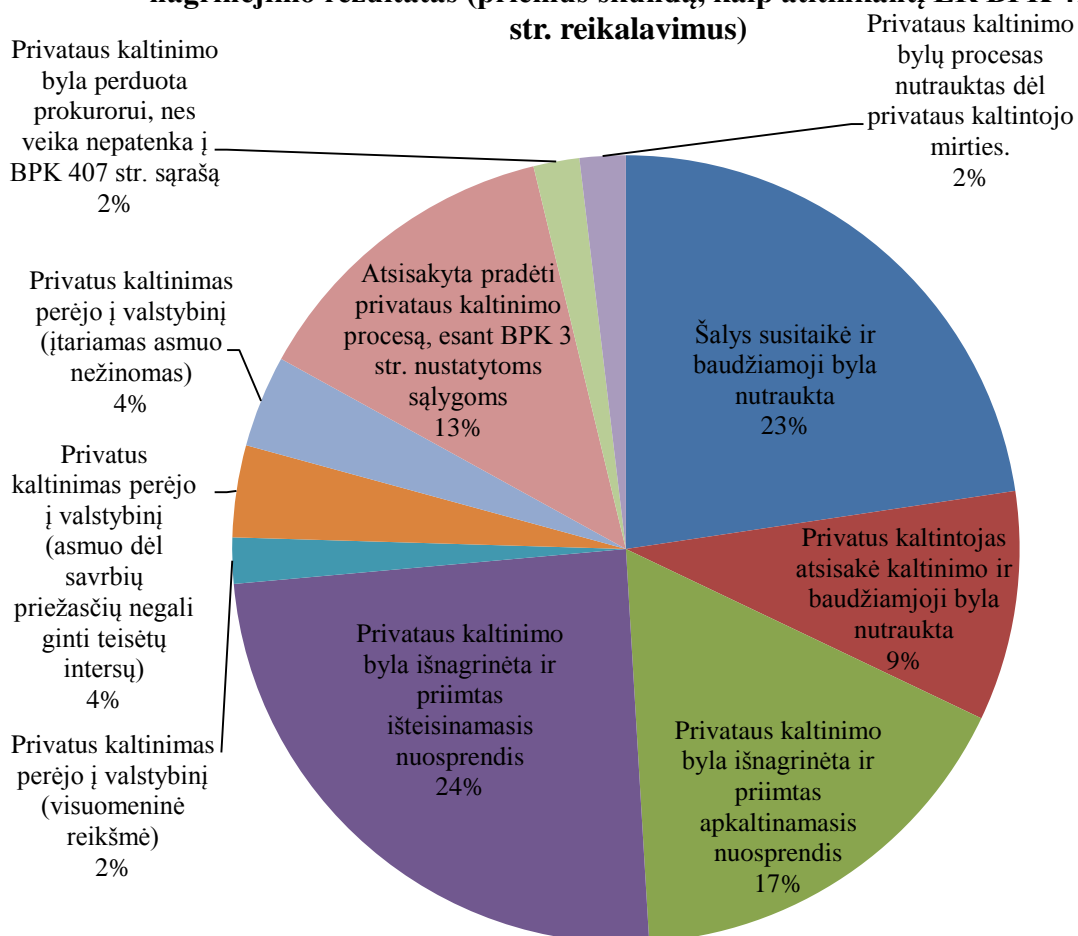
Priedas Nr. 5

Duomenys apie 2013 m. Vilniaus miesto apylinkės teisme, privataus kaltinimo bylų procese, reikalaujamos žalos pobūdį

Priedas Nr. 6

2013 m. Vilniaus miesto apylinkės teisme, privataus kaltinimo skundo nagrinėjimo rezultatas (priėmus skundą, kaip atitinkantį LR BPK 412 str. reikalavimus)

Priedas Nr. 7

Analizuotų baudžiamųjų bylų, išnagrinėtų Vilniaus miesto apylinkės teisme nuo 2013-01-01d. iki 2014-01-01d. privataus kaltinimo proceso tvarka, anketiniai klausimai

1. Dėl kokių LR BPK 407 straipsnio numatytų nusikalstamų veikų nukentėjusysis ar jo teisėtas atstovas kreipėsi į teismą privataus kaltinimo bylų proceso tvarka:
  - a. LR BK 139 str. 1 d. nesunkus sveikatos sutrikdymas dėl neatsargumo;
  - b. LR BK 140 str. 1 d. fizinio skausmo sukėlimas ar nežymus sveikatos sutrikdymas;
  - c. LR BK 148 str. žmogaus veiksmų laisvės varžymas;
  - d. LR BK 152 str. seksualinis priekabiavimas;
  - e. LR BK 154 str. šmeižimas;
  - f. LR BK 155 str. įžeidimas;
  - g. LR BK 165 str. neteisėto asmens būsto neliečiamumo pažeidimas;
  - h. LR BK 168 str. neteisėtas informacijos apie asmens privatų gyvenimą atskleidimas ar panaudojimas;
  - i. LR BK 187 str. 1 ir 3 d. turto sunaikinimas ar sugadinimas;
  - j. LR BK 188 str. turto sunaikinimas ar sugadinimas dėl neatsargumo;
  - k. LR BK 313 str. Mirusiojo atminimo paniekimas.

2. Privataus kaltintojo skunde nusikalstamos veikos kvalifikacija:
  - a. buvo nurodyta;
  - b. buvo nenurodyta.

3. Privatus kaltinimo bylą nagrinėjant teisiamaajame posėdyje kaltinimą teisme palaikė:
  - a. nukentėjusysis;
  - b. teisėtas nukentėjusiojo atstovas;
  - c. nukentėjusysis kartu su teisėtu atstovu.
  - d. nukentėjusysis kartu su įgaliotu asmeniu - advokatu.

4. Ar privataus kaltinimo byloje priėmus privataus kaltintojo skundą, buvo pateiktas priešpriešinis skundas:
  - a. priešpriešinis skundas buvo pateiktas;
  - b. priešpriešinis skundas nebuvo pateiktas.

5. Ar privataus kaltinimo tvarka nagrinėjamoje byloje teismas pasinaudojo LR BPK 414 straipsnio 2 dalyje ar 287 straipsnyje numatyta galimybe pavesti prokurorui ištirti tam tikras aplinkybes, atlikti bet kokius proceso veiksmu:
  - a. pasinaudojo;
  - b. nepasinaudojo.

6. Ar privataus kaltinimo tvarka nagrinėjamoje byloje buvo keliamas klausimas dėl turtinės ir (ar) neturtinės žalos atlyginimo?
  - a. buvo keliamas klausimas dėl turtinės žalos;
  - b. buvo keliamas klausimas dėl neturtinės žalos;
  - c. buvo keliamas klausimas dėl turtinės ir neturtinės žalos;
  - d. žalos atlyginimo klausimas nebuvo keliamas.

7. Privataus kaltinimo skundo nagrinėjimo teisme rezultatas:
  - a. atsisakyta priimti nukentėjusiojo ar jo teisėto atstovo skundą ar pareiškimą, kai neatitinkantį LR BPK 412 straipsnyje nustatytiems reikalavimams;
  - b. šalys susitaikė ir privataus kaltinimo byla buvo nutraukta;
  - c. privatus kaltintojas atsisakė kaltinimo ir privataus kaltinimo byla buvo nutraukta;
  - d. privataus kaltinimo byla išnagrinėta ir priimtas apkaltinamasis nuosprendis;
  - e. privataus kaltinimo byla išnagrinėta ir priimtas išteisinamasis nuosprendis;
  - f. privatus kaltinimas perėjo į valstybinį kaltinimą nustačius, kad nusikalstama veika turi visuomenę reikšmę;
  - g. privatus kaltinimas perėjo į valstybinį kaltinimą nustačius, kad nusikalstama veika padaryta žala asmeniui, kuris dėl svarbių priežasčių negali ginti teisėtų savo interesų;
  - h. privatus kaltinimas perėjo į valstybinį kaltinimą, nes nusikalstamos veikos padarymu įtariamasis asmuo nėra žinomas;
  - i. privataus kaltinimo procesą atsisakyta pradėti dėl aiškios BPK 3 straipsnyje numatytos, aplinkybės, dėl kurios baudžiamasis procesas negalimas;
  - j. privataus kaltinimo byla perduota prokurorui dėl ikiteisminio tyrimo atlikimo pradėjimo, nes nusikalstama veika nepatenka į LR BPK 407 straipsnio sąrašą;
  - k. privataus kaltinimo bylų procesas nutrauktas dėl privataus kaltintojo mirties.

Priedas Nr. 8

PASIŪLYMAI

Magistro baigiamajame darbe atliktas tyrimas leidžia suformuluoti ir pateikti LR BPK 28 straipsnio, 408 straipsnio, Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo 12 straipsnio atskirų dalių pakeitimo bei papildymo projektus:

1. Pakeisti LR BPK 28 straipsnio 1 dalį ir ją išdėstyti taip:

„Nukentėjusiuoju pripažįstamas fizinis arba juridinis asmuo, kuriam nusikalstama veika padarė fizinės, turtinės ar moralinės žalos. Nukentėjusiajam mirus nukentėjusiais gali būti pripažįstami jo šeimos nariai arba artimieji giminaičiai. Asmuo pripažįstamas nukentėjusiuoju ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro nutarimu ar teismo nutartimi.“

2. Pakeisti LR BPK 408 straipsnio 2 dalį ir ją išdėstyti taip:

„Jeigu nukentėjusysis dėl nepilnametystės, fizinių ar psichinių trūkumų arba nustatyta tvarka pripažintas neveiksniu, negali pasinaudoti visomis nukentėjusiojo teisėmis, paduoti pareiškimą ir palaikyti kaltinimą teisme gali jo teisėtas atstovas. Teismo nutartimi atstovo pagal įstatymą teisėmis privataus kaltinimo bylų procese gali būti leidžiama dalyvauti asmens, kuris dėl senatvės, neįgalumo, ligos ar kitų svarbių priežasčių negali tinkamai pasinaudoti įstatymų suteiktomis teisėmis, šeimos nariui ar artimajam giminaičiui, pateikusiam rašytinį ar žodinį prašymą. Nukentėjusiojo juridinio asmens atstovu privataus kaltinimo bylų procese gali būti juridinio asmens vadovas ar darbuotojas arba advokatas, juridinio asmens įgaliotas būti atstovu procese.“

3. Papildyti LR BPK 408 straipsnį nauja 4 dalimi ir ją išdėstyti taip:

„Mirus privačiam kaltintojui arba nukentėjusiajam asmeniui, kuris turėjo teisę pradėti privataus kaltinimo bylų procesą dėl galimai padarytos nusikalstamos veikos, nurodytos šio Kodekso 407 straipsnyje, per tris mėnesius po jo mirties, teisę tęsti pradėtą procesą arba paduoti pareiškimą dėl privataus kaltinimo bylų proceso pradėjimo ir palaikyti kaltinimą teisme turi šeimos nariai arba artimieji giminaičiai.“

4. Pakeisti Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo 12 straipsnio 2 punktą ir jį išdėstyti taip:

„nukentėjusieji dėl nusikaltimų atsiradusios žalos atlyginimo bylose, įskaitant atvejus, kai žalos atlyginimo klausimas yra sprendžiamas baudžiamojoje byloje, taip pat asmenys nukentėję nuo galimai padarytos nusikalstamos veikos dėl kurios pradedamas privatus kaltinimo bylų procesas.“

5. Pakeisti Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo 13 straipsnio 3 dalį ir ją išdėstyti taip:

„Šio įstatymo 12 straipsnio 2 punkte nurodytų asmenų, išskyrus asmenis nukentėjusius nuo galimai padarytos nusikalstamos veikos dėl kurios pradedamas privatus kaltinimo bylų procesas, teisę gauti antrinę teisinę pagalbą įrodo ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro nutarimas ar teismo nutartis, kuriais asmuo pripažįstamas nukentėjusiuoju, ir (ar) teismo nuosprendis.“

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2014-12-07

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),

(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

Studentas (-ė) _____,
(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis rašto darbas / bakalauro / magistro baigiamasis darbas

„_____“
_____“.

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

(vardas, pavardė)